

ÅRET 2009

Ny virkelighet, nye
muligheter?

INNHALDSFORTEGNELSE

FORORD	4
DEL I ARTIKLER	
Markedet i Europa og Norge	6
Ett år med kriminalisering	18
Norske kvinner i prostitusjon	26
Hvordan skal de få så hatten endelig passer?	39
Pro Start	44
"Det foregår skjult og det hender vi hører rykter"	53
Menneskehandel til besvær	58
Kjønnslemlestelse	63
DEL II KLINISK ARBEID	
Pro Sentrets helsetilbud	67
Poliklinisk oppfølging	74
Vårt arbeid med personer utsatt for menneskehandel	79
Varmestua og miljøarbeid	84
Oppsøkende arbeid på gata	87
Oppsøkende arbeid på innemarkedet	90
Arbeidsmarkedstiltak	94
DEL III DIVERSE	
Brukerundersøkelsen 2009	101
Juridisk 1. hjelp på Pro Sentret	102
Den offentlige debatten	104
Forebyggende kunnskapskampanje på videregående skoler	106
Kompetansesenterarbeid	109
Ny dokumentasjon	111

FORORD

Av Liv Jessen

2009 var et spesielt år i norsk prostitusjonshistorie. For første gang innførte vi en lov som ensidig forbyr kjøp av seksuelle tjenester. Kjøp av sex har også vært forbudt tidligere, men da i kombinasjon med forbud mot salg, og riktignok er dette lenge siden. Norge har, som andre land, gjennom århundreder forsøkt ulike lover for å få kontroll med prostitusjon.

Jeg tror at strenge lover, sammen med en effektiv og pågående lovhåndhevelse, vil føre til reduksjon av prostitusjonen i ett land. Men om vi dermed forskyver markedet til et mer usynlig norsk marked, eller eksportere det til utlandet, er ikke klarlagt.

Trolig vil noen av de som selger seksuelle tjenester og som har anledning til å finne annen inntekt, slutte i prostitusjon, mens det store flertallet av særlig utenlandske kvinner som ikke så lett kan finne annen levevei, forblir i prostitusjonen enten i Norge eller i et annet land. De norske rusavhengige vil fortsatt slite med prostitusjon så lenge de er avhengig av penger til rusmidler.

Vår største bekymring går til de som av forskjellige grunner blir værende igjen i prostitusjon. De har fått det verre med denne nye loven.

Vi spådde at dette kom til å skje etter innføring av sexkjøpsloven:

At totalmarkedet ville bli mindre

Hvis vi med markedet mener både de som selger og de som kjøper, så vet vi ikke hva som har skjedd. Vi vet derimot at antall kvinner på gata i Oslo er halvert fra 2008 til ca. 500 enkeltpersoner i 2009. Antall enkeltpersoner som selger sex på innemarkedet i Oslo har gått ned med 16 %. Det vi derimot ikke vet er om de som er borte selger sex på andre markeder, eller om de som er igjen selger mer enn før. Derfor kan vi ikke si noe om den totale prostitusjonsomsetningen har gått ned eller ei. Trolig har den det. Selv om loven er ment å ramme kundene, vet vi ingenting om reduksjon av kundevirksomhet, kun at politiet har bøtelagt 260 personer. Men om disse har sluttet å kjøpe, vet vi ikke.

At flere ville stå fram som ofre for menneskehandel

Pro Sentret jobbet i 2009 med omtrent like mange ofre for menneskehandel som i 2008, altså ingen økning, men en økning i forhold til det totale antall klienter.

At flere melder interesse for arbeidsmarkedstiltak

Det var ingen økning, faktisk en liten reduksjon, i antall personer som viste interesse for arbeidsmarkedstiltak. Men slike tiltak hadde vi startet allerede i 2006 og markedet hadde forberedt seg på loven en god stund før den ble iverksatt. Derfor hadde flere vært i befatning med ulike arbeidsmarkedstiltak før loven trådte i kraft.

At kvinnenes tillit til politiet og sosialarbeidere skulle svekkes

En del kvinner melder at forholdet til politiet har blitt mer problematisk, logisk nok. Om tilliten til sosialarbeidere har blitt svekket, vet vi ikke noe sikkert om. Det vi kan se av våre tall er at Pro Sentret har hatt færre klienter i 2009 enn tidligere år, men at de som kommer til oss, bruker oss hyppigere enn før. Det kan jo tyde på at de vanskelighetene de har fått med endringene i markedet, ønsker de hjelp med.

At noen av de norske kvinnene som jobbet innendørs ville slutte, andre vil skjule seg mer

Denne antagelsen har holdt stikk. Åpenbart har de norske kvinnene vurdert mulighetene og funnet tiden moden for å endre kurs. De som fortsatt er igjen på dette markedet, bruker fantasifulle metoder for å skjule sin virksomhet.

At noen kvinner fra EU-land vil forsøke seg på innemarkedet

Noen av disse er igjen i gateprostitusjon, mens andre forsøker seg på innemarkedet. Enkelte har de siste årene forut for loven reist til andre land, hvor de både kan finne ordinært arbeid eller har bedre muligheter for å selge sex.

At de nigerianske kvinnene ville dra til prostitusjon i andre land.

Ca. halvdel av de nigerianske kvinnene har forlatt det norske gatemarkedet for prostitusjon i et annet land. De har ikke fått mer penger mellom hendene, prostitusjon blir derfor eneste mulige inntektskilde. Noen har fått status som ofre for menneskehandel i Norge og oppholder seg her på midlertidig basis, men er ute av prostitusjon. Faktisk har vi i 2009 en like stor gruppe nigerianske kvinner som i 2007, rundt 370 personer. De er her kun fordi de vurderer mulighetene andre steder som dårligere, og fordi de ennå tjener på sexsalg i Norge.

At gateprostitusjon ville "forsvinne" – ergo en god renovasjonslov

Gateprostitusjon i Oslo har blitt halvert siden 2008. Dette er samme tendensen som vi så i Sverige da de innførte sin sexkjøpslov for 10 år siden.

At de norske rusavhengige ville få det vanskeligere

At de norske rusavhengige kvinnene har fått det verre, tror jeg dessverre vi må innse. En undersøkelse fra Bergen forteller om et "kjøpers marked" hvor kvinnene må tilpasse seg og ta hensyn til kundenes behov for å skjule seg. Den melder også om hardere konkurranse og lavere inntekter for de fleste. En del utenlandske melder om at de har problemer med familie i hjemlandet som er avhengig av deres inntekter. Selv om rapporten ikke dokumenterer mer vold, melder kvinnene om mer utrygghet og engstelse i miljøet. Ikke minst er forholdet til politiet blitt mer problematisk og at de oppsøker hjelpeapparatet mindre enn før.

Flere journalister og politikere spør meg om ikke jeg synes det er bra at prostitusjonen har gått ned. Til det kan jeg svare ja, men med et viktig forbehold. Som sosialarbeider må jeg spørre meg om de som ikke lenger er i prostitusjon har fått det bedre? Selv om noen har tatt et bevist valg og sluttet, tror jeg dessverre det store flertallet ikke har kunnet ta dette valget. Noen er igjen i prostitusjonen i Norge. Mange har reist til prostitusjonsmarkeder i utlandet. Med en slik lov har vi ikke gjort noe grunnleggende med årsakene til at vi har prostitusjon, derfor denne konklusjon. Utfordringene for framtida blir derfor både å hjelpe de som av forskjellige grunner er igjen på vårt hjemlige prostitusjonsmarked og samtidig arbeide iherdig internasjonalt for at kvinner skal ha flere muligheter enn prostitusjon. Som verdens rikeste land har vi en soleklar forpliktelse til å dele vår rikdom.

Prostitusjon er først og fremst et sosialt problem. Straff er et skralt redskap for å løse sosiale problemer.

DEL I ARTIKLER

MARKEDET I EUROPA OG NORGE

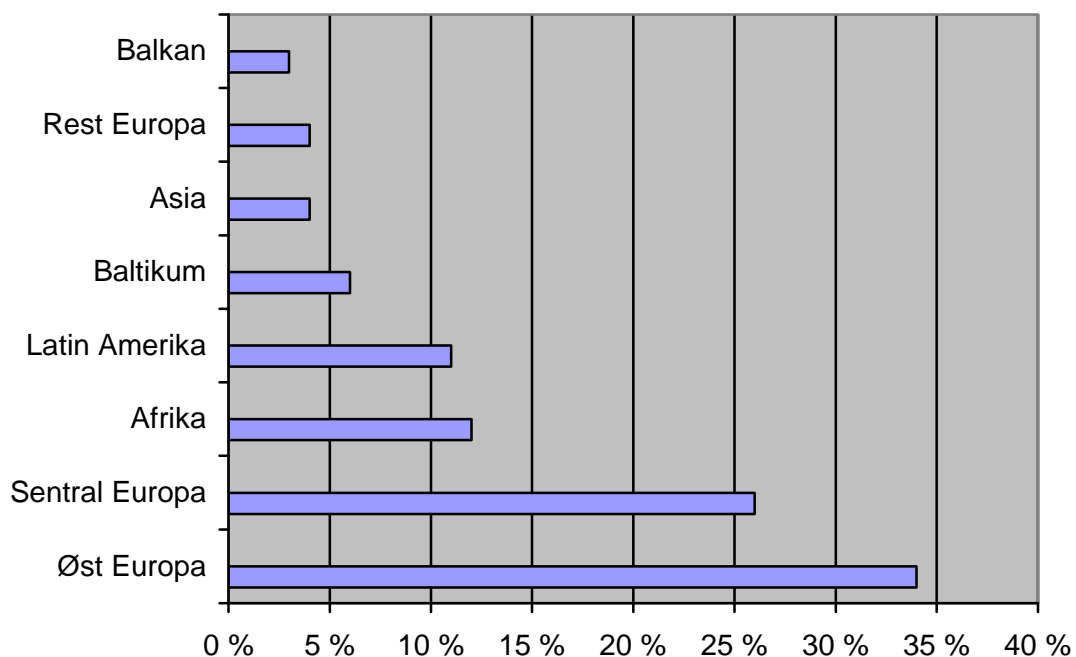
Av Liv Jessen

Prostitusjon i Europa

Det store EU-nettverket Tampep (European Network for HIV/STI Prevention and Health Promotion among Migrant Sex Workers) har nylig gitt ut en stor rapport om prostitusjon i Europa. Nettverket teller 25 medlemsland som har samlet inn kunnskap fra alle disse om utviklingen av prostitusjonsmarkedet i Europa. Rapporten er interessant lesning særlig hvis man er opptatt av å se sammenhenger mellom prostitusjonspolitikken og utviklingen av markedet i de enkelte land. Jeg vil her gjengi noen europeiske utviklingstrekk:

Kvinner utgjør hele 87 % av prostitusjonsmarkedet i disse landene, mens menn utgjør 7 % og transpersoner ca. 6 %. Naturligvis er det store nasjonale variasjoner. Hvis man videre ser på hvor stor andel som er migranter og hvor mange som er nasjonale, viser det seg at hele 47 % av alle kvinnelige prostituerte er migranter, blant menn er det 32 % migranter og blant transpersoner 47 %. Det tyder på en stor mobilitet av personer som selger sex overalt i Europa. I de gamle EU landene er prosentandelen migrerende prostituerte mye høyere, mens i de nye Øst Europeiske medlemslandene er den nasjonale andelen betraktelig større. Det er ikke overraskende at fattige kvinner drar til rike Vesten for å tjene penger. I første halvdel av 90 tallet fant man 10 – 12 forskjellige nasjonaliteter av prostituerte i EU landene, mens i 2008, som denne rapporten er fra, har tallet steget til 60 ulike nasjonaliteter.

Hvor kommer kvinnene fra?

Oversikt over de 10 største avsenderlandene

1. Romania
2. Russland
3. Bulgaria
4. Ukraina og Nigeria
5. Brasil
6. Hviterussland og Moldova
7. Polen, Ungarn og Thailand
8. Tsjekia, Slovakia, Latvia, Albania og Colombia
9. Litauen og Estland
10. Marokko og Ecuador

Dette viser at prostituerte fra de nye EU landene som Romania, Bulgaria, Ungarn og Polen sammen med andre land i Øst Europa som Russland, Ukraina, Hviterussland og Moldova, utgjør majoriteten av avsenderland og er representert i stort sett alle Tampeps medlemsland. Av afrikanske land topper Nigeria statistikken.

Tampeps medlemsland er delt inn i 4 Regioner, nord, sør, øst og vest. Ser man på de ulike regionene, er det tydelig, men ikke overraskende at strømmen av migranter for prostitusjon stort sett går fra land i Øst Europa, Asia og Afrika til Vest Europa.

Nord Regionen

Land	Karlegging i 2006	Kartlegging i 2008	Opprinnelsesland 2008 kartlegging
Danmark	50% migranter	65% migranter	Sentral Europa 40%, Baltikum 3%, Afrika 24%, Asia 23%
Estland	95% nasjonale	95% nasjonale	Russland og andre Baltiske stater 5%
Finland	60% migranter	69% migranter	Øst Europa utenom EU 55%, Baltikum 33%, Sentral Europa 2%
Tyskland	60% migranter	65% migranter	Sentral Europa 42%, Øst Europa utenom EU 16%, Baltikum 8%, Balkan utenom EU 3%, Asia 15%, Latin Amerika 10%, Afrika 5%
Latvia	85% nasjonale	88% nasjonale	Migranter fra hele Øst Europa og andre baltiske stater

Litauen	85% nasjonale	90% nasjonale	Migranter fra Russland, Polen og Hviterussland
Norge	70% migranter	7% migranter	Nigeria 43%, CEE 35%, Sentral Europa 20%, Baltikum 9%, Balkan 4%, Øst Europa 2%, Asia 12%
Storbritannia	38% migranter	41% migranter	CCE 64%, andre EU land 16%, Latin Amerika 10%, Asia 7%, Afrika 2%, Nord Amerika 1%

Sør Regionen

Land	2006 Karlegging	2008 kartlegging	Opprinnelsesland 2008 kartlegging
Bulgaria	90% nasjonale	98% nasjonale	Halvparten av disse er rom-folk
Romania	95% nasjonale	98% nasjonale	Mange rom-folk
Slovenia		70% nasjonale	Øst Europeere 57%, Sentral Europa 28%, Balkan 10%, Asia 3%, Latin Amerika 2%
Hellas	80% migranter	73% migranter	Øst Europa 48%, Sentral Europa 22%, Afrika 15%, Balkan 11%, Baltikum 3 %, Asia 1%
Italia	80% migranter	90% migranter	Afrika 40% (mest Nigeria), Sentral Europa 24%, Latin Amerika 15%, Øst Europa 7%, Balkan 6%, Asia 4%, Baltikum 1%, Europa 3%
Portugal	60% migranter	56% migranter	Latin Amerika 65%, afrika 17%, Sentral Europa 7%, Øst Europa 8 %, Vest Europa 1%, Baltikum 1%, Balkan 1%,

Spania	70% migranter	90% migranter	Latin amerika 49%, Sentral Europa 24%, Afrika 18%, Øst Europa 4%, Vest Europa 3%, Balkan 1%, Asia 1%
--------	---------------	---------------	--

Øst Regionen

Land	2006 kartlegging	2008 kartlegging	Opprinnelsesland
Østria	80% migranter	78% migranter	Sentral Europa 50%, Øst Europa 10%, Latin Amerika 12%, Afrika 12%, Asia 10%, Balkan 3%
Tsjekkia	65% nasjonale	59% nasjonale	Sentral Europa 50%, Øst Europa 33.4%, Latin Amerika 7%, Afrika 5%, Baltikum 2 %
Ungarn	80% nasjonale	75% nasjonale	Øst Europa 60%, Sentral Europa 40%, Balkan 10%, De nasjonale er stort sett rom-folk
Polen	70% nasjonale	66% nasjonale	Øst Europa 91%
Slovakia	95% nasjonale	98% nasjonale	Sentral Europa 50%, Øst Europa 50%, mange rom-folk

Vest regionen

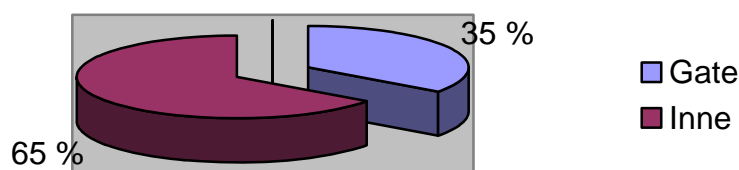
Land	2006 kartlegging	2008 kartlegging	Opprinnelsesland
Belgia	75% migranter	60% migranter	Vest Europa 26%, Afrika 26%, sentral Europa 15%, Balkan 14%, Latin Amerika 9%, Baltikum 2%, Asia 1%,
Frankrike	80% migranter	61% migranter	Afrika 40%, Latin Amerika 24%, Sentral Europa 23%, Balkan 2%, Asia 2%, Baltikum 1%, Nord Amerika 1%

Luxemburg	70% migranter	92% migranter	Latin Amerika 25%, Afrika 25%, Sentral Europa 20%, Vest Europa 18%, Balkan 12%
Holland	70% migranter	60% migranter	Sentral Europa 40%, Latin Amerika 20%, Vest Europa 12%, Øst Europa 8%, Afrika 8%, Balkan 4%, Asia 4%, Baltikum 3%
Sveits	75% migranter	75% migranter	Latin Amerika 36%, Sentral Europa 17%, Afrika 15%, Øst Europa 12%, Asia 10%, Vet Europa 10%

Fra gateprostitusjon til innemarked

Tampep har kartlagt det europeiske prostitusjonsmarkedet gjennom en årrekke. Hvis vi går tilbake til 2003, har det vært en markant forflytning av prostitusjon fra gate- til innemarked. I 2008 jobbet hele 65 % av alle prostituerte på innemarkedet. Hvis vi ser på Oslo, så viser våre tall nøyaktig det samme bilde når vi har kartlagt markedet i 2009, altså etter innføring av det nye sexkjøpsforbudet (se tall under Markedet i Norge).

Fordeling i Europa

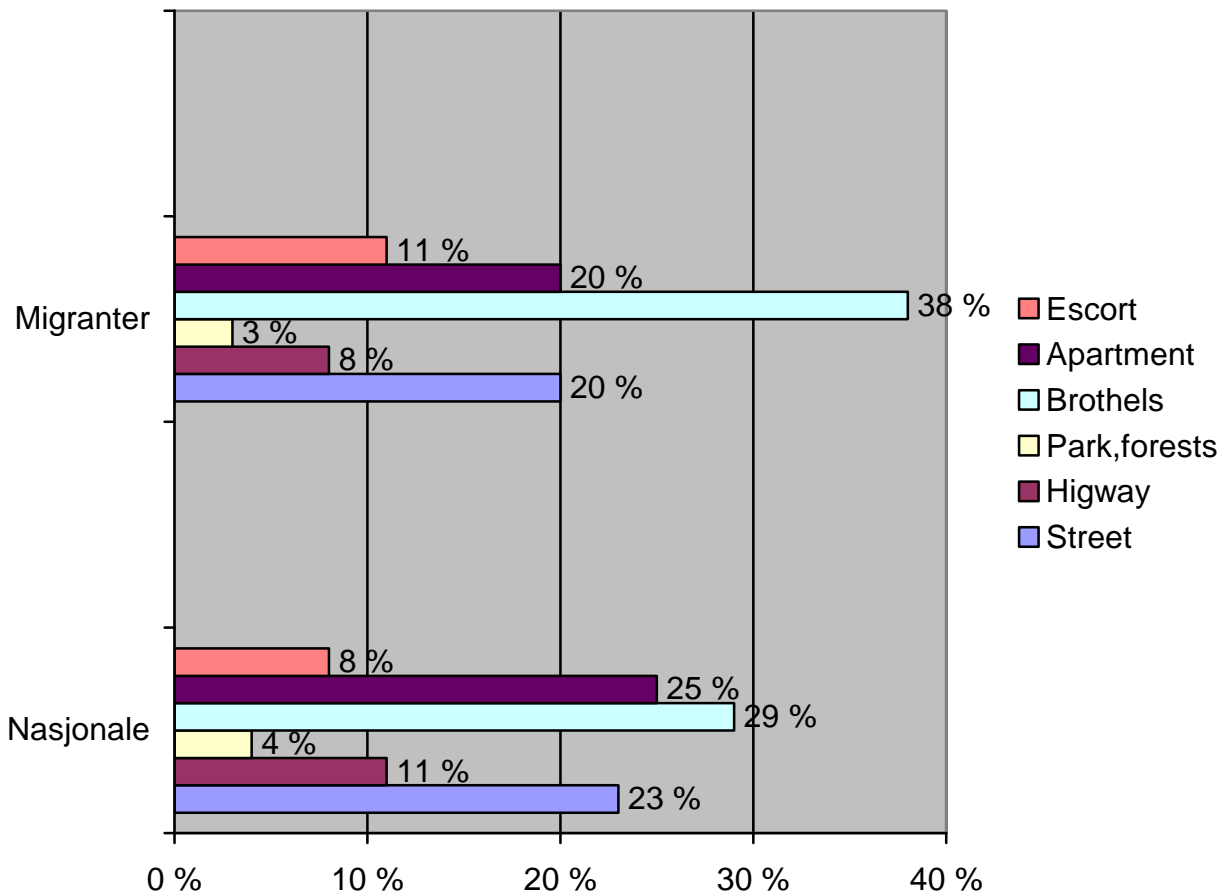

Tampep uttaler i rapporten¹:

Across Europe there have been a significant amount of policy initiatives targeting street prostitution, including restrictions and prohibitions of certain outdoor locations and the criminalisation of both clients and sex workers.

¹ TAMPEP 2009/Sex Work in Europe s. 31

Prostitusjonsarenaer I Europa

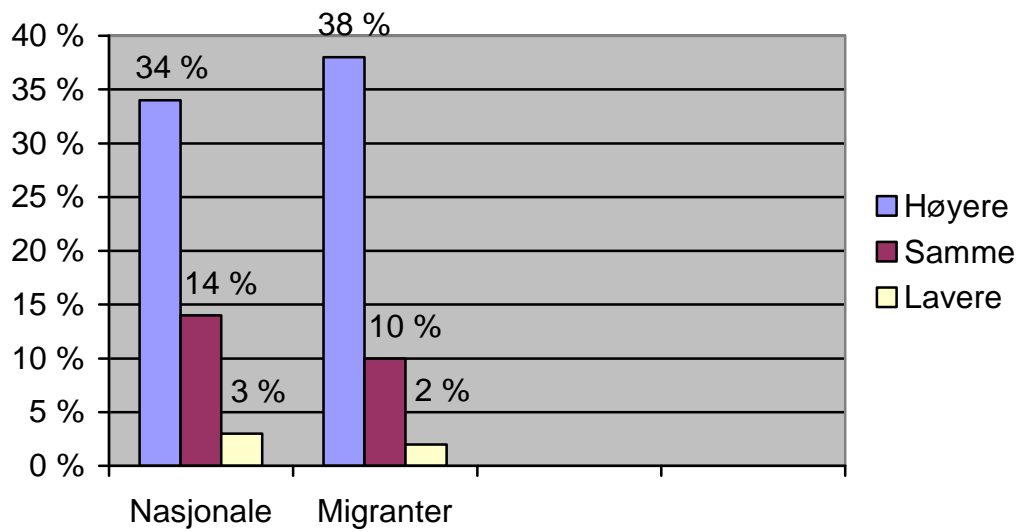

Sårbarhetsfaktorer

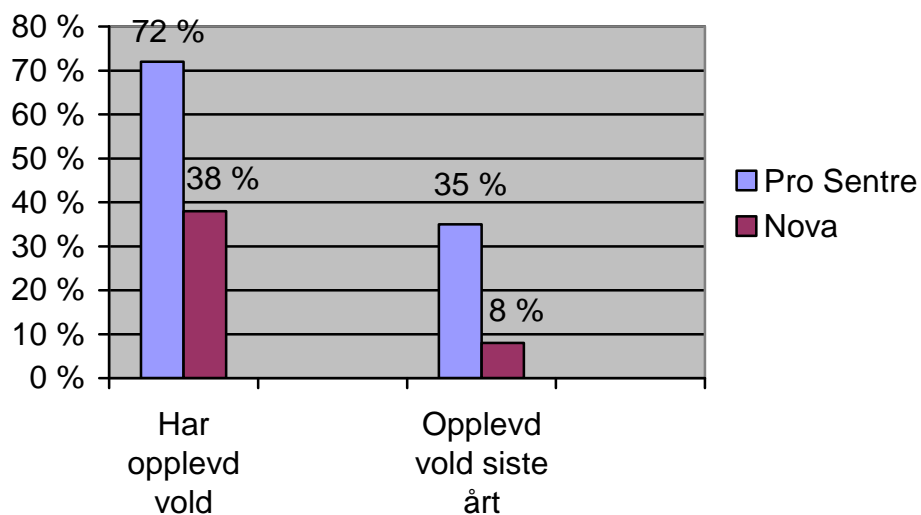
Respondentene har gitt følgende svar:

Utsatt for vold fra kunder, politi, bakmenn	23 %
Sosial utstøting	16 %
Stigma	14 %
Narkotika og alkohol avhengighet	10 %
Mangel på helse- og sosiale rettigheter, og mangel på rettigheter i arbeidslivet	7 %

Voldsforekomst sammenlignet med normalbefolkningen

I Norge har vi følgende tall

Pro sentret foretok en voldsundersøkelse blant kvinner i prostitusjon i 2008 og forskningsinstitusjonen NOVA laget en undersøkelse om vold i befolkningen i Oslo i 2004. Tendensen er som i Tampeprapporten: Langt høyere forekomst av vold blant prostituerte enn hos normalbefolkningen.

Prostitusjonsmarkedet i Norge

Utenriksminister Jonas Gahr Støre uttalte en gang at man bør ha "nøkternhet i observasjonene og lidenskap i handlingene". Jeg synes uttalelsen passer godt når man skal kartlegge og analysere prostitusjonsmarkedet og forsøke å sette inn tiltak.

Fordi Norge innførte et nytt straffebud i 2009, var det knyttet sterke forventninger til utviklingen av markedet dette året. Det ble nå forbudt å kjøpe seksuelle tjenester. Lovforarbeidene operer med flere formål for loven. Et av dem var å hindre en ekspansjon av prostitusjon. Politiet i de store byene rustet seg til kamp både mot gateprostitusjon og den som foregikk på det såkalte innemarkedet eller annonsemarkedet.

Pro Sentret har i mange år fulgt markedet nøye, og hvert år har vi forsøkt å gjengi markedsutviklingen i våre årsmeldinger. Det gjør vi også for 2009. Tallenes tale er klare: det er tydelig at færre selger sex nå, både på inne og utemarkedet. Tallene fordeler seg slik:

Oslo

Et kvalifisert stipulat fra vår side viser at gateprostitusjon i Oslo har gått ned fra 2008 med 57 % og med 48 % fra 2007. Totalt antall gateprostituerte i Oslo i 2009 var ca. 500 enkeltpersoner.

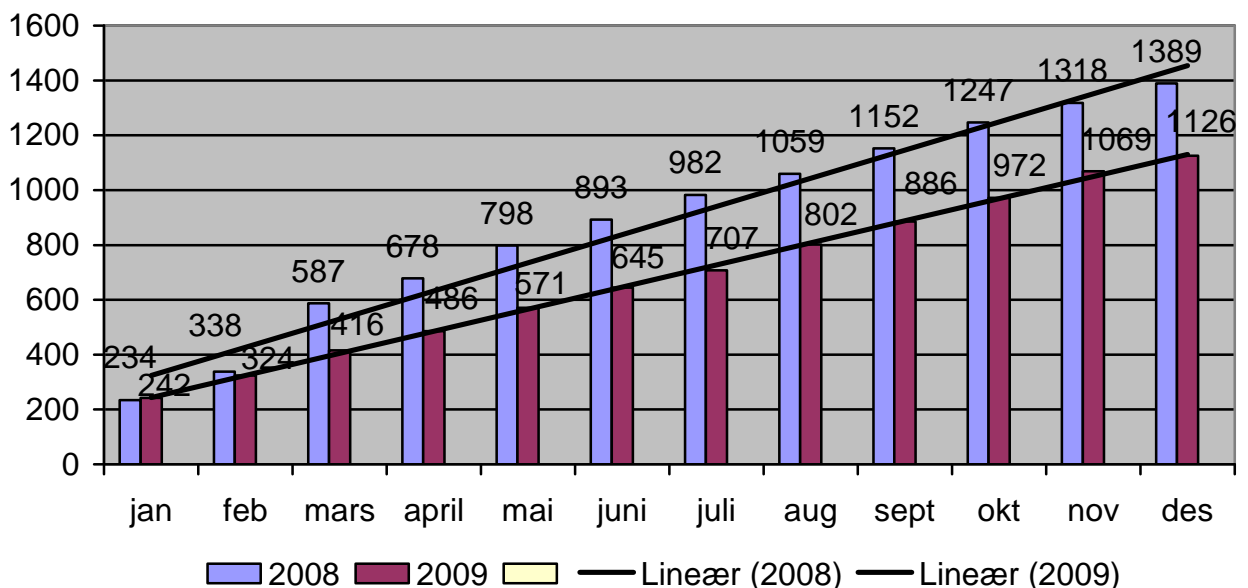
Antall enkeltpersoner som solgte sex på annonsemarkedet i Oslo i 2009 var 900 personer, en nedgang på 16 % fra 2008.

Bergen og Stavanger

I Bergen ser gateprostitusjonen ut til kun å ha gått ned med 7 % til 119 enkeltpersoner, mens Stavanger har hatt en nedgang i gateprostitusjon med rundt 50 %.

Hele landet

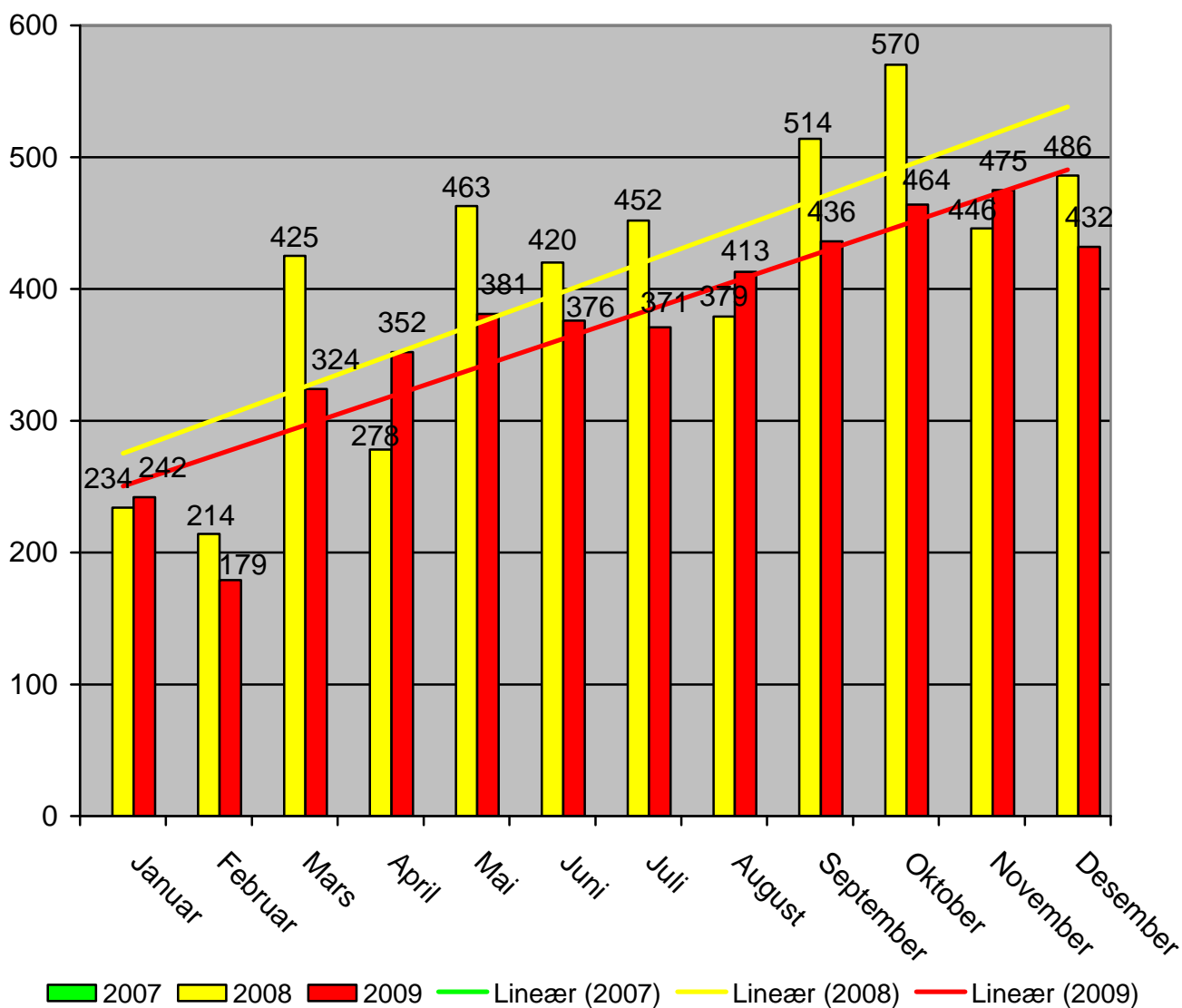
Annonsemarkedet - hele landet, akkumulerte tall for 2009 - enkeltpersoner

I følge våre beregninger solgte 1100 enkeltpersoner sex via annonsemarkedet i 2009 landet sett under ett. Det er en nedgang på 19 % fra 2008.

Tendenser: flere norske kvinner er borte fra dette markedet, intet tilsig av nigerianske gateprostituerte til innemarkedet. Øst europeerne ser ut til å holde stand.

Innemarkedet pr. mnd 2008 og 2009 antall enkeltpersoner hele landet

Pro Sentrets portefølje

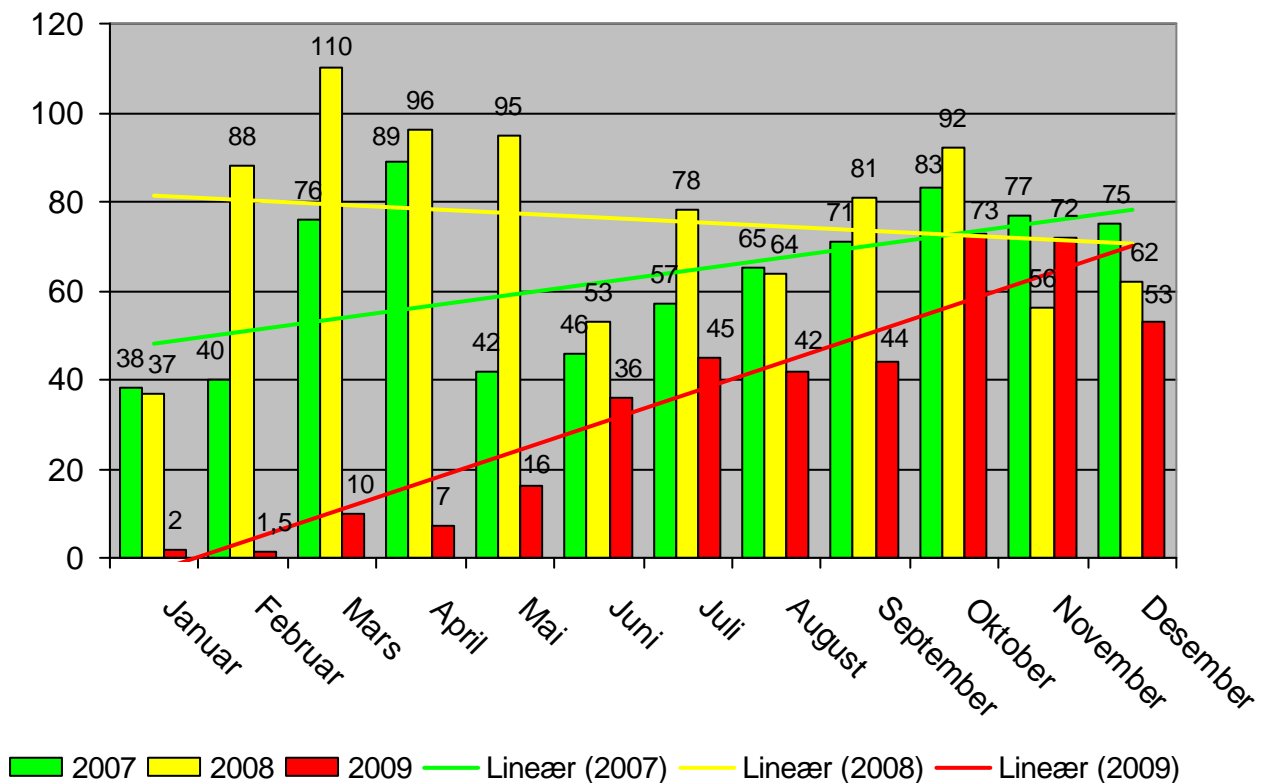
Pro Sentrets brukere:

År	Antall ulike brukere	Derav utenlandske	Norske
2001	847	161 (19 %)	686
2002	1300	400 (31 %)	900
2003	1336	644 (48 %)	692
2004	1404	884 (63 %)	520
2005	1527	1064 (70 %)	463
2006	1359	996 (73 %)	363
2007	1270	936 (74 %)	334
2008	1585	1246 (79 %)	339
2009	1023	777 (76 %)	243

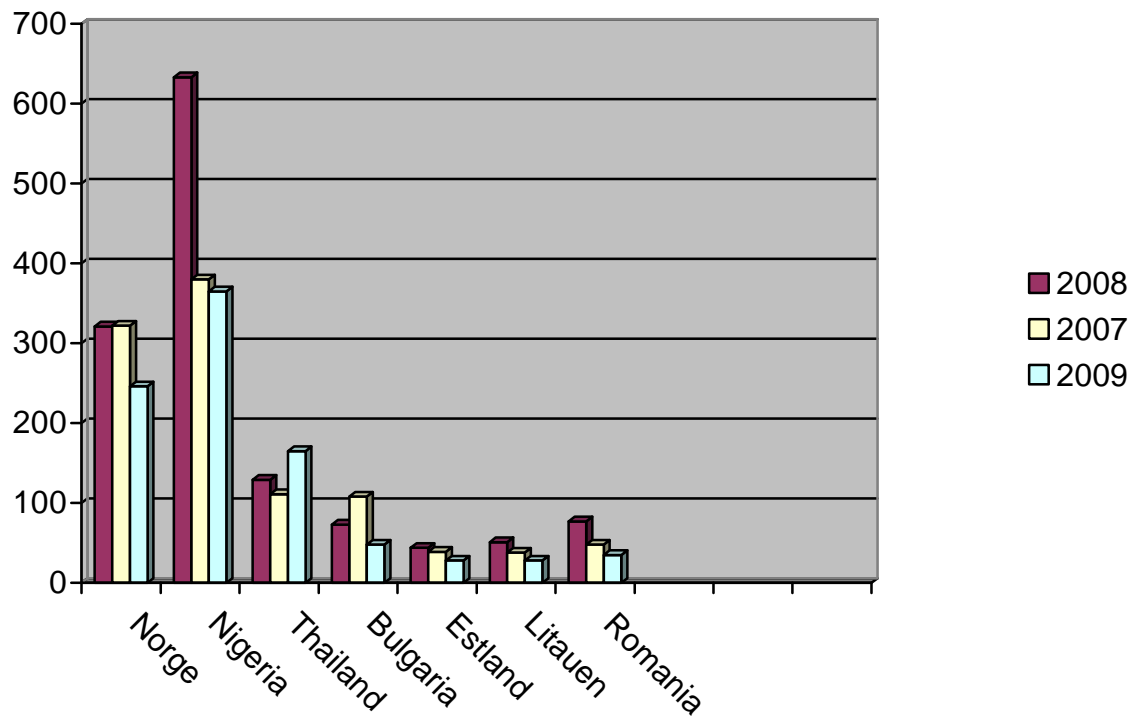
Selv om Pro Sentret har hatt færre brukere i 2009, er det viktig å bemerke at de som bruker oss nå, kommer hyppigere enn før. Antall konsultasjoner er dermed ikke redusert med like stor prosentandel som enkeltpersoner. Dette tyder på at den enkelte bruker har mer behov av hjelp etter at den nye loven gjorde det vanskeligere for dem å fortsette i prostitusjonen.

Antall prostituerte truffet på gata 2007, 2008 og 2009 snitt per kveld

Som tabellen nedenfor viser, var gatene nesten "tomme" i begynnelsen av året da politiaksjonene var størst. Deretter har en del av kvinnene kommet tilbake, men uansett er vi ikke oppe i antallet vi har hatt de siste to årene.

De forskjellige nasjonaliteter fordeler seg slik (7 største)

Når vi skal sammenligne tall fra de foregående årene, er det viktig å si at året 2008 var et eksepsjonelt år. Antall gateprostituerte fra Nigeria fordoblet seg dette året. Pro Sentret alene hadde kontakt med nesten 700 nigerianske kvinner og menn. Det betydde at volumet i gateprostitusjonen økte tilsvarende siden nigerianerne utgjorde den desidert største gruppen. Derfor kan det være fornuftig å sammenligne også med 2007 som var mer likt et "normalår".

Fremdeles i 2009 er Nigeria den største enkeltnasjonen, men allikevel halvert fra 2008, dernest norske og thailandske kvinner. Vi har registrert en nedgang av nigerianske på 40 % fra 2008 men antall nye nigerianske har gått ned med 2/3 fra 2008. Så selv om vi har like mange nigerianske kvinner og menn i vår portefølje i 2009 som vi hadde i 2007, så er tilsiget av personer fra Nigeria lavere enn før. Det er nå færre kvinner fra Romania og Bulgaria, men det ser ut til at de som er her, jobber mye, og er under strenge regimer fra bakmenn. Dette miljøet har festet seg både på inne og utemarkedet.

De største nasjonalitetene av Pro Sentrets portefølje

	2007	2008	2009
Nigeria	380	633	365
Norge	322	321	246
Thailand	111	129	165
Bulgaria	108	73	48
Estland	39	44	28
Litauen	38	51	28
Romania	48	77	35
Albania	26	25	5
Polen	16	16	11
Latvia	6	10	8

Utviklingen framover

Mange, med Pro Sentret, spådde en nedgang i prostitusjon totalt sett etter sexkjøpsforbudet. Vi fikk rett. Noen, ikke Pro Sentret, spådde en tilstrømning fra gata til innemarkedet. De fikk ikke rett.

Hele 2009 har vært et urolig år, det var vel også hensikten. Man ville uroe markedet og på sikt begrense det. Man kan naturligvis begrense det forutsatt stor politiinnsats. Grafen på side 15 viser tydelig at politiets innsats på gata var størst de første månedene av året. Vi kan på ingen måte si at markedet er "stabil" ennå – det avhenger av mange faktorer, ikke bare politiets innsats, men også hvor mye myndighetene er villige til å satse på sosiale, helse- og rehabiliterende tiltak. Men ikke minst vil den økonomiske situasjonen i verden ha betydning, fattigdomsbekjempelse hjemme og ute, hvor fort de nye EU landene kommer på bena og hva slags politiske og økonomiske strategier de enkelte europeiske landene vil legge seg på. Hvis statsminister Berlusconi fortsetter å rydde gatene i Italia for prostituerte, tiggere og rusavhengige, ja, så vil prostituerte fra Nigeria forsøke seg i andre land. Tilsvarende er det trolig at de nigerianske kvinnene som livnærte seg av prostitusjon i Oslo kun forflyttet seg til markeder i andre europeiske land når Norge innførte den nye sexkjøpsloven. Vi har fått tilbakemeldinger fra kollegaer både i Danmark og Luxemburg at nigerianere har lagt veien dit.

Selv om noen forhåpentligvis benyttet innstramningen i den norske prostitusjonspolitikken til å hoppe av karusellen, så vil det være umulig for de fleste. Det er mange faktorer som holder dem der, fattigdom og rusavhengighet for å nevne to viktige faktorer. Samtidig som vi skal hjelpe kvinner og menn ut av prostitusjon, mener jeg det er viktig i framtiden og sloss for gode sosial tiltak for de som av forskjellige grunner ikke ser andre muligheter. Strengere lovverk er ikke veien å gå men solidaritet og medmenneskelighet. Ikke minst må vi sette mer fokus på de som etterspør seksuelle tjenester. Det var tross alt kundene man ønsket å ramme med en ny lov. Allikevel har 2009 vist at fremdeles er de som selger sex som gjenstand for størst oppmerksomhet. Før vi kartlegger kundeaktivitet, om det er færre som kjøper nå enn før loven, kjøper de mindre enn før, kjøper de av færre kvinner enn før osv, kan vi ikke si noe sikkert om utviklingen av prostitusjonsmarkedet i Norge.

ETT ÅR MED KRIMINALISERING

Av Arne Randers-Pehrson

Straffelovens § 202 a som gjør det ulovlig å kjøpe seksuelle tjenester ble iverksatt 1.1.2009. Den har hatt en lang forhistorie², preget av en følelsesladet debatt med sterke motsetninger. Mye politisk prestisje har vært investert. Det er bred enighet om at en lov ikke løser noe problem – at det må forsterkede sosiale innsatser til. Likevel er det nok svært forskjellige forventninger til lovens effekter på markedet og etterspørselen. Det er selvsagt alt for tidlig å gi noe entydig beskrivelse av virkningene. Markedet bruker sin tid på å tilpasse seg.

Når man betrakter pressedekningen i året som har gått er det ett spørsmål som går igjen og overskygger alle: Virker loven? Og svaret har variert, alt etter årstiden og hvem som uttaler seg. Markedet er urolig og endrer seg. Svarene som gis om effekter reflekterer kanskje ønsker og forventninger, like mye som realiteter. Dette må sees på bakgrunn av de følelsene som er investert. Norge har gjort noe radikalt nytt, og det bør helst vises i konkrete resultater.

Målsettingene

La oss starte med lovens formål. Det var fire klart uttalte mål:

- Å bidra til en holdningsendring
- Minske rekruttering av kunder
- Redusere det totale markedet
- Forebygge menneskehandel

Disse målene har vært vektlagt med ulik tyngde i den forutgående debatten. Mye tyder på at menneskehandelsargumentet hadde avgjørende vekt da loven ble vedtatt. Økningen i synlig utenlandsk prostitusjon, og bekymringen for økende kriminalitet som fulgte, hadde en avgjørende betydning da det politiske flertallet snudde. Under presentasjonen av Odelstingsproposisjonen snakket Justisministeren praktisk talt bare om loven som et middel i bekjempelsen av menneskehandel.

Hva vet vi så langt om effektene på markedet?

Gatemarkedet

Den synlige prostitusjonen på årsbasis har gått betydelig ned, først og fremst i Oslo og Stavanger.

	2007	2008	2009	% fra2008
Oslo	900	1200	500	- 58 %
Bergen	122	125	116	- 7 %
Stavanger	68	61	31	- 49 %

² Se "Lovens historie" i Pro Sentrets Årsmelding 2008

Antall personer som har solgt sex på de tradisjonelle gateprostitusjonsarenaene har minsket med mellom 50 og 60 % i forhold til 2008³. I Oslo har det også vært store sesongforskjeller. I januar var det viktig å markere en ny rettstilstand. Det var mye politi til stede på gata og praktisk talt tomt for selgere. I løpet av våren tok markedet seg opp, og på sensommeren hadde vi i Oslo et gateprostitusjonsmiljø som var omtrent like stort som i 2007. Vi kunne registrere at kvinnene kom ut på gaten senere på natten. En del av de norske kvinnene forteller at de er mindre på gata, og at de baserer seg på faste kunder hvor kontakten gjøres per telefon.

Dette er forventete virkninger. Da Sverige kriminaliserte kjøp for 10 år siden gikk gateprostitusjonen dramatisk ned de første månedene, mens den gradvis kom tilbake. Etter ett år med loven var omfanget av gateprostitusjonen beregnet til 56 % i forhold til året før og i 2003 var omfanget 59 % i forhold til 1998.⁴ En rimelig antagelse er at omfanget av gateprostitusjonen vil avhenge av politiets prioriteringer.

En erfaring fra andre land som har skjerpet politikontrollen med gateprostitusjonen, er at prostitusjonen flytter seg til andre områder. Selv om vi har enkeltstående historier om at kunder har oppsøkt kvinner med forespørsel om sexkjøp i andre sammenhenger (når de selger =Oslo eller tigger), så gir dette så langt ikke grunnlag for å si at det har vokst opp nye arenaer.

Innemarkedet

Det vi vet om omfanget av innemarkedet baserer seg i hovedsak på analyser av annonsemarkedet. Vi registrerte tidlig at antall annonser gikk vesentlig ned. Det var også en nedgang i antall personer som annonserte, men den var ikke tilsvarende stor. Med andre ord: det var en viss nedgang i antall personer som annonserte og de reduserte antall annonser de satte inn – en naturlig følge av ønsket om å være mindre synlig. Ved årets slutt har vi anslått at det i hele 2009 var 19 % færre enkeltpersoner på landsbasis som annonserte salg av seksuelle tjenester i forhold til 2008. I Oslo var reduksjonen 16 %. Annonser på landsbasis ble redusert med 28 %. En ny rapport fra Bergen⁵ sier at en del av markedet tilpasser seg loven for eksempel ved å flytte formidling til private blogger og kundefora. Omfanget av dette er det vanskelig å anslå, men det handler også om at markedet tilpasser seg det økte behovet for anonymitet.

Selv om innendørsmarkedet nå utgjør en relativt større del av det totale markedet, betyr ikke dette at det har vært en vesentlig forflytting fra gata. Det betyr bare at frafallet har vært størst i gateprostitusjonen. Vi kan heller ikke se at det har vært noen økning i nigerianske kvinner på annonsemarkedet. Norske gateprostituerte har ikke etablert seg på annonsemarkedet; de bruker heller gamle kontakter for å skaffe kjøpere (se over).

³ For mer detaljer, se artikkelen "Markedet i Norge og Europa"

⁴ Sosialstyrelsen "Kännedom om prostitution" 2003

⁵ Prosjektrapport: "Prosjekt innearena 2008/2009" Utekontakten Bergen 2010

Etterspørsel

På landsbasis har politiet bøtelagt 260 kjøpere av seksuelle tjenester i 2009, 109 av disse i Oslo. I skrivende stund kjenner vi ikke til noen rettssak på grunnlag av at bøtelagte ikke vil vedta boten. Vi har derfor ikke noen rettspraksis på vurdering av bevis.

Tallet på bøtelagte er høyt i forhold til de svenske erfaringene fra første år med tilsvarende lov (i 1999 utferdiget det svenske politiet 91 anmeldelser, hvorav 37 ble frafalt⁶). Dette reflekterer trolig ikke at det er mer etterspørsel i Norge, men henger nok sammen med politiets håndheving og prioritering. Det har da også vært klart uttalt fra norske myndigheter at dette skal være en effektiv lov.

Lovforbudet gjelder også kjøp av seksuelle tjenester i utlandet. Det er en naturlig konsekvens av det faktum at de fleste kunder kjøper utenlands og av lovens normgivende karakter. Til dags dato er det ikke utferdiget noen bøter for kjøp i utlandet.

Det er viktig å understreke at vi ikke har grunnlag for å si noe om etterspørselen har endret seg vesentlig som følge av loven – verken i den ene eller andre retningen. Da FAFO fikk i oppdrag å beskrive markedet før kriminaliseringen, fastslo de at vi hadde for lite sikker kunnskap på dette feltet, bl.a. har de siste seksualvaneundersøkelsene for lav svarprosent når det gjelder prostitusjon⁷. Fra tid til annen får vi historier fra selgere om at det er færre kunder uten at vi kan legge avgjørende vekt på det. Slike historier har vi alltid hørt. Det som imidlertid er rimelig å anta er at flere av kundene i Norge foretrekker å kjøpe fra etnisk norske kvinner; dels fordi de antar at de er mindre utsatt for menneskehandel, dels fordi politiet har rettet innsatsen sin mot de utenlandske selgerne. Sosialstyrelsen i Sverige antyder også denne tendensen⁸. Det vil altså gå lang tid før vi vil kunne identifisere klare tendenser når det gjelder virkninger på etterspørselen på grunn av loven, men vi kan gjøre oss noen antagelser. FAFO rapporten "Mangfoldig marked" sier det slik: "Noen vil sikkert slutte å kjøpe sex, både fordi de blir avskrekket av faren for å bli tatt av politiet, og fordi deres holdninger til prostitusjonskjøp endres av at norske myndigheter synes det er så problematisk at det forbys. Andre igjen vil fortsette å kjøpe seksuelle tjenester, noen på samme arenaer som tidligere, mens andre skifter praksis på grunn av holdningsendring overfor menneskehandel eller frykten for å bli tatt." Uansett kan det være grunn til å minne om at Norge i lang tid har vært et av de landene i Europa hvor etterspørselen er minst⁹. Det er i utgangspunktet en relativt høy terskel mot å kjøpe sex i Norge. Nå har vi også kriminalisert kjøpet. Det er mitt ønske at dette ikke lukker diskusjonen og interessen for kjøperen – at han (eller hun) reduseres til en kriminell person og ferdig med det. Det er behov for mer kunnskap og diskusjon om kjøp og også tiltak der kjøpet uttrykker et behov for annen type hjelp.

⁶ Rapport fra Brottförebyggande rådet "Förbud mot köp av sexuella tjänster" 2000

⁷ "Mangfoldig marked" FAFO rapport 2008:43

⁸ "Kännedom om prostitution 2007"

⁹ se f.eks sammenligning i Ingrid Smette: "Den seksuelle slavestand"

Organisatorer

Vi har fryktet at loven kan skape et marked for organisatorer. Vi har sett enkeltteksempler på at prisene på utleiemarkedet har gått opp som følge av risikoen utleier tar i forhold til hallikbestemmelsen. Vi har også sett enkeltepisoder hvor personer har forsøkt å etablere seg med formidlingstjeneste for kjøp og salg av seksuelle tjenester.

Så langt er dette enkeltepisoder, og vi kan ikke identifisere klare tendenser.

Holdningsendring

Holdningsendring tar tid. Alle ansvarlige krefter erkjenner at loven må følges av andre tiltak¹⁰, men den antas også å ha en selvstendig holdningsskapende effekt. I 2004 publiserte kriminologen Elin Kippe en undersøkelse som blant annet tok sikte på å drøfte om en kriminalisering ville føre til en endring i holdninger hos sexkjøpere¹¹. Dette var en kvalitativ studie basert på intervju med 20 kunder (hvorav 4 hadde sluttet å kjøpe). 4 av disse svarte at de ville slutte å kjøpe hvis det kom et lovforbud. I en relativt fersk undersøkelse fra Sverige¹² svarer 8 % (34 personer) av mennene at de har kjøpt seksuelle tjenester og av disse sier 10 at loven har påvirket kjøpene – hvorav 5 har sluttet helt å kjøpe pga. loven.

Når det gjelder holdninger i hele intervjugruppen (1134¹³) svarte 71 % at de støttet loven. 63 % trodde at gateprostitusjonen hadde minsket, mens ca 80 % trodde at den skjulte prostitusjonen hadde øket. 80 % trodde også at antall sexkjøpere enten hadde økt eller var uendret etter at loven trådte i kraft. Kuosmanen sier det slik ”..(stödet för kriminalisering) har legat på samma, relativt höga nivå sedan 1999. Resultaten från 2008 års studie visar samtidigt att den svenska allmänhetens tilltro till att lagen har haft effekt på prostitutionens omfattning är ganska liten...).” Endrete holdninger er ikke synonymt med endringer i praksis, så her trengs det omfattende forskning hvis man skal dokumentere effekt. Og å dokumentere holdningsendringer er en vanskelig øvelse. Uansett er det sikkert at vi bør fortsette med en åpen diskusjon om prostitusjonens realiteter hvis vi ønsker endringer i holdninger. Kuosmanen skriver også: ”Den interessanta frågan i detta sammanhang är att i länder där flertalet av män köper sex är kriminalisering av köp förmodligen svår att genomföra, och i länder där fåtalet män köper sex verkar motiven ofta ligga mer på de psykologiska nivåerna än på den normativa.”

Håndheving av loven

Samtidig med innføring av forbudet har kontrolltiltakene i forhold til prostitusjonsmarkedet økt. Politiet har styrket sin overvåking av markedet, bruker uro-metoder, utlendingskontroller og viderefører ”Operasjon Husløs”¹⁴. Dessuten aktiviseres utleiere, hotellpersonale, utelivsansatte og andre i kontrollen under henvisning til at de kan rammes av hallikparagrafen. Det synes ikke mulig å fastslå om markedsendringene er et resultat av sexkjøpsloven eller resultat av andre kontrolltiltak (lover og fullmakter som allerede var der, uavhengig av forbud).

¹⁰ Et eksempel på dette kan være kunnskapskampanjen beskrevet i Årsmeldingens dal 3

¹¹ ”Kjøper ekte mannfolk sex?”

¹² Jari Kuosmanen ”Tio år med lagen. Om förhållnings-sätt till och erfarenheter av prostitution i Sverige” finnes i Rapporten ”Prostitution i Norden” TemaNord 2008:604

¹³ Det var en relativt høy bortfallsprosent idet spørsmålene ble sendt til 2500 personer

¹⁴ De problematiske sidene ved ”Operasjon husløs” er beskrevet i Pro Sentrets Årsmaldinger fra 2007 og 2008

Det overordnede målet er å knuse markedet, og uro-strategier samt hallikparagrafen synes så langt å være de viktigste virkemiddelene. Men når effektene av §202a drøftes, er det ikke gitt at politiet skiller hva som er resultat av hva. For undertegnede er det vanskelig å se at det er godtgjort at denne bestemmelsen har forenklet politiets arbeid mot organisert kriminalitet, selv om politiet har gitt uttrykk for dette ved flere anledninger.

Politiet har gjort det tydelig at det er menneskehandel og hallikvirksomhet som vil være deres prioritet på prostitusjonsområdet. §202a vil håndheves i forbindelse med etterforskning av disse alvorligere forholdene. Utover det vil politiet ha enkelte "stunts" med fokus på kjøpere for å markere at vi har en virksom lovbestemmelse.

Vi har sett noen interessante utviklingstrekk i forbindelse med håndheving av loven som fortjener en diskusjon. I høst ble det kjent at politiet brukte telefoner som var beslaglagt fra prostituerte til å identifisere kunder. Fra Bergen meldte pressen at politiet vurderte å bruke provokasjonsmetoder for å avsløre kunder, og fra Trondheim ble det i november fortalt at politiet vurderte å varsle arbeidsgivere om at ansatte hadde fått bot for sexkjøp. Dette er virkemidler som vanligvis er reservert andre forbrytelser med langt høyere strafferammer. Dette førte til at Justisdepartementet varslet en gjennomgang av politimetoder i forbindelse med loven.

Utspillene er interessante hvis man spør om bakgrunnen. Reflekterer de et behov for å markere at vi har en ny lov, en avmakt over at etterspørselen ikke synker så raskt som ønsket, eller er det uttrykk for en holdningsendring i politiet? Uansett viser de et ønske om å ta sterkere virkemidler i bruk, virkemidler som også berører de prostituertes integritet og rettsvern. I perspektiv kan man også se heving av bøtenivået. Loven var litt mer enn et halvt år gammel da bøtenivået ble tredoblet: fra 8-9000 til 25000. Begrunnelsen har vært at "Det skal svi på pungen". Ligger det i dette en forståelse av at bøtenivået ikke ga loven normgivende karakter en tilstrekkelig tyngde? Eller uttrykker det en oppjustering av synet på forbrytelsens alvorlighetsgrad. Uansett: bruk av hele strafferammen, heving av straffenivået og utvidelse av politiets metoder vil være diskusjoner vi vil måtte forholde oss til fremover. Det viser også erfaringene fra Sverige.

Kvinnenes opplevelse

Da loven ble vedtatt var det også en erkjennelse på politisk hold at en del av de som selger sex ville komme i en vanskeligere situasjon. Dette er bakgrunnen for at Stortinget har satt av midler (10 mill. kr. i 2009 og 2010) for å styrke hjelpetiltakene. Sentrale spørsmål er om loven bidrar til at kvinnene får en verre situasjon og om tiltakene treffer.

For å ta det siste først: Midlene går i hovedsak til kvalifiserings- og arbeidsmarkedstiltak. Det er i gateprostitusjonen loven har gitt tydeligst utslag i en reduksjon av selgere. Flertallet i gateprostitusjonen har de siste årene vært utenlandske statsborgere uten muligheter for arbeidstillatelse i Norge. For de aller fleste av dem er det ingen alternativer til prostitusjon her i landet. Så for denne gruppen er tiltakene neppe relevante. For en del tunge rusavhengige i gateprostitusjonen er heller ikke kvalifisering for arbeid aktuelt. Det er altså mange som opplever at de ikke har alternativer til prostitusjon. Dette bekymrer oss.

Utekontakten i Bergen ga i år ut en rapport som belyste noen effekter av loven ¹⁵. Sammenholdt med egne observasjoner kan vi punktvis oppsummere en del problemer kvinnene møter:

- Markedet er blitt mer "kjøpers marked" hvor kvinnene må tilpasse seg og ta hensyn til kundenes behov for å skjule seg
- Det er hardere konkurranse og lavere inntekter for de fleste. En del utenlandske forteller at de har problemer i forhold til familie i hjemlandet som er avhengig av deres inntekter
- Noen prøver ut alternative inntektsformer som tigging
- Det er ikke dokumentert mer vold, men det er gjennomgående mer utrygghet og engstelse i miljøet
- Forholdet til politiet er mer problematisk og terskelen for å rapportere lovbrudd er høyere
- Noen er skeptiske til myndigheter generelt og oppsøker hjelpeapparatet mindre
- En del føler seg mer stigmatisert og rapporterer om mer trakassering

I utgangspunktet er loven fulgt av gode intensjoner om å ta vare på kvinnene i prostitusjonen, men en del av problemene kan tilbakeføres til det jeg vil kalle paradoksale budskap:

- Markedet skal knuses uten at det går ut over selgerne
- Prostitusjon er forbudt, men selgerne er ikke kriminelle
- Selv om loven retter seg mot kjøper, forblir fokuset på selger
- Selgernes personvern og rettigheter er ikke i fokus¹⁶

Et problem løst?

Karakteristisk for året som har gått er altså at det er særlig det synlige prostitusjonsmarkedet som har gått ned. Markedet er marginalisert; preget av uro og usikkerhet. Dermed følger også at det "lukker seg" og blir mindre tilgjengelig. Vi ser også at prostitusjonstiltakenes portefølje blir noe mindre hva gjelder personer vi er i kontakt med. Imidlertid bruker de oss mer – det tyder på at problemene deres ikke har blitt mindre. Dette er ting vi ser.

Det vi ikke vet, er om det har blitt mindre etterspørsel, om loven har en forebyggende virkning i forhold til menneskehandel eller om den har endret holdninger til sexkjøp i vesentlig grad. Jeg vil gå så langt som å si at det som er sagt om endringer på disse områdene i løpet av året, har vært mer preget av ønsketenkning enn faktisk kunnskap. Det er alt for tidlig å si noe om effektene på etterspørselen. Vi vet heller ikke om etterspørselen faktisk har gått ned, om de prostituerte som har forlatt det norske markedet har sluttet i prostitusjonen eller om kjøpsmønstret har endret seg. I pressdekningen av prostitusjonen har gjennomgangsmelodien i år vært: virker loven? Og suksesskriteriet har vært om den synlige delen av markedet er blitt mindre. Slik sett kan loven sies å være en suksess. Ute av øye – ute av sinn. Så kan man spørre seg om dette er i samsvar til de offisielle målene – er de entydige og er de målbare?

¹⁵ "Kriminalisering av sexkjøp" Bergen kommune 2009

¹⁶ Jeg har utdypet noen av disse synspunktene i en artikkel i JURK magasin høsten 2009

Vi vet ingenting om antallet kjøpere er blitt mindre eller om antall sexkjøp er endret. Kan vi identifisere en holdningsendring i befolkningen; i så fall til kjøpet alene eller også til salg? Virker loven på menneskehandel – og hvordan måles det? Hva er kriteriene på at loven er vellykket?

Disse spørsmålene må løftes fram, og det er mer enn noen sinne behov for dokumentasjon og forskning. Hvis ikke er jeg redd for at vi får en snevrere debatt hvor retorikken rår og nedgang i antall synlige prostituerte er målet på suksess.

Tendenser

Innføring av strafferettslige virkemidler på et sosialpolitisk område kan lett ta fokuset bort fra årsaksforholdene og problemene aktørene sliter med. Bakgrunnen for at vi har prostitusjon i Norge er ikke endret. Samfunnet har gitt enda et signal om at kjøp av sex ikke er akseptert. Samtidig ser vi at effektene vil være avhengige av politi og rettsvesens prioritering. Økt bruk av kontroll akkumulerer lett nye, eller strengere, kontrolltiltak. Det er gjerne slik man viser handlekraft.

Loven har vært fulgt av erklæringer om at håndhevelsen ikke skal ramme kjøper. Da kan det virke paradoksalt at de som selger føler seg kriminalisert også. Hvis vi ser på loven først og fremst som et middel til å regulere og begrense markedet, gir dette mening. Men det er også en påminnelse om at sympatien med de prostituerte er en tynn ferniss som kan forsvinne hvis de forsetter å være til offentlig forargelse. Det var ikke lenge siden vi hadde en diskusjon om prostitusjon skulle være utvisningsgrunn for utlendinger. Og det er grunn til å frykte at det ensidige forbudet følges av mer støtte til et generelt forbud¹⁷. Villigheten til å støtte de prostituerte kan synes omvendt proporsjonal med synligheten deres.

Innledningsvis skrev jeg at det er bred enighet om at de sosiale innsatsene må styrkes. Det er en sannhet med noen modifikasjoner. Ekstramidlene som er bevilget, 10 millioner i 2009 og i 2010, tar sikte på å lette overgangen til en ny situasjon. Inneværende års bevilgning må tiltakene trolig dele med forebyggende tiltak og behandlingstiltak for kjøpere. For all del – dette er fornuftige tiltak som bør prioriteres, men det er en påminnelse om at ekstrabevilgningene trolig vil være tilgjengelige for en begrenset tid. Og på lokalt hold ser vi at forventningene om et redusert synlig marked fort fører til reduksjon av bevilgninger og nedbemanning. Til syvende og sist vil det være de som ikke finner alternativer til prostitusjonen som rammes.

En utfordring framover

Bak loven ligger det en nullvisjon – en intensjon om et prostitusjonsfritt samfunn. Det er lite diskutert hvorledes en slik visjon virker inn på synet på de som forblir i prostitusjonen og på skadereduserende innsatser overfor dem. Lovens forarbeider er også kritisert fordi den i liten grad har diskutert og problematisert de menneskerettslige forholdene for prostituerte¹⁸.

¹⁷ En svensk meningsmåling fra juni 1999 viste at en økt støtte til kriminalisering av kjøp (76%) ble ledsaget av nesten like stor støtte (71 %) til ønske om kriminalisering av salg. SIFO 2000. En senere undersøkelse J.Kuosmanen: har ca 71 % for et forbud mot kjøp og 59% for forbud mot salg. (Presentert i "Prostitution i Norden") Se også drøftingen av J.Kuosmanens funn tidligere.

¹⁸ Se N.Høstmelingens artikkel i Albertine, Juli 2009 og en Mastergradsoppgave fra UiO : "En kritisk analyse av straffeloven §202a med fokus på menneskerettigheter, håndhevingsproblematikk og virkninger" Line Meyer Widing UiO 2009

De norske erfaringene med loven vil ha stor interesse internasjonalt, nettopp fordi mange land strever med spørsmål om hvorledes de skal regulere prostitusjonen rettslig. Og det finnes lite solid kunnskap om effektene av det som etter hvert kalles "den nordiske modellen". Behovet for konkret, dokumenterbar kunnskap om virkninger er påtrengende i en prosess som har hatt et så politisert, ideologisk utgangspunkt. Da blir også en klargjøring av intensjonene og hva som legges til grunn som suksesskriterier være viktig. Jeg vil håpe at nettopp rettighetsperspektiver for prostituerte vil få en større plass i den evalueringen som må komme.

NORSKE KVINNER I PROSTITUSJON

Av Bjørg Norli

Høsten 2008 besluttet Pro Sentret å gjennomføre en kartlegging rettet mot norske kvinner med prostitusjonserfaring. For det første var en kartlegging nødvendig for å imøtekomme det ansvar vi hadde blitt pålagt gjennom Oslo kommunes handlingsplan mot prostitusjon og menneskehandel¹⁹. For det andre var en kartlegging nødvendig for å øke kunnskapen om disse gruppene, slik at Pro Sentret kunne vurdere på hvilke områder det var nødvendig å endre eller øke innsatsen for å møte et prostitusjonsmiljø i endring.

Studiepopulasjon bestod av norske kvinner på innemarkedet i Norge, samt norske kvinner med prostitusjonserfaring fra gateprostitusjonen i Oslo. Vi avgrenset utvalget til norske kvinner med prostitusjonserfaring som hadde kontakt med prostitusjonstiltak i Oslo. Til slutt hadde vi 75 respondenter; 23 kvinner fra innemarkedet, 28 som var aktive i gateprostitusjonen i Oslo og 24 kvinner som var forsvunnet fra gateprostitusjonen i Oslo²⁰.

Prostitusjonserfaringer

Det har blitt færre og færre norske kvinner i prostitusjon og på mange måter har de også blitt mer usynlige for Pro Sentret som hjelpetiltak. Gjennom denne kartleggingen ønsket vi å skaffe oss ny kunnskap om disse gruppene slik at vi i større grad kunne imøtekomme deres eventuelle behov.

Prostitusjonsdebut

De norske kvinnene som deltok i denne kartleggingen har samlet sett mange år med prostitusjonserfaring bak seg. Det er imidlertid verdt å merke seg at få av kvinnene som har lang fartstid har solgt sex sammenhengende i alle disse årene. Mange har flere perioder av kortere eller lengre varighet hvor de ikke er aktive i prostitusjonen.

De norske kvinnene som er aktive i gateprostitusjonen har en prostitusjonserfaring som varierer fra noen få måneder til mange tiår. To av respondentene i denne gruppen var bare 11 når de debuterte i prostitusjonen. Slik Pro Sentret kjenner prostitusjonsmiljøet er det heldigvis sjeldent at kvinnene selger seksuelle tjenester for første gang som barn. Flere var imidlertid i tenårene når de startet å selge sex. Utover dette så fordeler prostitusjonsdebuten seg sånn noenlunde jevnt utover i 20- og 30 årene. Det samme gjelder for de norske kvinnene som selger seksuelle tjenester på innemarkedet. Det er imidlertid færre av kvinnene i denne gruppa som var mindreårige når de debuterte. Kun to var i tenårene når de solgte seksuelle tjenester for første gang.

¹⁹ Se Oslo kommunes handlingsplan mot prostitusjon og menneskehandel særlig tiltak 5, 6 og 8.

²⁰ For en nærmere redegjørelse for de metodiske betraktningene gjort i forbindelse med kartleggingen se Bjørg Norli (2009) En kartlegging av norske kvinner i prostitusjon, Pro Sentret, tilgjengelig på www.prosentret.no

Prostitusjonshyppighet, arbeidstid og sted

For å få noe innsikt i omfanget av prostitusjonen og ikke bare hvor mange som selger seksuelle tjenester spurte vi kvinnene som deltok i kartleggingen hvor ofte de solgte sex. Halvparten av de norske kvinnene som har gata som sin prostitusjonsarena selger seksuelle tjenester hver dag eller 5-6 dager i uka, mens 25 % selger sex sjeldnere enn ukentlig. Disse kvinnene oppgir at de kan selge sex 1-2 ganger i måneden eller når de har behov for penger. Blant de norske kvinnene på innemarkedet er det kun 18 % av kvinnene som selger sex hver dag eller 5-6 dager i uka. Majoriteten av kvinnene på denne prostitusjonsarenaen selger seksuelle tjenester 1-2 eller 3-4 dager i uka. Det er ingen av respondentene som oppgir at de selger sex sjeldnere enn ukentlig. Det er altså relativt store forskjeller mellom de to arenaene på hvor ofte kvinnene selger sex.

Kvinnene på innemarkedet selger i hovedsak seksuelle tjenester fra leilighet eller på massasjelinstitutt. Når det gjelder de norske kvinnene i gateprostitusjon har Pro Sentret de siste årene truffet stadig færre i det oppsøkende arbeid på gata. Gjennom denne kartleggingen ønsket vi derfor å få informasjon om de norske kvinnene selger seksuelle tjenester fra andre områder i byen enn det tradisjonelle strøket. Ut i fra de svarene vi fikk er det ingen grunn til å tro at de norske kvinnene har flyttet prostitusjonsaktiviteten sin til andre områder i byen.

Majoriteten av de norske kvinnene som er aktive i gateprostitusjon oppgir at de selger seksuelle tjenester om kvelden. Det er også et relativt høyt antall kvinner som oppgir at de selger sex på formiddagen og på ettermiddagen. Det førstnevnte tidsrommet er for lunsjkundene, og det sistnevnte for de som kjøper sex på vei hjem fra jobb. Svært få norske kvinner selger seksuelle tjenester på gata om natten og på morgenen. Det er neppe fordi det ikke er kundetraffikk på denne tiden av døgnet. Trolig henger det sammen med at de utenlandske kvinnene, og da særlig de nigerianske kvinnene, sjeldent kom ut på strøket før godt etter midnatt. For å slippe unødig konkurranse med de nigerianske kvinnene jobbet altså majoriteten av de norske kvinnene på andre tidspunkt av døgnet.

Kunder og inntjening

Med tanke på det nye straffebudet mot kjøp av seksuelle tjenester var vi interessert i mer kunnskap om hvordan kvinnene i prostitusjon organiserer kontakten med kunden. Vi vet jo at kvinnene i gateprostitusjon etablerer kontakt med kunden på gata, og at majoriteten av kvinnene på innemarkedet annonserer og etablerer kontakt med kunden på telefon. Vi ønsket imidlertid å kartlegge hvor mange av kvinnene som hadde kontakt med faste kunder. Blant de norske kvinnene i gateprostitusjon er det 85 % som har faste kunder. På innemarkedet er andelen kvinner med faste gjester²¹ enda større. Hele 91 % av kvinnene i denne gruppen oppgir at de har faste gjester som de har mer eller mindre regelmessig kontakt med. Hvor mange faste kunder/gjester kvinnene har varierer fra 1 til 50.

Vi spurte også kvinnene om hvor mye de tjener pr. mnd. Dette er et spørsmål kvinnene ofte finner vanskelig å svare på. Ikke fordi de ikke vet hva de tjener, men fordi pengene for mange forsvinner like fort som de kommer inn.

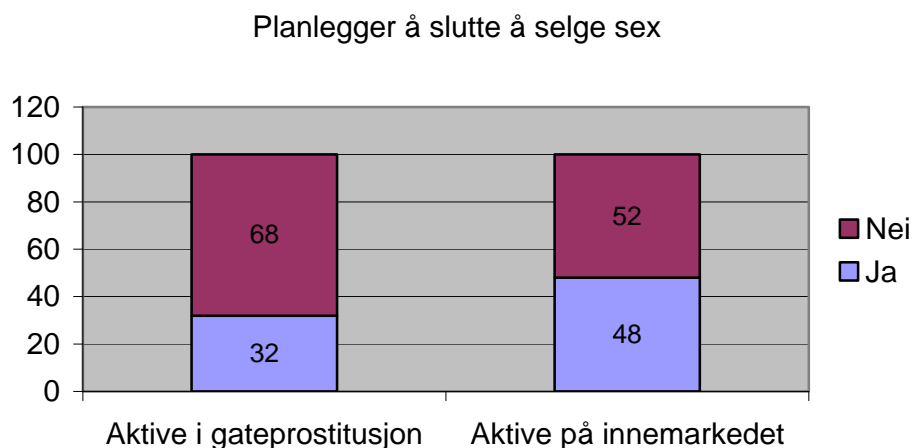
²¹ Kvinnene som selger seksuelle tjenester på innemarkedet kaller menn som kjøper sex for gjester og ikke kunder.

Å gi ut informasjon om hvor mye de tjener er således en ubehagelig påminning om hvor mye penger som blir brukt. Hvor mye kvinnene tjener er avhengig av hvilken arena det selges sex fra, hvor ofte de jobber, hvor mange kunder de får og ikke minst hva slags tjenester de yter. Hvor mye den enkelte tjener pr. måned vil derfor variere sterkt.

Kvinnene som selger seksuelle tjenester på gata oppgir at de tjener mellom et par tusenlapper i måneden og opp til kr. 40.000,-. For de norske kvinnene på innemarkedet er situasjonen en annen. Her varierer den månedlige inntekten fra kr. 20.000,- til kr. 150.000,-. Kvinner i prostitusjon tjener altså relativt godt på å selge seksuelle tjenester, enten de nå har gata som sin prostitusjonsarena, eller jobber på innemarkedet. For de aller fleste kvinner som selger seksuelle tjenester, uavhengig av prostitusjonsarena, er det utsikten til å kunne tjene gode penger som driver kvinnene inn i prostitusjonen og som bidrar til å holde dem der. Dette er viktig mekanismer å forstå når man skal etablere gode tiltak for å bistå de som ønsker å finne alternativer til prostitusjon.

Prostitusjon og sexkjøpsforbud

Vi spurte kvinnene i prostitusjon om de planla å slutte å selge sex når den nye sexkjøpsloven trådte i kraft, og hva de eventuelt trengte av bistand om de nå valgte å forlate prostitusjonen eller ikke.

I tabellen ovenfor ser vi at det er blant norske kvinner i gateprostitusjonen vi finner færrest personer som planlegger å slutte, mens det blant kvinnene på innemarkedet er det nesten halvparten som planlegger å gjøre det samme.

Deretter spurte vi de kvinnene som oppga at de planla å slutte i prostitusjon om hva de trengte for å kunne gjøre dette. Først og fremst trenger kvinnene økonomisk bistand for å kunne slutte å selge seksuelle tjenester. Majoriteten av de norske kvinnene, uavhengig av arena, har dette som eneste inntektskilde. For å kunne slutte å selge sex må man nødvendigvis bli sikret økonomisk fra annet hold.

Gjennomgående oppgir kvinnene som er aktive i gateprostitusjon at de trenger mer bistand for å kunne slutte i prostitusjon enn kvinnene som selger seksuelle tjenester på innemarkedet. Dette er ikke overraskende tatt i betraktning at disse kvinnene ofte er rusavhengige med omfattende og sammensatte problemer. For denne gruppen er det som regel rusavhengigheten og problemer relatert til denne, og ikke prostitusjonen som er hovedproblemet.

Selv om kvinnene slutter å selge seksuelle tjenester, blir ikke disse problemene borte. At mange av kvinnene oppgir at de trenger psykologhjelp, rehabilitering og hjelp til bolig for å kunne slutte i prostitusjon er trolig et resultat av nettopp dette. I tillegg er det nødvendig for mange å få adekvat helsehjelp og tett oppfølging.

For kvinnene på innemarkedet er psykologhjelp og rehabilitering mindre viktig, selv om flere også oppgir at de trenger slik hjelp. Det samme gjelder behovet for helsehjelp. Majoriteten av kvinnene i denne gruppa legger vekt på at de trenger utdanning, hjelp fra NAV og arbeid, ved siden av økonomisk bistand. Mange oppgir også at de trenger økonomisk rådgivning. At det er denne type hjelp de trenger for å kunne slutte i prostitusjonen henger nok sammen med det faktum at en rekke av kvinnene på innemarkedet har prostitusjonen som en løsningsstrategi på en vanskelig økonomisk situasjon. Kvinnene i denne delen av prostitusjonsmiljøet framstår ofte som mer ressurssterke enn andre grupper i vårt hjemlige prostitusjonsmarked. Vi ser da også at langt færre kvinner i denne gruppen oppgir at de trenger bistand for å kunne slutte i prostitusjonen, enn hva som er tilfelle for kvinnene som har gata som sin prostitusjonsarena.

De kvinnene som oppga at de ikke planla å slutte i prostitusjon ved innføringen av det nye straffebudet ble spurt om hva de hadde behov for når de var i prostitusjonen. Også her ser vi at det er ulikheter mellom de to arenaene i hvor mange som har behov for bistand mens de er i prostitusjon, og på hva slags bistand de oppgir at de trenger. Helsehjelp er svært viktig både for kvinnene i gateprostitusjon og på innemarkedet. For kvinner som har gata som sin prostitusjonsarena kommer dernest økonomisk hjelp, hjelp for psykiske problemer og hjelp til bolig. De kvinnene som ikke planlegger å slutt og selge sex oppgir altså å ha de samme behovene for bistand mens de er i prostitusjonen som det de kvinnene som planlegger å slutte oppgir at de trenger for å kunne nettopp det. Dette skyldes trolig at hovedproblemet til de aller fleste norske kvinner i gateprostitusjonen er rusavhengighet og rusrelaterte plager og ikke prostitusjonen som sådan. For de norske kvinnene på innemarkedet som ikke planlegger å slutte er økonomisk rådgivning, juridisk bistand, arbeid og utdanning behov de oppgir å ha mens de er i prostitusjonen, i tillegg til helsehjelp og økonomisk bistand.

De som ble borte fra gateprostitusjonen

Det er ingen av de norske kvinnene som har forsvunnet fra gateprostitusjonen som begrunner dette med at det ble for mange utenlandske kvinner på strøket. Et par nevner at de hadde for dårlig fortjeneste til at de fant det formålstjenlig å fortsette, og kun én nevner økt konkurranse og det nye lovforbudet mot kjøp av seksuelle tjenester. Svært mange av kvinner oppgir at de sluttet å selge seksuelle tjenester når de kom inn til behandling for sine rusproblemer eller fikk Metadon/Subutex. Videre er det en del kvinner som beskriver ulike negative sider ved prostitusjonen, slik som vold, voldtekt og det å leve et dobbeltliv som viktige faktorer til at de valgte å slutte. For andre har slutten på et liv i gateprostitusjonen kommet i kjølvannet av det å få seg ny og gjerne rusfri kjæreste, bli forlovet eller gift.

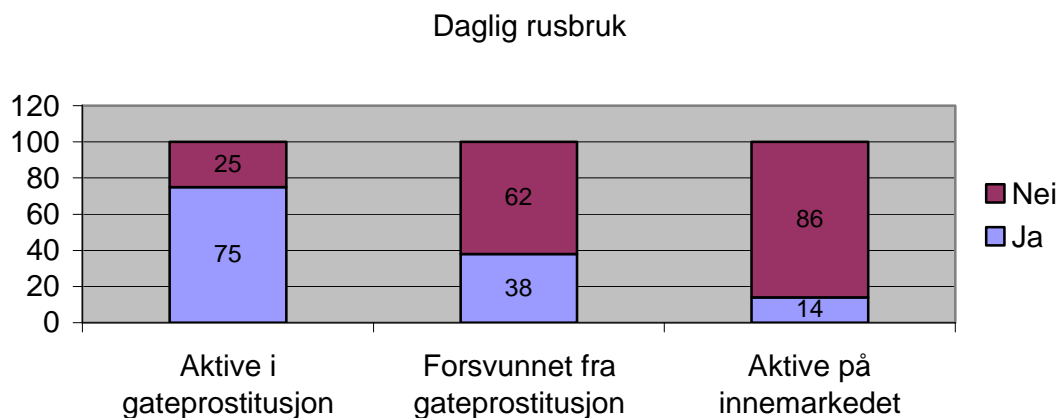
Det er altså forhold ved prostitusjonen og hvordan kvinnene takler disse, i kombinasjon med rusfrihet og nære relasjoner som har vært nødvendige faktorer for at kvinnene skulle kunne legge prostitusjonen bak seg.

Ruserfaring

Prostitusjon og rusbruk har lenge vært koblet tett sammen. Særlig framtrepende har dette vært for norske kvinner i gateprostituasjon hvor det som oftest settes et likhetstegn mellom det å være prostituert og injiserende rusavhengig. For denne gruppen forstås prostituasjon som et nødvendig onde for å få tak i tilstrekkelig med penger til stoff. For norske kvinner som selger seksuelle tjenester på innemarkedet er situasjonen en helt annen. Ikke sjeldent forstås disse kvinnene som "luksusprostituerte" som lever et liv med høy glamourfaktor, inkludert bruk av rusmidler. Pro Sentrets erfaring er at disse forståelsene av norske kvinner i prostituasjon ikke representerer en objektiv sannhet. Det er ikke nødvendigvis slik at det er jaget etter stoff som bringer en kvinne ut i gateprostituasjonen, og det er trolig de færreste av kvinnene på innemarkedet som vil beskrive sin livssituasjon som luksuriøs. I en kartlegging av norske kvinner med prostituasjonserfaring var det derfor naturlig å inkludere spørsmål rundt bruk av og erfaring med rusmidler.

Daglig rusbruk

Alle respondentene i undersøkelsen ble spurt om de brukte rusmidler daglig.

Tabellen viser at det er en klar sammenheng mellom prostituasjonsarena og daglig rusbruk. 75 % av kvinnene som har gata som sin prostituasjonsarena oppgir at de ruser seg daglig, mens det kun er 14 % av kvinnene på innemarkedet som gjør det samme. Blant de kvinnene som ikke lenger befinner seg i gateprostituasjon i Oslo er det 38 % som oppgir at de daglig bruker rusmidler.

Type rusmidler

Vi ser et klart skille mellom de kvinnene som har eller har hatt gata som sin prostituasjonsarena og kvinnene på innemarkedet når det gjelder hvilke type rusmidler de bruker. Av de tre kvinnene på innemarkedet som opplyser at de bruker rusmidler daglig er det to som kun bruker alkohol og en som oppgir at hun bruker amfetamin og ulike typer piller. 81 % av kvinnene som er aktive i gateprostituasjon og som ruser seg daglig, oppgir at de bruker heroin. Av disse igjen er det kun to personer som oppgir at de bare bruker heroin. De øvrige supplerer heroinbruken med amfetamin, hasj og ulike typer benzodiazepiner. Blant de 19 % som oppgir at de ikke bruker heroin, består rusbruken i hovedsak av amfetamin, hasj og piller eller Metadon og piller. Av de norske kvinnene som ikke lenger befinner seg i gateprostituasjonen og som ruser seg daglig, er det 44 % som oppgir at de bruker heroin. Ingen av disse bruker kun heroin, men supplerer heroinbruken med hasj og piller.

56 % av kvinnene i denne gruppen bruker ikke heroin, men ruser seg daglig på amfetamin, hasj og ulike typer piller, for det meste benzodiazepiner. Norske kvinner som har eller har hatt gata som sin prostitusjonsarena, er altså ikke bare den gruppen som oftest oppgir at de bruker rusmidler daglig, men de bruker også de tyngste rusmidlene gjerne i kombinasjon med piller og hasj.

Rusbehandling

Av de 21 kvinnene som er aktive i gateprostitusjonen og som oppgir at de ruser seg daglig, er det 19 som har vært til behandling for sitt rusproblem, og de har forsøkt en rekke ulike behandlingstiltak fra poliklinisk oppfølging til lange institusjonsopphold. Det er bare fem av de 19 kvinnene som oppgir kun ett behandlingsforløp, de øvrige oppgir å ha gjennomgått fra to til seks ulike former for rusbehandling, både frivillig og under tvang. Kun fem av de 28 kvinnene som fortsatt er aktive i gateprostitusjon oppgir å ha Metadon/Subutex, og kun syv av kvinnene forteller at de kunne tenke seg det.

Det er ni av de 24 kvinnene som har forlatt gateprostitusjonen som ruser seg daglig, men det er 19 som oppgir at de har vært til behandling for et rusproblem. I likhet med de kvinnene som fortsatt selger seksuelle tjenester på gata, har majoriteten av kvinnene i denne gruppa vært igjennom mer enn ett behandlingsforløp, og behandlingsformen varierer fra poliklinisk oppfølging til innleggelse i institusjon. 14 av 24 kvinner i denne gruppen oppgir å ha Metadon/Subutex, og tre skulle gjerne ha hatt det.

Det er ikke overraskende at andelen personer med substitusjonsbehandling er høyere blant kvinnene som har forlatt gateprostitusjonen enn blant de som fortsatt selger seksuelle tjenester på gata. Det å forlate prostitusjonen faller ofte sammen med det å slutte med eller i det minste redusere bruken av rusmidler. Mens 75 % av kvinnene som er aktive i gateprostitusjon ruser seg daglig, er det kun 38 % blant kvinnene som har forlatt gateprostitusjonen som gjør det samme. For mange av disse kvinnene er det rimelig å anta at substitusjonsbehandling med Metadon/Subutex har vært avgjørende for muligheten til å redusere bruken av eller slutte med rusmidler, noe som igjen har gjort det mulig for mange å forlate prostitusjonen.

Denne kartleggingen gir dessverre ikke noe svar på hvorfor godt over halvparten av kvinnene som ikke har substitusjonsbehandling, heller ikke ønsker det. Blant Pro Sentrets brukere som har substitusjonsbehandling, er det imidlertid mange som forteller om besværlige bivirkninger. Måten substitusjonsbehandlingen er organisert på har også mye å si for hvordan den enkelte opplever denne formen for behandling. For noen er daglige rutiner og omsorg et viktig aspekt ved behandlingen, for andre blir dette kjedelig. Videre er den terapeutiske relasjonen mellom pasient og behandler ofte avgjørende for utfallet²². Mange av Pro Sentrets brukere som har substitusjonsbehandling forteller om behandlingsopplegg som er dårlig individuelt tilpasset med stramme rutiner og ingen plass for feilskjær. Ovennevnte forhold kan kanskje medvirke til at substitusjonsbehandling ikke framstår som like attraktivt som før.

²² IRIS (2006) Betydningen av ulike psykososiale tiltak i rehabiliteringen av opioidavhengige i substitusjonsbehandling – en kunnskapsoppsummering. Rapport IRIS-2006/161.

Fysisk og psykisk helse

Hvordan en person vurderer sin egen helse viser seg ofte å være en god indikator på helsetilstanden. Egenvurdert helse er et mål som ofte brukes i helseundersøkelser nettopp fordi man ved å stille et spørsmål om hvordan den enkelte opplever sin egen helse får en helhetsvurdering av både den fysiske og psykiske helsetilstanden²³.

Fysisk helse

Vi spurte ikke kvinnene om hvordan de ville karakterisere sin egen helse, men om de hadde helseplager. Det er imidlertid rimelig å anta at det er en sammenheng mellom det å ha helseplager og ens opplevelse av egen helsetilstand som god eller dårlig. Henholdsvis 67 % og 68 % av respondentene som har eller har hatt gata som sin prostitusjonsarena svarer bekreftende på at de har helseplager, mens 39 % av kvinnene som selger seksuelle tjenester på innemarkedet gjør det samme.

For å få noe kunnskap om kvinnene har kontakt med det offentlige helsetilbudet inkluderte vi et spørsmål om de hadde fastlege. Blant norske kvinner som er aktive i gateprostitusjon er det 74 % som oppgir at de har fastlege, mens alle kvinnene som har forsvunnet fra gateprostitusjonen opplyser at de har dette. Blant kvinnene på innemarkedet er det 90 % som har fastlege. Det å ha fastlege er imidlertid ikke ensbetydende med at man bruker legen, har et godt forhold til denne, og/eller at man får den helsehjelpen man mener å ha behov for. Vi spurte derfor kvinnene om fastlegen var informert om deres prostitusjonserfaring, og om de fikk den helsehjelpen de syntes de hadde bruk for

Med unntak av norske kvinner som er aktive i gateprostitusjonen, hvor 53 % av respondentene oppgir at fastlegen vet om deres prostitusjonserfaring, er det godt under halvparten av respondentene som har opplyst sin fastlege om at de selger eller har solgt seksuelle tjenester. Materialet vårt sier ikke noe om hvorfor kvinnene ikke har informert sin fastlege om at de er eller har vært i prostitusjon. Vi vet imidlertid noe om hvor vanskelig det er for kvinner med prostitusjonserfaring å være åpen om dette på andre arenaer enn i prostitusjonsmiljøene, grunnet det sterke stigma som fortsatt er forbundet med prostitusjon og de mange fordommene som finnes mot aktørene i denne virksomheten. Mange kvinner har derfor vanskelig for å oppsøke det ordinære hjelpeapparatet, både med prostitusjonsrelaterte plager og andre problemer som kan bære med seg et stigma²⁴. Kvinner med prostitusjonserfaring vil derfor ofte overveie svært nøye om det er nødvendig og formålstjenelig å dele den type informasjon med sin fastlege. Dette er uheldig fordi kvinner som selger seksuelle tjenester er mer utsatt for å få problemer knyttet til seksuell og reproduktiv helse enn andre kvinner. En god dialog med og oppfølging fra fastlege vil kunne både forebygge slike problemer, men også bidra til at kvinnene får adekvat oppfølging når problemene eventuelt oppstår.

²³ Egenvurdert helse, Folkehelseinstituttet, 19.05.09

http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=233&trg=MainLeft_6039&MainArea_5661=6039:0:15,4576:1:0:0:::0:0&MainLeft_6039=6041:70815::1:6043:5:::0:0.

²⁴ Astrid Renland (2002) Med helsekofferten på slep. Et prosjekt på innemarkedet, Pro Sentret, Oslo kommune.

I tillegg til fastlege har mange av de norske kvinnene med prostitusjonserfaring, og da særlig de rusavhengige kvinnene, behov for kontakt med lavterskel helsetilbud. Pro Sentret har i flere år drevet eget lavterskel helsetilbud for våre brukere nettopp fordi vi erfarte at mange fant det svært vanskelig, om ikke umulig, å benytte seg av det ordinære helseapparatet. Her kommer kvinnene til en helsetjeneste fri for stigma og fordommer, men med stor kompetanse på rusrelaterte helseproblemer, samt seksuell og reproduktiv helse. Begge forhold som er av stor betydning for at kvinnene i det hele tatt skal oppsøke og ta i mot nødvendig helsehjelp. Får så kvinnene den helsehjelpen de synes at de har behov for?

Norske kvinner som er eller har vært i gateprostitusjon rapporterer hyppigst om helseplager og til dels mange og omfattende plager. Dette til tross, er det dessverre slik at det er blant norske kvinner som selger sex på gata vi finner flest uten fastlege. Følgelig er det også i denne gruppen vi finner flest kvinner som oppgir at de ikke får den helsehjelpen de har behov for. I denne kartleggingen oppgir alle som har forsvunnet fra gateprostitusjonen at de har fastlege, mens nesten alle kvinnene på innemarkedet gjør det samme. I disse to gruppene er det da også en omtrent like stor andel som oppgir at de får den helsehjelpen de synes de trenger. Det kan altså virke som om at det er en sammenheng mellom det å ha fastlege, og det å oppleve at man får adekvat helsehjelp.

Hva slags helsehjelp er det så kvinnene etterspør? Gjennomgående ønsker majoriteten av kvinnene å bli tatt på alvor i møte med helsevesenet. Særlig gjelder dette kvinnene som har eller har hatt problemer med rusavhengighet. Mange møtes med fordommer, og rusavhengigheten blir stående i veien for å få adekvat behandling for andre helseplager. Naturlig nok er det mange som ønsker seg en eller annen form for rusbehandling, enten det er avrusing og ordinær behandlingsplass eller substitusjonsbehandling. Kvinnene ønsker seg videre bedre og tettere oppfølging av helsevesenet slik at de både får tilbud om og klarer å gjennomføre den behandlingen som er nødvendig.

Psykisk helse

Pro Sentret erfarer med jevne mellomrom å komme i kontakt med kvinner som har psykiske problemer av varierende alvorlighetsgrad. For å øke vår kunnskap om hvordan norske kvinner med prostitusjonserfaring vurderer sin psykiske helse inkluderte vi et par spørsmål nettopp rundt dette emnet. Videre spurte vi om kvinnene var fornøyd med sin livssituasjon slik den var på det tidspunktet kartleggingen ble gjennomført.

48 % av kvinnene som fortsatt var aktive i gateprostitusjon oppga at de vil beskrive sin psykiske helse som god eller middels god, mens 52 % av kvinnene beskriver sin psykiske helse som middels dårlig eller dårlig. Det er bekymringsverdig når omtrent halvparten av kvinnene i denne gruppen opplever å ha dårlig psykisk helse. Bildet endrer seg noe når vi ser på gruppen kvinner som ikke lenger befinner seg i gateprostitusjonen. Her er det godt over halvparten, dvs. 62 %, som beskriver sin psykiske helse som god eller middels god. 38 % av kvinnene oppgir at de vil beskrive sin psykiske helse som middels dårlig eller dårlig. Som ventet er det i gruppen norske kvinner på innemarkedet vi finner det høyeste antallet kvinner som oppgir at de vil beskrive sin psykiske helse som god eller middels god.

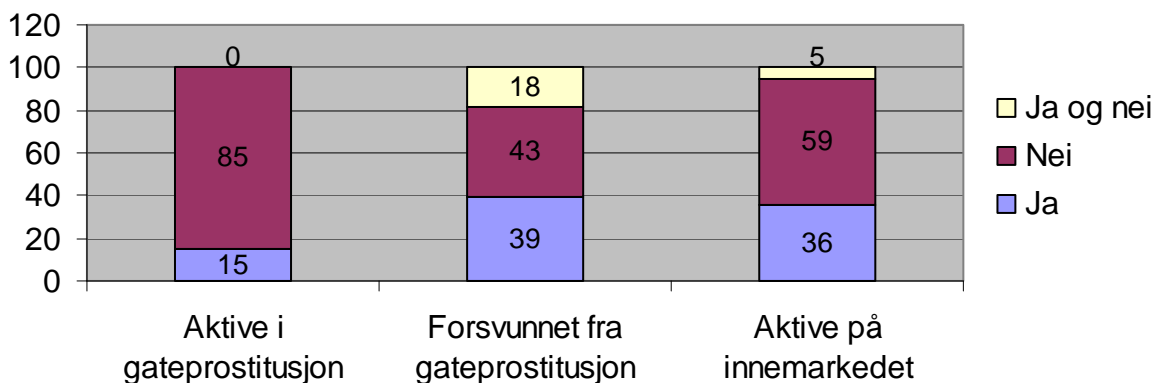
I denne gruppa er det 63 % som beskriver sin psykiske helse som god eller middels god, mens 37 % beskriver sin psykiske helse som middels dårlig eller dårlig.

Nesten 70 % av kvinnene som er aktive i gateprostitusjonen mener de trenger psykisk helsehjelp, mens det ligger over 50 % blant kvinnene i de to øvrige gruppene. Sammenholder vi disse tallene med antallet kvinner som beskrev sin psykiske helsetilstand som middels dårlig eller dårlig, ser vi at det er et høyere antall kvinner som oppgir at de trenger psykisk helsehjelp, enn antallet kvinner som vurderer sin psykiske helse som dårlig. Det er også påfallende at antallet kvinner som mener de trenger psykisk helsehjelp stemmer dårlig overens med antallet kvinner som rapporterer om at de har helseplager, og ikke minst med antallet kvinner som mener at de får den helsehjelpen de trenger. Dette er særlig tydelig blant kvinnene som selger seksuelle tjenester på innemarkedet. I denne gruppen er det 39 % som oppgir at de har helseplager, og 76 % som mener at de får den helsehjelpen de har behov for. Likevel er det 59 % av respondentene i denne gruppen som oppgir at de har behov for psykisk helsehjelp. Den samme tendensen finner vi i de to andre gruppene, om enn ikke så tydelig som her. Materialet fra kartleggingen gir oss ikke noe svar på hvorfor det er slik. Fysisk og psykisk helse har imidlertid svært ulike posisjoner i befolkningen generelt og i helsevesenet spesielt. I tillegg til at det fortsatt er forbundet med skam å ha psykiske plager går det i helsevesenet et skarpt skille mellom den omsorgen som ytes til personer med fysiske plager og de med psykiske problemer. Det er derfor rimelig å anta at mange av kvinnene ikke tenkte på psykiske plager når de svarte på spørsmålet om de hadde helseplager fordi helseplager kun forstås som fysiske helseproblemer. Følgelig inkluderer de heller ikke behovet for psykisk helsehjelp når de svarer på spørsmålet om de får den helsehjelpen de synes de har behov for.

Livssituasjon

For å få kunnskap om hvordan kvinnene selv vurderer sine livsbetingelser inkluderte vi et spørsmål om de var fornøyd med livssituasjonen sin. Kvinnene ble også bedt om å si noe om hvorfor de enten var fornøyd eller misfornøyd.

Fornøyd med egen livssituasjon

Som vi ser av tabellen²⁵ over er majoriteten av kvinnene ikke fornøyd med sin egen livssituasjonen på kartleggingstidspunktet.

²⁵ Svaret både ja og nei var ikke en svarkategori i spørreskjemaet. Når det likevel inkluderes her er det fordi flere respondenter svarte både ja og nei, og fordi det ikke var mulig å tolke svaret til å være overveiende ja eller nei.

Det er kvinnene som fortsatt er aktive i gateprostitusjonen som er minst fornøyd med sin nåværende livssituasjon. Hele 85 % svarte nei på dette spørsmålet. Naturlig nok er det forskjellige grunner som oppgis når kvinnene skal si noe om hvorfor de ikke er fornøyd. Noen temaer går imidlertid igjen. De aller fleste opplever at livet som rusavhengig er vanskelig, og de har sterke ønsker om å bli rusfrie. Videre forteller de at stresset med å skaffe nok penger er stort og at det å selge seksuelle tjenester er en påkjenning. Mange savner kontakt med egne barn eller annen familie og ønsket for fremtiden er å leve et "normalt liv". Kun 15 % av kvinnene som er aktive i gateprostitusjon er fornøyd med egen livssituasjon. De oppgir ulike grunner for dette. Svarene varierer fra at de får regelmessig oppfølging og hjelp, til reetablering av kontakt med familie og en god økonomisk situasjon.

Det er blant de som har sluttet å selge sex på gata vi finner flest kvinner som oppgir at de er fornøyd med egen livssituasjon. 39 % svarer bekreftende på dette spørsmålet og for de aller fleste handler det om at de har kommet seg ut av rusavhengighet og til dels prostitusjonen og har etablert seg med bolig, skolegang eller arbeid. De kvinnene i denne gruppen som ikke er fornøyd med egen livssituasjon oppgir at dette i hovedsak skyldes at de fortsatt har rusproblemer, mange sliter psykisk og ønsker seg bedre oppfølging fra hjelpeapparatet. Videre er ensomhet og mangel på nettverk en fremtredende årsak til at de ikke er.

Så mange som 59 % av kvinnene på innemarkedet oppgir at de ikke er fornøyd med egen livssituasjon. I motsetning til sine medsøstere som er eller har vært i gateprostitusjon, så er det ikke rusavhengighet eller forhold knyttet til prostitusjonen som sådan som oppgis som grunner til at livssituasjonen ikke er bra. For majoriteten av kvinnene handler det om at de er i en vanskelig økonomisk situasjon som de ikke overskuer å komme ut av. Dette knyttes gjerne opp mot lav utdanning og problemer med å skaffe seg jobb på det ordinære arbeidsmarkedet. I tillegg oppgir kvinnene at de har fysiske, men særlige psykiske problemer, som skaper vanskeligheter for dem i hverdagen. For de av kvinnene i denne gruppa som er fornøyd med egen livssituasjon, er hovedårsakene til det at de lever et godt liv i egen bolig, med stabil og god økonomi, et godt nettverk og at de generelt har det bra med seg selv.

Utdanning og arbeid

I forbindelse med innføring av det nye straffebudet mot kjøp av seksuelle tjenester har det fra politisk hold vært fokusert sterkt på at kvinner og menn i prostitusjon skal bli tilbudt bistand og assistanse for å kunne komme over i ordinært arbeid. Vi fant det derfor naturlig å inkludere spørsmål som kunne belyse kvinnenes utdanningsnivå, arbeidserfaring og eventuelle ønsker for et liv uten prostitusjon.

Utdanning

Som forventet er det kvinnene som selger seksuelle tjenester på gata som har det laveste utdanningsnivået. 15 % av respondentene i denne gruppen har kun fullført barneskole, mens 54 % har gjennomført ungdomskole. Det er med andre ord 31 % av kvinnene som har utdanning utover grunnskole, og av disse er det bare 12 % som har høyere utdanning. Situasjonen bedrer seg marginalt når vi ser på utdanningsnivået til de norske kvinnene som har forsvunnet fra gateprostitusjon. I denne gruppen er det 64 % som har fullført grunnskole, mens 36 % har utdanning utover dette. Andelen som har høyere utdanning er 9 %.

Noe bedre enn dette igjen er situasjonen for norske kvinner på innemarkedet. I denne gruppen har halvparten av respondentene fullført grunnskole og halvparten har utdanning utover dette. Det er imidlertid kun 18 % som har høyere utdanning.

Det er blant kvinnene som er aktive i gateprostitusjonen vi finner flest personer som ønsker seg mer skolegang. 79 % av kvinnene i denne gruppen svarer ja på spørsmålet om de kunne tenke seg mer utdanning, mens henholdsvis 50 % og 62 % av kvinnene i de to andre gruppene gjør det samme. Hva som er årsaken til dette finner vi ikke forklaring på i vårt materiale. Det er imidlertid rimelig å anta at kvinnene i gateprostitusjonen har mest "behandlingsoptimisme". De fleste er rusavhengige, men ønsket om å leve et normalt liv står fortsatt sterkt. Følgelig er det da norske kvinner som har forsvunnet fra gateprostitusjon som er minst opptatt av å skulle ta videre utdanning. Denne gruppen har en gjennomsnittsalder på over 40 år, mange har vært igjennom behandling for rusavhengighet, går på Metadon/Subutex og er etablert med bolig og en trygd som sikrer en viss økonomisk trygghet. Mange vil kanskje oppleve at de ikke har behov for videre utdanning, da det likevel ikke er aktuelt å skaffe seg ordinært arbeid. Hvorfor det er nesten 40 % av respondentene på innemarkedet som ikke ønsker seg mer skolegang, kan dels ha sammenheng med at noen av disse kvinnene allerede har eller har begynt på videre utdanning, mens andre på grunn av økonomiske problemer ikke opplever at de kan starte på et utdanningsforløp.

Arbeidserfaring

Det er omtrent 80 % av kvinnene, uavhengige av prostitusjonsarena som oppgir at de på et eller annet tidspunkt i livet har hatt jobb. Noe påfallende er det kanskje at andelen kvinner med arbeidserfaring er like stor i alle tre gruppene. Tatt i betraktning at norske kvinner i gateprostitusjonen ofte er rusavhengige kvinner med lavere utdanning, dårligere helse og mindre stabile boforhold enn norske kvinner som selger seksuelle tjenester på innemarkedet, ville en kanskje forvente at antallet personer med arbeidserfaring var lavere i denne gruppa enn i de andre. At så ikke er tilfelle understreker det faktum at rusavhengige kvinner og kvinner med prostitusjonserfaring er noe mer enn bare det. De lever ikke på utsiden av vårt samfunn, men er en deltagende part.

Vi ba kvinnene selv vurdere hva som skal til for at de skal kunne komme ut i ordinært arbeid. Svarene her varierer med prostitusjonsarena. For norske kvinner som er aktive i gateprostitusjon er det åpenbart at for å kunne komme i ordinært arbeid må de bli rusfrie. Videre er det gjennomgående mange som understreker behovet for tett og individuelt tilrettelagt oppfølging fra ulike instanser for å komme i posisjon til å søke arbeid. For mange er det også nødvendig å bedre både den fysiske og psykiske helsen. Noen oppgir at de er for gamle og syke til å kunne jobbe. De har enten fått eller venter på å få innvilget varige trygdeytelser.

For norske kvinner som har forsvunnet fra gateprostitusjon er situasjonen en noe annen. Mange av disse kvinnene har gjennomført behandling for sitt rusproblem eller går på Metadon/Subutex og er således over det første hinderet. Noen sliter imidlertid fortsatt med rusproblemer og nevner følgelig rusfrihet som en nødvendighet for å kunne komme i jobb. I denne gruppa finner vi også en del kvinner som har jobb. Noen ønsker seg imidlertid en høyere stillingsprosent, bedre tilrettelagt arbeid og tettere oppfølging fra NAV.

For andre står den fysiske og/eller psykiske helsen i veien for arbeid enten midlertidig eller varig, slik at de har søkt trygd. I denne gruppa er det noen få respondenter som oppgir at det de trenger for å kunne komme ut i ordinært arbeid er utdanning eller at noen faktisk er villig til å gi dem en jobb.

Svært mange av de norske kvinner på innemarkedet oppgir at de trenger videre utdanning for å kunne komme seg i ordinært arbeid. For noen er det også nødvendig med økonomisk støtte, fysisk og psykisk helsehjelp, samt oppfølging og veiledning. Noen få i denne gruppa ønsker seg ikke ordinært arbeid, eller mottar allerede varige trygdeytelser.

Avslutning

Denne kartleggingen har hatt tre ulike målgrupper; norske kvinner som er aktive i gateprostitusjon i Oslo, norske kvinner som har forsvunnet fra denne og norske kvinner som selger seksuelle tjenester på innemarkedet. Nedenfor oppsummeres kort situasjonen for disse kvinnene og hvilke tiltak som er nødvendige for å imøtekomme deres behov.

Norske kvinner aktive i gateprostitusjonen i Oslo

Nesten alle norske kvinner som selger seksuelle tjenester i den etablerte gateprostitusjonen er rusavhengige. Livene til disse kvinnene er preget av store sosiale problemer som bostedsløshet, dårlig fysisk og psykisk helse, overgrepssproblematikk, voldsutsatthet, og økonomiske problemer i tillegg til rusavhengighet. Selv om mange av kvinnene har hatt en tidlig prostitusjonsdebut oppleves problemene i prostitusjonen ofte som sekundære. For majoriteten av kvinnene er det rusavhengigheten som er vanskeligst. Den er styrende for hvordan kvinnene lever sine liv og hverdagen er organisert rundt det å skaffe tilstrekkelig med penger til stoff. Kvinnenes mangfoldige og sammensatte problemer gjør veien ut av prostitusjonen lang og vanskelig.

Kvinnene trenger:

- Et lavterskeltilbud for psykisk helsehjelp.
- Langvarig behandling for psykiske plager.
- Et lavterskel helsetilbud med særlig kompetanse på seksuell og reproduktiv helse, samt rusrelaterte helseproblemer.
- Individuelt tilpasset behandling i rusomsorgen uten ventetid ved innsøking til avrusing og behandling.
- Tett helse- og sosialfaglig oppfølging under substitusjonsbehandling i et romslig miljø uten stringent regelrytteri.
- Tilbud om heroinbehandling.
- Etablere kontakt med fastlege og nødvendig spesialisthelsetjeneste.
- En trygg og varig bosituasjon.
- Økonomisk bistand.

Norske kvinner forsvunnet fra gateprostitusjonen i Oslo

Majoriteten av kvinnene som har forsvunnet fra gateprostitusjonen har sluttet å selge seksuelle tjenester. Avgjørende faktorer for å kunne slutte i prostitusjon har vært rusfrihet gjennom behandling eller Metadon/Subutex, god og tett oppfølging, samt reetablering av nære relasjoner. Dette til tross, livssituasjonen til mange av disse kvinnene er preget av store utfordringer.

De sliter med dårlig fysisk og psykisk helse, dårlig sosialt nettverk og en vanskelig økonomisk situasjon. Ensomhet og isolasjon er ikke uvanlig og kvinnene strever med å finne noe meningsfylt å fylle dagene med og ikke minst finne sin plass i samfunnet. Videre opplever mange av kvinnene at de har behov for mer helsehjelp enn de får, både for fysiske og ikke minst psykiske helseplager. Så til tross for at kvinnene har jobbet seg ut av en livssituasjon preget av rus- og prostitusjon, har de fortsatt et stort bistandsbehov på en rekke områder.

Kvinnene trenger:

- Et lavterskeltilbud for psykisk helsehjelp.
- Langvarig behandling for psykiske plager.
- Et lavterskel helsetilbud med særlig kompetanse på seksuell og reproduktiv helse, samt rusrelaterte helseproblemer.
- Tett helse- og sosialfaglig oppfølging under substitusjonsbehandling i et romslig miljø uten stringent regelrytteri.
- Tilbud om heroinbehandling.
- Etablere kontakt med fastlege og nødvendig spesialisthelsetjeneste.
- Miljøtiltak med fokus på empowerment i omgivelser fritt for stigma og fordommer.
- Arbeids- og kvalifiseringstiltak tilrettlagt slik at kvinnene kan nå sitt fulle vekstpotensial.
- En trygg og varig bosituasjon.
- Varig økonomisk bistand, gjeldssanering og økonomisk rådgivning.

Norske kvinner aktive på innemarkedet

Norske kvinner på innemarkedet er på ingen måte en homogen gruppe og består av kvinner med svært ulik bakgrunn og ulike livsbetingelser. Det som i hovedsak skiller de norske kvinnene på innemarkedet fra sine medsøstere på gata er imidlertid fraværet av rusavhengighet og det mangfoldet av sammensatte problemer som ofte følger med. Rusbruk forekommer imidlertid og mange av kvinnene har problemer knyttet til dette, samt problemer med fysiske og psykiske helse, familie, seksualitet og ikke minst økonomi. De ønsker seg gjerne ut av prostitusjonen, men har vanskelig for finne gode alternativer.

Blant de norske kvinnene som selger sex på innemarkedet finner vi også en gruppe som gir uttrykk for at de er fornøyd med sin livssituasjon. Dette er kvinner som ofte har eller er i ferd med å ta høyere utdanning og kvinner som har eller har hatt ordinært arbeid ved siden av prostitusjonen. De nyter godt av den økonomiske friheten som prostitusjonen gir og har ikke nødvendigvis et umiddelbart ønske om å slutte å selge seksuelle tjenester.

Kvinnene trenger:

- Et lavterskeltilbud for psykisk helsehjelp.
- Langvarig behandling for psykiske plager.
- Et lavterskel helsetilbud med særlig kompetanse på seksuell og reproduktiv helse.
- Etablere kontakt med fastlege og nødvendig spesialisthelsetjeneste.
- Informasjon om rettigheter og muligheter innenfor det eksisterende hjelpeapparat.
- Økonomisk bistand, gjeldssanering og økonomisk rådgivning.
- Individuelt tilpasset oppfølging med tanke på utdanning, kvalifisering og arbeid gjennom yrkesrettet attføring og/eller kvalifiseringsprogram.

HVORDAN SKAL DE FÅ SÅ HATTEN ENDELIG PASSER?

Om norsk behandling av rusavhengige og rusavhengige i prostitusjon i særdeleshet

Av Camilla Hammergren

Rusavhengige i prostitusjon

I 2009 hadde Pro Sentret kontakt med ca. 1000 ulike kvinner og menn som solgte seksuelle tjenester. Den utenlandske andelen utgjorde ca. $\frac{3}{4}$ av totalen. Vår erfaring tilsier at disse i liten grad er rusavhengige. De siste årene har gateprostitusjon endret seg betraktelig. Mange av de norske kvinnene har blitt utkonkurrert av et stadig tilsig av utenlandske kvinner, særlig fra Nigeria og Øst-Europa. I tillegg har den rusavhengige populasjonen sunket som følge av at mange har fått substituttbehandling og dermed redusert sitt behov for heroin som de finansierte gjennom prostitusjon. Det var rusavhengige norske kvinner som fram til begynnelsen av 2000-tallet dominerte i gateprostitusjonsmiljøet i Oslo. Det er gjort få grundige undersøkelser om hvor disse kvinnene er nå og hvordan de har det.

Det er dokumentert at svært mange rusavhengige kvinner har prostitusjonserfaring (bl a Bretteville-Jensen 2005, SIRUS rapport 4./2005). Pro Sentret har også noen få mannlige brukere med lang historie som rusavhengige. Det er grunn til å tro at prostitusjonserfaringene er mange også blant gutter og menn med rusavhengighetsproblemer (bl a Larsen og Pedersen, NOVA 2005). Menn er imidlertid svært tilbakeholdende med å søke hjelp ved prostitusjonstiltakene.

Våren 2009 publiserte Pro Sentret rapporten "En kartlegging av norske kvinner i prostitusjon". En kartlegging av situasjonen til de norske kvinnene som er igjen i gateprostitusjonen var nødvendig for å dokumentere deres eventuelle hjelpebehov. I vårt utvalg oppgir 75 % at de ruser seg daglig. Aldersmedianen for disse kvinnene er 38 år, og de bruker hovedsakelig heroin i kombinasjon med amfetamin, hasj og ulike benzodiazepiner. De aller fleste har vært i en eller en form for behandling for avhengighetsproblemene sine en eller flere ganger, mange har eller har hatt substituttbehandling med Metadon eller Subutex. Over halvparten av de som ikke har hatt substituttbehandling ønsker det heller ikke. En betydelig andel av kvinnene har til dels alvorlige helseplager, både fysiske og mentale.

De kvinnene som fortsatt bruker Pro Sentret hyppig er rusavhengige og hva en i normalpopulasjonen ville kalt "godt voksne", men som i denne gruppa må betegnes som eldre. De er mellom 35 og 55 år gamle og har langvarige og omfattende problemer forbundet med sin avhengighet. De langt fleste startet sin ruskarriere i tenårene og har få eller ingen erfaringer med et voksenliv uten rus. De har mangslungne erfaringer med ulike former for behandling, både poliklinisk og i institusjon – med og uten substituttbehandling. De har dårlig fysisk og psykisk helsetilstand. Vi finner ofte ulike former for betennelsestilstander, blodpropp, ulike former for gynekologiske problemer, KOLS m.v. Psykiatriske tilstander som psykoser, paranoia og kroniske depresjoner er ikke uvanlig.

Kvinnene har utilfredsstillende boforhold. Mange lever i isolasjon og opplever stor grad av ensomhet, andre i parforhold med en annen rusavhengig som vanskeliggjør eventuelle selvstendige ønsker om endring. En del bor "midlertidig" i ulike former for hybelhus eller hospitser sammen med andre rusavhengige. Relasjonen til familie og slekt er ofte ødelagt. Mange har mistet omsorgen for og kontakt med egne barn. De har få eller ingen erfaringer fra arbeidslivet, og de har gjennomgående lav eller mangelfull utdanning. Denne gruppa opplever en gjensidig "trøtthet" i sitt møte med hjelpeapparatet. Sosialtjenesten og spesialisthelsetjenesten prioriterer dem ikke, og selv har de få eller ingen forventninger til systemet. Deres liv preges av kaos og et stadig jag etter penger og rusmidler, og de har vanskelig for å forholde seg til timeavtaler og kommunale åpningstider. Hjelpeapparatet kommer til kort med en gruppe som har vært mange år i systemet og hvor mye er prøvd. Både klienten og hjelpeapparatet kjennetegnes dermed ved en stor grad av hjelpeløshet og håpløshet.

Prostitusjon som sekundært problem eller begynnelsen på et nytt

Prostitusjonen er for denne gruppa et sekundært problem. Det primære problemet er avhengigheten til illegale rusmidler. Ofte var det avhengigheten og behovet for penger som førte til prostitusjonsdebuten. De alternative måtene som finnes for å finansiere en utviklet rusavhengighet er såkalt pushing, altså salg av illegale rusmidler, eller vinningskriminalitet på høyt eller lavt nivå eller tiggning. Disse formene for finansiering av eget forbruk forkastes ofte av kvinner fordi de forutsetter en vilje til risiko og en vilje til å la sitt eget behov gå ut over andre på nokså usympatisk vis. Rusavhengige kvinner i prostitusjon har holdt fast ved at deres måte å finansiere sitt forbruk på ikke skader andre enn dem selv.

Avhengighet av rusmidler finnes også som resultat av prostitusjon. I Pro Sentrets rapport fra 2009 ble også de norske kvinnene på innemarkedet spurt om sitt forbruk av rusmidler. De rapporterte forsvinnende få problemer knyttet til rusbruk. Imidlertid vet vi av erfaring at kvinner som har arbeidet på innemarkedet har måttet slutte der nettopp på grunn av for høyt rusbruk, og vi har kommet i kontakt med dem senere i gateprostitusjonen. De forteller at rusmidlene ble tiltagende nødvendig for å holde humøret og "feststemningen" som kundene forventet oppe, andre beretter om nervøsitet og angst som måtte "medisineres" før møtet med kunden. Her er det ikke heroin som dominerer bildet, men kokain og amfetamin i kombinasjon med alkohol, ikke ulikt rusmønsteret i utelivsbransjen generelt. Alkohol blir benyttet for å slappe av og roe ned etter sene netter med høyt aktivitetsnivå.

Reguleringstiltak og behandlingstilbud

Kriminaliseringen av kunder er i effekt kriminalisering av selgernes liv. De rusavhengige blir dobbelt kriminelle, både gjennom sitt bruk av illegale stoffer og gjennom å gjøre det mulig for kunden å kjøpe sex. Hun blir ikke straffeforfulgt, men hun blir forfulgt. Politiet spaner på henne for å kunne håndheve forbudet. Hun blir bedt om å ikke oppholde seg i visse gater i Oslo sentrum med ullen henvisning til lovverket. Når kunden bøtelegges, må hun gå med uforrettet sak og skammen dit hun kom fra på egne ben. Siste rest av tillit til politiet er borte. Vold og krenkelser fra kunder eller andre anmeldes i enda mindre grad enn tidligere. Annen beskyttelse er også vanskelig å få for disse kvinnene. Krisesentrene vegrer seg mot å skjerme de rusavhengige, fordi de fører med seg det kriminelle.

Kriminaliseringen av sexkjøp er en normativ regulering. Politikerne ønsker å formidle til de kommende slekter at en slik handling er uakseptabel. Vi skal ha nulltoleranse for kjøp av seksuelle tjenester fra andre mennesker, slik vi skal ha en nulltoleranse for narkotika. Konsekvensene av å leve med sosiale problemer som ingen skal akseptere er alvorlige og svært skadelige for dem det gjelder.

I behandlingen av rusavhengighet har pendelen svingt mellom å betrakte fenomenet som et atferdsproblem som skal behandles med terapeutiske metoder, til et biologisk-medisinsk problem som krever medisinsk behandling. I dag står vi i det med en "både-og"-tankegang. Imidlertid er avrusning og behandling lagt til spesialisthelsetjenesten, mens sosialfaglig oppfølging, attføringsarbeid og omsorgsoppgaver ligger hos kommunene. Det er store regionale forskjeller i hvilket tilbud som finnes, hvor god kapasitet tilbudene har og hvor godt utbygd det lokale oppfølgingsarbeidet er. Det er etter Pro Sentrets erfaring ofte stor diskrepans mellom den enkelte rusavhengiges uttalte ønsker og behov for behandling og det tilbudet som gis. Behandlings- og hjelpetilbud blir gitt på bakgrunn av ledig kapasitet, generelle avgjørelser (så som valg av substituttmedikament) eller akseptert kostnadsnivå. For mange framstår det også unaturlig å skulle stykke opp sin tilværelse slik at den passer den formelle delingen av ansvar, og overføringen av viktig informasjon fra det ene nivået til det andre (og tilbake igjen) går ikke knirkefritt. Det er fantastisk, og til dels forbausende, at mange i dette systemet klarer å endre sitt liv til det bedre og faktisk stå fast i det "normale" og forventede rusfrie livet. Dette er imidlertid ikke realiteten for alle.

Nulltoleranse og forventninger

I tillegg til sin egen sorg og skam over å ha mislykkes samt familie og venners brustne håp, møtes de rusavhengige av samfunnets moralske indignasjon og hjelpernes opplevelse av krenkelse når deres bestrebelser ikke krones med suksess. Til tross for all energi, alle penger og all tid som er investert står hun der med knekk i knærne og ber om noe annet. En annen hjelp. Vi blir forarget, såret og motløse og møter henne med moralisme og stiller spørsmålstegn ved hennes motivasjon.

For de av Pro Sentrets brukere som har levd med avhengighet til illegale rusmidler og prostitusjon i lang tid eksisterer det en gjensidig trøtthet mellom hjelpeapparatet og brukerne. Nullvisjonen er et flott utgangspunkt for nederlag. Ingen er perfekt, men det er bare å leve rusfritt som er saliggjørende. Mange, også fagpersoner, kaller fortsatt det å få substituttbehandling som å være "i rus". De rusavhengiges forventninger til hva et godt liv skal være speiler dette. Resultatet er ofte dømt til å være en nederlagsfølelse. Satt opp mot det perfekte er alle liv mislykkede. Allmennlege, samfunnsmedisiner og psykiater Ola Nordviste skrev nylig en kronikk i Dagsavisen som et innlegg i sykefraværdebatten. Her framholder han at yrkesaktives sykefravær ikke bare handler om sykdom, men om holdninger. Våre holdninger og forventninger til livet er så høye at vi sykmelder eller "orkemelder" oss når summen av belastningene blir for stor.

Som nevnt har Pro Sentrets gruppe rusavhengige mange, til dels lange og mangeslungne erfaringer med behandlingsapparatet. Substituttbehandling med Metadon og Subutex har bedret livskvaliteten for noen. De som aksepterer regimene med kontrolltiltak, som klarer å innordne seg og som har et sosialkontor/NAV som fungerer for dem, melder at livet er bedre enn det var.

Mange sliter imidlertid med ensomhet og isolasjon. De opplever en mangel på mening. Videre rapporteres det om u håndterlige bi- og sideeffekter av medikamentene som benyttes. Det gis sjelden hjelp i form av substitutter for avhengighet av benzodiazepiner. Brukerne sliter med umedisinert angst og psykiske plager, og det såkalte "sidemisbruket" er et gjentakende problem i samarbeidet med behandlingsapparatet og bestemmelsene som gjelder der. Kontakten med de kriminelle miljøene som distribuerer slike piller illegalt opprettholdes, og behovet for penger er fortsatt konstant.

Heroin

Tidligere helseminister Bjarne Håkon Hanssen skapte en blanding av furore, sinne og begeistring med sine utspill i debatten om hvilken hjelp de tyngste rusavhengige skulle få. Han vakte stor optimisme i Osloregionen da han lanserte en egen rusakutt på Aker sykehus²⁶, han slo sågar ordentlig på stortromma når han bevilget hele 60 millioner kroner til et nytt tilbud til de tungt psykiske syke rusavhengige og ba Kirkens Bymisjon etablere 24SJU, et døgnåpent tilbud med høy faglig standard midt i byens sentrum. Og så sparket han i gang en debatt som har latt vente på seg: Skulle vi ikke forsøke med foreskrivning av heroin?

Brukerorganisasjonene er delt. Rusmisbrukernes Interesseorganisasjon mener dette ville være en fullstendig fallitterklæring, men foreningen for en Human Narkotikapolitikk mener dette vil kunne være en god hjelp for de som ikke synes det fungerer med substituttbehandling eller avholdsbaserte terapeutiske behandlingstilbud.

Brukerne på Pro Sentret er ambivalente. Noen slår fast at heroin ville vært bedre for dem enn substituttbehandling, fordi de hadde sluppet bivirkningene. Andre frykter at et slikt tilbud ville ta bort motivasjonen for folk som *kunne* levd rusfritt. De frykter at dersom de fikk heroin utdelt, ville ingen forsøke å hjelpe dem med alle de andre tingene i livet som må repareres etter et langt liv med bruk av illegal heroin. De forteller at heroin på resept ville fordret så mye administrasjon og kontrolltiltak at de for eksempel aldri ville kunne reise bort på ferie. Om det skulle etableres et slikt tilbud, måtte det i hvert fall ikke gå på bekostning av de andre tilbudene, og bare tilbys de eldste og slitne som har prøvd mye annet.

Fra faglig hold har det vært påfallende stille. Alle vet at det er knapphetsgoder som skal fordeles. Alle ser med frykt på at et slikt tiltak vil måtte gå på bekostning av andre behandlingsformer, slik de registrer en nedbygging av sosialterapeutiske tiltak i takt med utbyggingen av substituttbehandling. Andre igjen frykter sammenblanding av legalisering av narkotika med å yte medisinsk hjelp. Ikke uten grunn. Det er vanskelig å skille mellom disse to tingene. Særlig når vi har en uttalt målsetting om nulltoleranse for visse stoffer. All befatning med disse skal være kriminell i Norge.

Må det være sånn?

Forsøk med foreskrivning av heroin trenger ikke være en kapitulasjon. Å gi enkelte leger med foreskrivningsrett anledning til bistå sine pasienter på best mulig måte vil ikke automatisk måtte bety mindre sosialfaglig oppfølging fra NAV eller færre plasser i heldøgns behandlingstilbud eller (enda) færre avrusningsplasser.

²⁶ Rusakutten er per januar 2010 enda ikke åpnet for pasienter.

Man *må* ikke etablere store kategoriske stater i staten, men vi *kan* gi pasient og lege/hjelper en større palett å velge fra i utformingen av hjelpen til den enkelte.

”Friskmelding” er ikke rus, det er fravær av smerte. Nedtrapping er en mulighet når dosen og renhetsgraden er kjent og definert fra en seriøs aktør i den farmasøytiske industri. Den avsyndige svarte økonomien som spekulerer i liv og død, utnytter svake individer både i brukerleddet og til smugling, distribusjon osv er ingen god samarbeidspartner i så måte.

Det ville også vært et interessant tankeeksperiment å moralsk sett tillate vedkommende rusavhengig noen minutters rus. Hvis vi tar utgangspunkt i Nordvistes nyskapede begrep ”orkemelding” som en legitimert pause fra det konstante forventingspresset og overfører dette behovet til også å gjelde de som står utenfor arbeidslivet, utenfor normalsamfunnet. Disse menneskene som med sine liv står så langt fra perfektjon som det er mulig å forestille seg i et av verdens rikeste land.

Det medisinske og praktiske ser ut til å være håndterbart fra vårt ståsted. Da gjenstår spørsmålet om vilje til å fravike det moralistiske postulatet og åpne for mulighet til individuelle løsninger. Det psykososiale er en helt annen skål. Hvordan skaffe folk venner, og vennskap med historier bak seg slik ”vi andre” nyter godt av. Hvordan gjenskape tillit til et individ som i kanskje 30 år har levd i samfunnets skyggeside og verken gjort rett eller skjelt for seg? Hvordan gi folk en bolig der de føler seg trygge og kan etablere tradisjonelle pinnekjøttmiddager og være valgt inn i borettslagets styre?

Tillit til en rusavhengig eller en tidligere rusavhengig fordrer et menneskesyn som er diametralt i motsetning til nullvisjoner og nulltoleranser. Det krever av oss som medmennesker, som hjelpere og fagpersoner og som samfunn at vi utviser en utstrakt *toleranse*. Vi må erkjenne at folk er ulike og at det derfor må tilrettelegges for den enkelte dersom vi skal gi god nok hjelp. Festtaler og politiske fanesaker gjør sjelden susen.

For enkelte av Pro Sentrets heroinavhengige brukere ville et forsøk med foreskriving av heroin være et etterlengtet alternativ og supplement til dagens behandlingstilbud. Vi merker oss at debatten har stilnet igjen. Brukerne våre arbeider som før, men trekkes gradvis lenger og lenger bort fra det åpne samfunnet som en følge av ytterligere strafferettslig regulering av faktorer i deres liv. Synergien og konsekvensene av samfunnets ønske om å forby det vi ikke liker, bærer de på sine skuldre.

Pro Start

PRO START

Ny giv i arbeidet med å finne gode alternativer til prostitusjonen

Av Camilla Hammergren

Januar 2009 innførte Norge et forbud mot kjøp av seksuelle tjenester. Nesten like lenge som Pro Sentret har eksistert har debatten om en slik lov bølget fram og tilbake i Norge. Bakgrunnen for at vi fikk loven har langt på vei vært brolagt med gode intensjoner og prinsipielle synspunkter. I debatten har det vært uttalt at kvinnene som selger sex ikke er kriminelle, de skal derimot hjelpes med alternativer til prostitusjon. Man erkjenner likevel at prostitusjon vil eksistere, at ikke alle kommer til å slutte. Allerede i budsjettbehandlingen høsten 2008 foregrep lokalpolitikere i Oslo utviklingen og foreslo Pro Sentrets budsjett redusert med 2, 8 millioner begrunnet i en antatt nedgang i antall prostituerte. Øvelsen gjentok seg i budsjettbehandlingen høsten 2009. Det ble heldigvis tidsnok klart for beslutningstakerne at sexkjøpsloven ikke har fjernet behovet for hjelpetiltak.

Regjeringen bevilget i 2009 10 millioner til ulike tiltak rundt omkring i landet som på ulike vis har som mål å hjelpe folk ut av prostitusjon. "Sluttpakker" til prostituerte som ble foreslått fra enkelte hold har ikke kommet. NAV som sådan kan selvsagt være til hjelp for noen, men det er åpenbart ikke nok.

Pro Sentret har tatt disse politiske signalene på alvor. Vi vil fortsette, og gjerne intensivere, vårt rehabiliterende arbeid med forskjellige tiltak som kan hjelpe kvinner og menn som selger sex til å velge andre alternative inntektsmuligheter. I tillegg må vi fortsatt være en utstrakt hånd til de kvinnene og mennene som av forskjellige grunner ikke kan eller vil slutte i prostitusjon. Loven hadde til hensikt å straffe kjøperne og å ramme markedet. Dette kan naturligvis ikke gjøres uten at selgerne berøres. Derfor må vi være spesielt oppmerksom på den gruppen som blir igjen i prostitusjonen.

Sommeren 2009 registrerte vi at Pro Sentret hadde en nedgang på 30 % i antall brukere sammenlignet med første halvår i 2008. Det viste seg imidlertid at de som er igjen bruker oss mer enn før, slik at vår arbeidsmengde fortsatt er stor. Med innføring av den nye loven, opplevde mange prostituerte at samfunnet snudde dem ryggen. Det er derfor naturlig at de henvender seg hyppig til tiltak de kjenner og føler seg trygge på, enten de vil ha hjelp til å slutte, eller blir værende i prostitusjonen.

Pro Sentret har bred erfaring med å bistå prostituerte med å finne alternativer som er realistiske for den enkelte. Helt siden 2006 har vi satset sterkere enn før på ulike arbeidsmarkedstiltak. Dette ble mulig med legatpenger fra Scheiblers Legat og senere finansiert av prosjektmidler fra det offentlige. I 2009 har vi hatt 93 kursforløp på Pro Sentret. 84 enkeltpersoner har gjennomført kurs og det vil si at 9 personer har deltatt på mer enn ett kurs. En bruker har fungert som hjelpelærer på kurs. Fire har fått bistand til å komme i ordinært arbeid. Tre er hjulpet i kontakt med NAV og er nå i yrkesrettet attføring. Fire personer har hatt arbeidstrening på Pro Sentret i året som gikk.

Pro Sentret har videre lang tradisjon på å tilpasse seg endringer i prostitusjonsmarkedet. Med den nye sexkjøpsloven er det en forventning om at markedet reduseres ytterligere, og at kvinner og menn i prostitusjon i større grad vil søke seg mot alternativer de tidligere ikke har vurdert. Våre resultater fra 2009 viser så langt at dette ikke har vært en umiddelbar konsekvens, da betydelig færre har deltatt i på våre kurs dette året enn i 2008.

Vi arbeider derfor systematisk med å kartlegge hvilke hindringer de enkelte gruppene av våre brukere møter og hvilke behov de har for kompetansehevende tiltak og annen bistand for å kunne velge annerledes. Pro Sentret ønsker å spisse, nyansere og intensivere vårt rehabiliterende arbeid, slik at "sluttpakke" kan få et reelt innhold for de av våre brukere som kan, ønsker og vil ha en ny start.

Sommeren 2009 ble det formulert forslag til en omorganisering av Pro Sentrets interne ressursutnyttelse. Med en usikker kommunal budsjettssituasjon ble det parallelt jobbet med å utforme deler av funksjonsområdene som delprosjekter under en felles overbygning, Pro Start. Navnet skulle symbolisere en dobbelt intensjon: En ny giv i Pro Sentrets innsats på dette feltet samt mulighetene vi ville fasilitere for våre brukere.

Pro Start skal systematisk analysere behovene og mulighetene i brukergruppa og møte disse med tilpassede tiltak. Som et avgrenset prosjekt burde Pro Start ha minimums to års varighet for 1) å kunne skaffe, utvikle og beholde nødvendig kompetanse og infrastruktur og 2) følge enkeltpersoner gjennom de prosesser som er påkrevd og der i gjennom nå målsettingene. Som en omlegging av intern struktur vil Pro Start-metodikken måtte evalueres fortløpende.

Pro Start har en utforming som skal kunne treffe de ulike menneskene på det funksjonsnivået de befinner seg til enhver tid, med fleksible overganger og lave terskler. I den ene enden av skalaen står bistand til å komme i ordinært arbeid gjennom **Atheneskolen** og i den andre enden sosialt samvær i stimulerende og motiverende omgivelser i **Humblebo**. Det er også utarbeidet et prosjekt som treffer midt i mellom; **Bikuben** er et konkret alternativ til "en tur på strøket", der kvinner i gateprostitusjonsmiljøet skal tilbys kontant oppgjør for timesarbeid i regi av Pro Sentret. Vi har søkt og fått prosjektmidler til Bikuben fra Scheiblers legat. Det er naturligvis ingen vanntette skott mellom de tre modulene. Pro Start er designet over samme lest som NAVs organisering, arbeid- trygd og sosial innsats. Pro Start vil være samordnet med Pro Sentrets ordinære arbeid.

Dette arbeidet inneholder individuell poliklinisk behandling, helsetilbud, arbeid med ofre for menneskehandel, oppsøkende virksomhet i prostitusjonsmiljøene både på gata og innemarkedet. Erfaringsmessig avdekkes uidentifiserte problemstillinger hos den enkelte når en står overfor et konkret tilbud. Det sosialfaglige oppfølgingstilbudet må da være tilgjengelig, slik at prosessen ikke stopper opp. For andre vil en helsemessig utredning være aktuell. Pro Sentret vil fortsatt bistå den enkelte i kontakten med NAV slik at de relevante støtteordninger blir gjort gjeldende.

I det følgende presenteres målgruppe, målsettinger og innholdet i Pro Start slik det er utarbeidet i løpet av siste halvår 2009. Vi er godt i gang på flere områder. Som med alt nybrottsarbeid og med alle endringsprosesser må vi ta høyde for at noe må korrigeres underveis. Vi ser også at det å bygge særlige hjelpetiltak utenpå generelle ordninger og fastlagte systemer byr på praktiske utfordringer og en vilje hos apparatet til fleksibilitet. Dette er ikke alltid like lett.

Målgruppe for Pro Start

Tiltaket skal gi tilbud til ulike brukere av Pro Sentret på ulike nivå, men avgrenses til de brukerne som har permanent eller midlertidig anledning til å jobbe i Norge/og eller som vil kunne få vedtak fra NAV.

Dette vil være.

1. a) Norske som er arbeidsføre og/eller har restarbeidsevne
b) EØS-borgere/Schengen
c) Ofre for menneskehandel som har fått refleksjonsopphold
d) Mennesker med varig opphold gjennom ekteskap/familiegjenforening, f eks thailandske kvinner
2. Kvinner i aktiv rus og/eller med store psykososiale problemer

Hovedmål for Pro Start

Pro Sentret ønsker å videreføre våre gode erfaringer med kurs- og kvalifiseringsvirksomhet samt å fortsatt være et tilbud til kvinner med prostitusjonserfaring som bruker Pro Sentret som en arena for sosial omgang og "fristed" fra stigma og hemmelighet.

Det er en målsetting for oss at det vi tilbyr kjennetegnes av kvalitet og kompetanse, og respekt for brukernes erfaringer og ressurser.

Delmål

Tilby kvalifiseringstiltak, arbeidstrening, praksisplasser og hospitering - Atheneskolen

Tilby et konkret alternativ og mulighet til inntekt for kvinner i gateprostitusjon - Bikuben

Tilby en sosial arena der prostitusjonserfaringene er åpne og samlende - Humlebo

I den vestlige verden, pleier ugler tradisjonelt å bli forbundet med visdom og kunnskap og med den greske gudinnen Athene. Hun ble regnet som fuglegudinnen i gresk mytologi og viste seg ofte i skikkelsen av en ugle. Athene var ikke bare gudinnen for visdom, men også gudinnen for kunst og ferdigheter. Med disse forbindelsene ble ugler også symbol for læring og institusjoner for læring. Pro Sentret har valgt Athene som vårt symbol for denne delen av Pro Start.

Atheneskolen er kurs, kvalifiseringstiltak og sysselsetting for kvinner og menn med prostitusjonserfaring i regi av Pro Sentret. Kursene arrangeres i våre lokaler i Tollbugata 24 i Kvadraturen i Oslo. Det er eksterne leverandører som underviser og skriver ut diplom etter fullført kurs. Praksisplasser og arbeidstrening tilrettelegges i Pro Sentrets drift, eller i samarbeid med offentlige og private aktører.

Målgruppe i Atheneskolen

Tiltaket skal gi tilbud til ulike brukere av Pro Sentret og på ulike nivå, men avgrenses til de brukerne som har permanent eller midlertidig anledning til å jobbe i Norge/som vil kunne få vedtak fra NAV.

Dette vil være:

- a) Norske som er arbeidsføre og/eller har restarbeidsevne
- b) EØS-borgere/Schengen
- c) Ofre for menneskehandel som har fått refleksjonsopphold
- d) Mennesker med varig opphold gjennom ekteskap/familiegjenforening, f eks thailandske kvinner

Antall

Et anslag over hvor mange enkeltpersoner som kan være aktuelle deltakere i prosjektet er ikke lett å spesifisere. Ca 400 av Pro Sentrets brukere vil potensielt kunne delta på ulike nivå. I tillegg kommer de som selger eller har solgt seksuelle tjenester på innemarkedet og som ennå ikke har kontaktet oss.

Hovedmål for Atheneskolen

Å bidra til å finne gode alternativer til prostitusjon for den enkelte, og/eller å bidra til at selv om hun er aktiv i prostitusjon, kan hun tilegne seg kompetanse eller erfaringer som gir flere muligheter på sikt.

Delmål for Atheneskolen

Tilby kurs og arbeidstrening på Pro Sentret

Etablere samarbeid med NAV med henblikk på Kvalifiseringsprogrammet

Utredning av arbeidsevne i forhold til yrkesrettet attføring

Opprette og videreføre samarbeid med aktuelle aktører, private og offentlige

Tilrettelegging individuelt for motivering, trygghet og mestring

Innhold

Kursvirksomhet i Pro Sentrets lokaler i regi av eksterne leverandører (oversikten er ikke endelig eller uttømmende):

- Norskurs nivå 1, 2 og 3
- Lese- og skrivekurs
- Datakurs
- Arbeidsliv og jobbsøk
- Service- og renholdskurs
- Kantinedrift
- Sykurs

Pro Sentret har gjennom to år hatt god erfaring med å tilby disse kursene.

Kursdeltakerne uttrykker at de er glade for at virksomheten foregår i et, for dem, kjent miljø. Vi vil supplere og/eller utvide tilbudet i takt med utviklingen i markedet. Brukere av Pro Sentret med kunnskap innen de ulike områdene benyttes som hjelpelærere.

Øvrig innhold Atheneskolen:

- Pro Sentret som praksisplass/arbeidstrening
- Videre yrkesveiledning, bistand i kontakt med NAV/Kvalifiseringsprogrammet/yrkesrettet attføring
- Direkte oppfølging i kontakt med arbeidsgivere med tanke på ordinære ansettelsesforhold.

Måloppnåelse

Vi ønsker å opprettholde aktivitetsnivået i Pro Sentrets kvalifiseringsarbeid. Årlig tar prosjektet sikte på å gjennomføre 100 kursforløp, tilby 20 praksisplasser og å få 10 enkeltpersoner ut i ordinært arbeid.

Samarbeidsparter

NAV, Industri Lambertseter (Ilas), private firmaer (IKEA, ICA m fl). Pro Sentret har samarbeidet med disse siden oppstarten av arbeidsmarkedstiltakene våre, og erfaringene er gode.

Biene er en sosial art som er kjent for sin betydelige honningproduksjon. Bikuben er senter for yrende virksomhet, der individene skjøtter sine oppgaver med tilsynelatende stor iver og glede. De er fredelige vesener, men forsvare det de oppfatter som sitt. De har et sterkt solidaritetsinstinkt, og de fleste av arbeiderne er dronningens døtre. Pro Sentret har valgt Bikuben som symbol for denne delen av Pro Start.

Bikuben er sysselsettingstilbud til kvinner med tilhørighet i gateprostitusjonsmiljøet som har liten arbeidsevne i ordinær forstand grunnet rusavhengighet og/eller psykososiale problemer. Arbeidet består i enkle produksjonsoppgaver, og lønn utbetales kontant etter endt arbeidsøkt. Bikuben skal være i drift tre dager i uken i Pro Sentrets lokaler sentralt i Oslo.

Målgruppe for Bikuben

Målgruppen for prosjektet er kvinner i aktiv rus og/eller med store psykososiale problemer. Potensielt kan prosjektet rekruttere fra alle brukerne av Pro Sentrets lavterskeltilbud Humlebo.

Hovedmål for Bikuben

Prosjektet har som hovedmål å tilby meningsfylt sysselsetting og motivasjon til kvinner i gateprostitusjonsmiljøet i Oslo, og være et konkret alternativ til å måtte selge seksuelle tjenester som supplement til sosialstønad/trygd.

Delmål for Bikuben

Brukerne får muligheten til å oppleve verdien av lønnet arbeid og mestring, noe som igjen bidrar til økt selvtillitt og tro på egne evner.

Brukerne kan få bedret økonomi og økt arbeidserfaring.

Pro Sentret er for mange en arena for sosial omgang og et "fristed" fra stigma og hemmelighold. Et slikt arbeidstilbud vil forhåpentligvis bidra til å øke det sosiale samholdet.

Tiltaket vil kunne heve den enkeltes opplevde livskvalitet og motivere for ytterligere endringsprosesser.

Tiltaket vil ha både en habiliterende og rehabiliterende effekt. Utvikling av en identitet ut over "klientrollen" og "hore" vil kunne være et resultat for deltakerne.

Antall

I perioden 01.01.09 t.o.m. 31.08.09 kom 470 ulike kvinner fra gateprostitusjonsmiljøet til Pro Sentrets varmestue. 2/3 av disse mottar helse- og sosialfaglig hjelp her. Hele denne gruppen må antas å være potensielle deltakere. Vi har plass til å etablere 10 arbeidsstasjoner.

Innhold

I samarbeid med eksterne aktører etableres enkle produksjons- eller pakkeoppdrag i Pro Sentrets lokaler. Bikuben holder åpent tre dager per uke og tilbyr den enkelte bruker 2-4 timers arbeid per dag mot kontant oppgjør (honorar) ved arbeidshagens slutt. Den enkelte bruker tegner arbeidsavtale med Pro Sentret på daglig basis. Etter fribeløpsgrensen er nådd for den enkelte må skattekort leveres. Pro Sentret innberetter utbetalingene i henhold til gjeldende bestemmelser avhengig av brukerens inntektssituasjon. Pro Sentret har utarbeidet ulike forslag til egnede arbeidsoppgaver.

"Å, la humla suse..." Humler er sosiale og lever i samfunn. Likevel ser de tilsynelatende ut til å surre rundt for seg selv og ta livet med ro. Det stemmer altså ikke; de har alle sine spesifikke oppgaver å skjøtte. De har omsorg for hverandre. Mens noen samler pollen og nektar, har andre tjeneste i bolet med stell av larver eller sørger for frisk luft ved å vifte med vingene. Pro Sentret har valgt Humlebo som symbol for denne delen av Pro Start.

Humlebo er et tilbud til kvinner med tilhørighet til gateprostitusjonsmiljøet i Oslo. Det skal være et lavterskelsted hvor de får mulighet til sosialt samvær i trygge omgivelser, og der den enkelte møtes med respekt for den hun er uten fordømmelse. Her skal det være mulig å bare slappe av, få seg en matbit og en kaffekopp. Det skal være enkelt få kontakt med fagpersonell på Pro Sentret dersom en har behov for hjelp. En skal kunne finne omsorg og motivasjon i fellesskapet, og en skal kunne bidra etter evne og dagsform.

Målgruppe for Humlebo

Pro Sentret har gjennom sine gatenære tilbud en relativt stor gruppe brukere som er aktive i gateprostitusjon, og som har betydelige vanskeligheter i form av sosial angst, rusavhengighet og psykiske lidelser. Denne gruppa har mange og mangslungne erfaringer med ulike former for behandling. De mottar uføretrygd eller sosialstønning, og de aller fleste har en form for fast bosted. De lever sine liv uten materiell velstand og med til dels svært dårlig helse. Mange opplever stor grad av isolasjon og mangler et fungerende sosialt nettverk.

Antall

I perioden 01.01.09 t.o.m. 31.08.09 kom 470 ulike kvinner fra gateprostitusjonsmiljøet til Pro Sentrets varmestue. Disse kvinnene er målgruppa for Humlebo.

Hovedmål for Humlebo

Pro Sentret ønsker å kunne ha en åpen dør for kvinner med tilknytning til gateprostitusjonsmiljøet. Våre lokaler skal være tilgjengelige for dem som en arena for sosialt samvær og et fristed fra stigma og hemmelighold.

Delmål for Humlebo

Humblebo skal ha fokus på brukermedvirkning og medbestemmelse
Omsorg og respekt er bærende elementer ved tiltaket
Økt opplevelse av egenverd hos den enkelte
Opplevelse av samhold og solidaritet

Innhold i Humlebo

Pro Sentrets lokaler vil ha åpen dør for alle brukere tre til fem timer per dag, fem dager i uka. Tilbudet bemannes med en fagansvarlig, en miljøarbeider og sosialkonsulenter i turnus. Frivillige og studenter vil delta i arbeidet. Det tilbys enkel servering alle dager, og middag tirsdager og torsdager. Videre tilbys samtaler med fokus på å avdekke eventuelle hjelpebehov og/eller ressurser og muligheter. Humlebo er samlokalisert med Bikuben. Aktivitetene der ville kunne stimulere og motivere for deltakelse.

Det arrangeres ulike miljøtiltak og kurs i lokalene til Humlebo. Årets høytider og merkedager vil bli feiret. Den enkelte bruker vil kunne bidra etter evne og lyst i utformingen av tilbudet. Humlebo vil være egnet som praksisplass eller arbeidstrening for brukere som har deltatt for eksempel på kantinekurs i Atheneskolen.

Ufordringer og håp i 2010

Pro Sentret ønsker gjennom Pro Start – satsningen å kunne yte den enkelte av våre brukere bistand til å finne gode alternativer til prostitusjon etter "målsøm". En erkjennelse av at brukerne våre i all hovedsak allerede selv har vurdert de muligheter som finnes og faktisk funnet dem utilstrekkelige, gjør oss ydmyke. Vi har ingen illusjoner om at "alt er bedre enn å selge kroppen sin", slik mange hevder. Til å kunne bifalle et slikt utsagn har vi for mye kunnskap om de mangslungne faktorene som spiller inn når en kvinne eller mann velger å selge seksuelle tjenester for å tjene penger. Mange, og da særlige våre utenlandske brukere, har rett og slett ingen andre alternativer i Norge dersom de vil unngå en kriminell løpebane.

For noen har vi dog et håp om at Pro Starts skalerte innsats vil kunne bidra til å gi nye erfaringer, og der i gjennom tro på egne evner og muligheter. Andre er vi ambisiøse nok til å tenke at vi skal greie å hjelpe med å finne et arbeid, et miljø og en situasjon som hun med hevet hode kan presentere både for sin familie og skattemyndighetene. Vi har et brennende ønske om å kunne få lønne noen selv, gjennom Bikuben eller tilrettelagte tiltaksplasser på Pro Sentret i samarbeid med NAV. At vi oppnår full rehabilitering av målgruppa er ikke realistisk. Et mulig resultat er likevel at vi får grundig informasjon om de ulike gruppenes hindringer og barrierer, slik at arbeidet med å forbedre systemet som skal hjelpe kan fortsette på konstruktivt vis.

Kriminaliseringen av sexkjøperne har skjøvet selgerne enda lenger vekk fra det åpne samfunnet. Vi er bekymret for en utvikling i den kollektive forståelsen av prostitusjon som fenomen, der partene er å regne som umoralske og kriminelle som ikke er verdige vår forståelse, empati og hjelp. For de som har prostitusjon som inntektskilde er det sjelden eller aldri "bare å slutte". Da Norge vedtok sexkjøpsloven var det politiske miljøet så å si unisont: selgerne skulle ikke rammes. Pro Sentrets håp er derfor at viljen til å bistå de som likevel er i prostitusjonen opprettholdes, at denne viljen synliggjøres ved å finne fleksible løsninger og at vi bevarer en solidaritet med de svakeste som er en velferdsstat verdig.

"DETTE FOREGÅR SKJULT OG DET HENDER VI HØRER RYKTER..."

Oppsøkende og forebyggende ungdomstiltak sitt arbeid med ungdom og prostitusjon i Oslo

Av Ulla Edith Bjørndahl

I forbindelse med Oslo kommunes handlingsplan mot prostitusjon (2008-2010) fikk Pro Sentret ansvar for både vedtak og tiltak i handlingsplanen. Et av tiltakene var:

Tiltak 10 Kunnskap om arenaer der mindreårige selger og kjøper seksuelle tjenester

Det skal gjennomføres en systematisk sammenstilling av den kunnskapen vi har om de arenaene der ungdom selger og kjøper seksuelle tjenester. Hensikten er å utvikle tiltak som kan forhindre salg og kjøp. Aktuelle fagmiljøer fins blant annet i Trondheim kommune, NOVA, Røde Kors og Redd Barna.

Ansvarlig: Pro Sentret

For å systematisere hvilken kunnskap det fantes om disse arenaene valgte vi å benytte oss av to metoder: Vi gjennomgikk forskningen som finnes på området og samlet informasjon fra relevante fagmiljøer. Resultatene ble publisert i rapporten "Kjøp og salg av seksuelle tjenester blant unge i Oslo" (Bjørndahl, 2009).

Denne artikkelen belyser noen av erfaringene og tankene jeg gjorde meg i forbindelse med å innhente kunnskap til sammenstillingen fra ulike tiltak/fagmiljøer som jobber oppsøkende og forebyggende med barn og unge i Oslo.

Rapporten "Kjøp og salg av seksuelle tjenester blant unge i Oslo"

Rapporten systematiserte kunnskapen som finnes om arenaer der mindreårige selger og kjøper seksuelle tjenester. I tillegg inneholdt den forslag til tiltak i Oslo. Det ble fokusert på to grupper ungdom i sammenstillingen: norske statsborgere/hjemmehørende i Norge og utenlandske statsborgere.

Når det gjaldt arenaer der mindreårige kjøper seksuelle tjenester fant jeg så å si ingen kunnskap om dette verken i forskningen eller i fagmiljøene. Når det har blitt gjort forskning på ungdom/mindreårige og prostitusjon i Norge har fokuset alltid vært på hvor ungdom selger sex, ikke hvor de kjøper. I rapporten kunne jeg altså konkludere med at det finnes lite kunnskap om hvor ungdom kjøper seksuelle tjenester (Bjørndahl, 2009:15).

I forhold til arenaer for salg av seksuelle tjenester blant mindreårige finnes det noe mer kunnskap. Forskningen utpeker i hovedsak internett, Oslo sentrum, hjemme hos "menn i nabolaget", i relasjon med eldre kjærester, rusmiljøer og svømmehaller som arenaer der unge selger seksuelle tjenester (Pedersen og Hegna, 2002, Jordheim Larsen og Pedersen 2005, Suseg m.fl. 2008).

Fagmiljøene jeg var i kontakt med erfarte at det foregikk salg av sex på de samme arenaene som beskrevet over, samt gjennom kontaktannonser i blader og på internett, på kjøpesentre/nærsentre, på "Strøket", i innvandremiljøer og i sosiale miljøer (Bjørndahl, 2009).

Fraværende fokus

I arbeidet med innhenting av erfaringer fra ungdomsarbeiderne til rapporten ble det tydelig at prostitusjon er tema som er sjeldent på dagsorden hos de aller fleste. På tross av flere purringer, var det under halvparten som svarte på henvendelsen om å dele sine erfaringer med oss. Av de som svarte var det ikke mange som hadde noe særlig informasjon å komme med og de fleste svarte omtrent slik: "Dette foregår skjult og det hender vi hører rykter, men dette er noe vi sjelden snakker med ungdommene om".

Erfaringsbasert er det ikke overraskende at det er lite fokus på prostitusjon blant tiltak som jobber med oppsøkende og forebyggende ungdomsarbeid. Tidligere undersøkelser har vist det samme (Norli 2001, Grytbakk og Borgerstrand 2004, Hegna og Pedersen 2002). Men hvorfor er det sånn at så få tiltak jobber med denne problematikken?

Den enkleste forklaringen på hvorfor så få har fokus på dette kunne ha vært at det ikke forekommer prostitusjon blant unge. Dessverre vet vi at vikeligheten ikke er slik. Flere undersøkelser har vist at prostitusjon skjer blant ungdom og vi vet at mange av de som befinner seg i prostitusjon i voksen alder debuterte i prostitusjon som mindreårige.

En annen forklaring kunne ha vært at ungdomsarbeidere som jobber oppsøkende og forebyggende ikke kommer bort i ungdom som selger sex. Undersøkelser viser at dette heller ikke stemmer. Tiltak som jobber oppsøkende og forebyggende, som utekontakter, jobber med risikoutsatt ungdom i drift. Forskning viser at en stor andel av ungdom som har solgt sex inngår i det som oppfattes som utekontaktenes målgruppe (Hegna og Pedersen 2002). Vi må altså lete andre steder for å finne forklaringen på hvorfor det jobbes så lite med denne problematikken.

Ressurser, synlighet og prioriteringer

Prostitusjon blant ungdom er ikke nødvendigvis synlig i form av at ungdomsarbeidere kan observere at det skjer. Så å si alle ungdommer bruker mobil og internett i hverdagen, og det er vanskelig å holde oversikt over hva som skjer via disse kommunikasjonsmidlene. Det er sjelden ungdom beveger seg på de tradisjonelle prostitusjonsarenaene, og salg og bytte av sex skjer ofte i mer skjulte omstendigheter. De skjulte omstendighetene og den skjulte kommunikasjonen blir i seg selv et hinder for å jobbe med ungdom og prostitusjon (Hegna og Pedersen 2002:76).

I 2001 gjennomførte Pro Sentret en undersøkelse om hjelpeapparatets kjennskap til kommersiell utnyttning av barn (Norli 2001). I undersøkelsen ble ulike tiltak som jobbet med barn og ungdom intervjuet, og de ble bedt om å nevne hvilke problemer som var hyppigst for deres klientgrupper. Respondentene svarte rusmisbruk, psykiatri, skolerelaterte problemer, kriminalitet og utagerende atferd.

Dette er problemer som ofte er svært synlige i ungdommers hverdag og som hjelpetiltak lett kan få kjennskap til gjennom kontakt med ungdommene. Problemene er alvorlige og sammensatte, og ofte ressurs- og tidskrevende for hjelpetiltakene.

Når jeg ser på arbeidsområdene til disse tiltakene kan jeg godt forstå at hjelpetiltakene glemmer, unnlater eller vegrer seg for å ta på seg "prostitusjonsbrillene" i arbeidet sitt. Prostitusjon er sjelden like synlig for hjelpetiltak som andre problemer ungdommer sliter med, og erfaringsmessig snakker ungdom sjelden uoppfordret om erfaringer med salg eller bytte av sex. Hvis ungdomsarbeiderne allerede opplever at de jobber med omfattende og komplekse problemstillinger som krever mye, er det kanskje ikke så rart at de unngår å grave etter noe som kan bidra til at arbeidet deres blir enda mer sammensatt og vanskelig?

Stigma, tabu og rykter

Å selge sex er stigmatisert. Å ta opp salg eller bytte av sex med ungdommer som allerede har fått negative "merkelapper" er nok noe mange som jobber med ungdom vegrer seg for, nettopp fordi de er redd for å stigmatisere ungdommen ytterligere.

Flere av tiltakene jeg var i kontakt med fortalte at de snakket mye om sex og grensesetting med ungdommene. De fortalte også at det gikk mye rykter blant ungdommene, og at de kunne høre om prostitusjon gjennom gjenfortalte historier fra andre. "Hore" er et begrep mange ungdom bruker hyppig og det blir ofte brukt uten at det nødvendigvis viser til handlinger som kan kalles prostitusjon. Dette vanskeliggjør ungdomsarbeiderens arbeid med nettopp dette, fordi det er vanskelig å vite hva som er fakta og hva som bare er løse rykter. Det å ta opp et så ømtålig tema som prostitusjon basert på rykter fra andre ungdom kan i en del tilfeller oppfattes som vanskelig for ungdomsarbeideren, nettopp fordi bekymringen ikke kan knyttes til atferd de selv har observert, men atferd andre ungdom har sett eller hørt om. En ungdomsarbeider fortalte at han på tross av dette pleide å snakke med ungdommene når de hørte slike rykter og at ungdommene gjerne snakket om det hvis de opplevde at det ble tatt opp på en "åpen måte". Denne ungdomsarbeiderens erfaring var at "hvis man tør å spørre, får man innimellom også svar fra ungdommene".

Jeg tror nok en del ungdomsarbeidere velger å unngå prostitusjonsdiskusjoner nettopp fordi de er redd for stigmatisering og fordi de har for lite fakta å bygge bekymringen sin på. Dessverre er det nok også sann at en del ungdomsarbeiderne opplever prostitusjon som så tabubelagt i seg selv at de ikke har lyst til å snakke om det. Og når verken ungdommen eller hjelpetiltaket tør å snakke om det forblir kunnskapen begrenset og arbeidet for å forhindre eller forebygge prostitusjon marginalt.

Fra handlingsplaner til handling?

I arbeidet med Oslo Kommunes handlingsplan mot prostitusjon for 2008-2010 har Pro Sentret gjennomført pålagte tiltak og vedtak som knytter seg til unge. I forbindelse med disse tiltakene har vi kommet med en rekke forslag til hvordan ungdomsarbeidere kan tilegne seg mer kunnskap om prostitusjon, hvordan man kan sørge for at prostitusjon og ungdom blir satt på dagsorden og hvordan man kan jobbe for å forebygge at unge selger sex.

Handlingsplanen vi nå har er etter min vurdering god fordi den inneholder mange konkrete vedtak og tiltak. I både tiltak 10²⁷ og vedtak 5²⁸ blir det vektlagt at kommunen ønsker å utvikle tiltak for å forhindre kjøp og salg av sex blant unge. Etter å ha jobbet med nettopp disse er min konklusjon at man ikke trenger å opprette nye tiltak for å jobbe med ungdom og prostitusjon i Oslo. Det finnes mange gode ungdomstiltak som jobber oppsøkende og forebyggende, og mye ligger allerede til rette for at disse tiltakene kan jobbe med prostitusjon. Pro Sentret har sagt seg villig til å bidra med kompetanseheving ved behov og det finnes flere bøker og rapporter om prostitusjon og ungdom. Det finnes til og med en veileder som heter "Ungdom som selger eller bytter sex - en faglig veileder til hjelpeapparatet" (Vedeler m.fl. 2006). Likevel blir det ikke arbeidet systematisk med denne problematikken. Jeg tror derfor at det er helt nødvendig at arbeid med prostitusjon blant unge forankres i de ulike tiltakenes arbeidsinstruks og det bør øremerkes penger til å jobbe med denne problematikken i Oslo kommunes budsjett.

Jeg håper kommunen viderefører den gode tradisjonen med konkrete tiltak og forankrer ansvaret for målrettet arbeid med ungdom i sin neste handlingsplan. Per dags dato finnes det kunnskap nok til å slå fast at noen mindreårige selger sex. Og vi vet at de fleste ungdommene med sexsalgserfaring ofte er i kontakt med hjelpetiltak fordi de for eksempel har oppholdt seg i sentrumssnære områder på kveld og nattestid, at de ruser seg, har en risikoatferd eller atferdsproblemer, utøver eller har vært utsatt for vold, har problemer på skolen og/eller i familien etc. Forskning og erfaring viser at mange ungdom med prostitusjonserfaring har vært i kontakt med barnevern, utekontakter, barne- og ungdomspsykiatrien, politi, PPT og andre hjelpetiltak for ungdom på grunn av denne type problemer. Ytterst sjelden blir noen av ungdommene spurt om de har prostitusjonserfaring. Noen blir ikke spurt før de er godt voksne og har en lang prostitusjonskarriere bak seg. For mange hadde trolig prostitusjonskarrieren blitt betraktelig kortere hvis hjelpeapparatet hadde tatt tak problematikken i ungdomsårene.

Kilder

Bjørndahl, Ulla (2009): Kjøp og salg av seksuelle tjenester blant unge i Oslo. En sammenstilling av den kunnskapen som finnes om arenaer der ungdom selger og kjøper seksuelle tjenester. Oslo: Pro Sentret

Grytbakk, Anne og Jannicke H. Borgerstrand (2004): Følelser i drift. Om ungdom under 18 år som selger/bytter seksuelle tjenester i Trondheim. Trondheim: Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge

Hegna, Kristinn og Willy Pedersen (2002): Sex for overlevelse eller skyggebilder av kjærlighet. Ungdom under 18 år som selger seksuelle tjenester. Oslo: NOVA rapport 5/02

²⁷ Tiltak 10 lyder: "Kunnskap om arenaer der mindreårige selger og kjøper seksuelle tjenester. Det skal gjennomføres en systematisk sammenstilling av den kunnskapen vi har om de arenaene der ungdom selger og kjøper seksuelle tjenester. Hensikten er å utvikle tiltak som kan forhindre salg og kjøp. Aktuelle fagmiljøer fins blant annet i Trondheim kommune, NOVA, Røde Kors og Redd Barna. Ansvarlig: Pro Sentret"

²⁸ Vedtak 5 lyder: "Byrådet bes komme tilbake med en vurdering av tiltak rettet mot barn og ungdom i prostitusjon, spesielt muligheten for å opprette en omsorgsstasjon etter modell fra Trondheim, i forbindelse med den første evaluering av handlingsplanen".

Jordheim Larsen, Camilla og Willy Pedersen (2005): Bytte, kjærlighet, overgrep. Seksualitet blant ungdom i randsonen. Oslo: NOVA rapport 10/05

Norli, Bjørg (2001): Hjelpeapparatets forhold til kommersiell utnyttning av barn og unge. Oslo: Pro Sentret

Oslo Kommune, Byråd for velferd og sosialetjenester (2008): Handlingsplan mot prostitusjon 2008-2010. Oslo: Oslo Kommune

Suseg, Helle, Anne Skevik Grødem, Kirsti Valset og Svein Mossige (2008): Seksuelle krenkelser på nettet – hvor stort er problemet? Oslo: NOVA rapport 16/08

Vedeler, Janikke Solstad, Karin Sasaoka og Svein Mossige (2006): Ungdom som selger eller bytter sex – en faglig veileder til hjelpeapparatet. Oslo: NOVA

MENNESKEHANDEL TIL BESVÆR

Av Bjørg Norli

Menneskehandel har stått høyt på den politiske agendaen, både nasjonalt og internasjonalt, i mange år. Dette er en handling som vekker sterke følelser hos de fleste, særlig når det dreier seg om handel med kvinner og barn til prostitusjon. Internasjonale og nasjonale organisasjoner av alle slag bidrar i kampen mot menneskehandel, sammen med bl.a. politikere, interessegrupper, lobbyister, enkeltindivider og media. I den norske regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2006-2009)²⁹ kan vi lese at "Menneskehandel er vår tids slavehandel og en alvorlig form for kriminalitet som innebærer grove krenkelser av ofrenes menneskerettigheter ... Regjeringen har som målsetting å bekjempe alle former for menneskehandel".³⁰ "Alle" er altså enig om at menneskehandel er et onde som må bekjempes, men er vi villig til å bekjempe det med alle midler?

Hvordan vi forstår et fenomen får følger for hvordan vi betrakter de ulike aktørene, og ikke minst for hvordan vi som samfunn mener det er best å imøtekomme et eventuelt problem. Menneskehandel er i så måte intet unntak. På den internasjonale arenaen har diskusjonen rundt definisjonen av menneskehandel og begrepets betydning for de ulike aktørene pågått i lang tid. Diskursen har dreid seg om hvordan menneskehandel som fenomen skal forstås, og hvilke grunnpremisser som muliggjør og legger til rette for at handel med mennesker skal kunne finne sted. Den rådende forståelsen av menneskehandel har blitt utfordret, men debatten har ikke nådd det offentlige rom. Derfor har den ikke klart å rokke ved den gjeldende forståelsen av menneskehandel som: vår tids slaveri, hvor særlig fattige kvinner og barn, utnyttes av kyniske multikriminelle bakmenn, i en alvorlig form for global og grenseoverskridende organisert kriminalitet. På den ene siden har vi altså skurken: den onde, profittjagende bakmannen³¹ og på den andre siden har vi offeret: den uskyldige kvinnen som har blitt utnyttet på det groveste.

Denne forståelsen har sitt moderne utspring i FNs konvensjon mot grenseoverskridende kriminalitet med den tilhørende protokollen om forebygging, bekjempelse og strafforfølgning av menneskehandel³², som Norge ratifiserte i 2003. I denne protokollen defineres menneskehandel i artikkel 3 a:

I denne protokollen menes med:

a) "handel med mennesker": rekruttering, transport, overføring, husing eller mottak av personer, ved hjelp av trusler om bruk av vold eller bruk av vold eller andre former for tvang, av bortføring, av bedrageri, av forledelse, av misbruk av myndighet eller av sårbar stilling eller av å gi eller å motta betaling eller fordeler for å oppnå samtykke fra en person som har kontroll over en annen

²⁹ Ny handlingsplan mot menneskehandel er i disse dager under utarbeidelse.

³⁰ Justis- og politidepartementet (2006) Stopp menneskehandelen. Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel [2006-2009] s. 3.

³¹ I denne artikkelen vil jeg gjennomgående bruke begrepet bakmann/bakmenn da dette er den vanligste terminologien for de personene som organiserer menneskehandelen. Det er da verdt å merke seg at bakmennene like godt kan være kvinner.

³² Ofte referert til som Palermo-protokollen.

person, med sikte på utnyttning. Utnyttning skal som et minimum omfatte utnyttning av andres prostitusjon eller andre former for seksuell utnyttning, tvangsarbeid eller tvangstjenester, slaveri eller slaverilignende praksis, trelldom eller fjerning av organer.

I juli samme år trådte et nytt straffebud mot menneskehandel i kraft. Utformingen av § 224 som et straffebud mot menneskehandel ble foretatt for å gjøre regelverket mer oversiktlig, tydeliggjøre kriminalisering av menneskehandel og for å implementere Palermo-protokollen i norsk rett. Også straffeloven § 224 definerer hva som menes med menneskehandel og ordlyden er tilnærmet identisk med artikkel 3 a i Palermo-protokollen.

Palermo-protokollen er på et nivå en internasjonal protokoll med stor suksess. Per januar 2010 er protokollen signert av 117 stater. Det er imidlertid viktig å understreke at Palermo-protokollen ikke er et menneskerettighetsinstrument, designet for å beskytte og styrke ofrenes rettigheter. Protokollen har fokus på kriminalitetsbekjempelse og legger vekt på økt grensekontroll og internasjonalt samarbeid for å avsløre og straffeforfølge personene som står bak menneskehandelen. Protokollen har riktignok bestemmelser som oppfordrer statene til å gi ofre for menneskehandel beskyttelse, men disse er få og i liten grad forpliktende.

Med ratifiseringen av Palermo-protokollen og utformingen av straffebudet mot menneskehandel i tråd med denne, har Norge fullt og helt valgt å betrakte handel med mennesker som et kriminalitetsproblem. Dette har bidratt til å befeste dikotomien om den onde bakmannen og det verdige offeret, samt å gjøre handel med mennesker til en aktivitet utenfor en bredere samfunnsmessig kontekst: det er de kriminelle som har skylda. Denne forståelsen har også hatt stor betydning for Norges arbeid med å bekjempe menneskehandel både nasjonalt og internasjonalt og den beskyttelse og bistand ofrene tilstås. I regjeringens handlingsplan mot menneskehandel er ti tiltak viet avsløring og straffeforfølgelse av menneskehandlere og ytterlige fem tiltak omhandler styrket internasjonalt rammeverk og samarbeid med dette for øye³³. Når det gjelder bistand til ofre for menneskehandel har handlingsplanen syv tiltak som gir et minimum av beskyttelse og omsorg inntil trygg retur og reetablering i hjemlandet kan gjennomføres³⁴. Alle rettigheter som tilstås ofre for menneskehandel er utformet slik at det er forventet at vedkommende skal bryte med miljøet bak menneskehandelen, samt ta i mot hjelp og følge opp de tiltak myndighetene måtte tilby. I dette ligger det et ønske og en forventning om at vedkommende anmelder forholdet og gir informasjon til politiet om eventuelle bakmenn. Slik situasjonen er i dag kan man trygt si at den legale statusen som offer for menneskehandel ikke først og fremst er opprettet for å gi ofrene beskyttelse, men for lettere å kunne avdekke og straffeforfølge bakmenn.

Kjeltringene skal altså fanges og settes i fengsel og ofrene skal trygt få vende hjem slik de formodentlig ønsker. Dette er en logisk slutning når handel med mennesker forstås som et kriminalitetsproblem hvor fokuset utelukkende er på de kriminelle som forårsaker menneskehandelen og ofrene som blir utsatt for dem.

³³ Justis- og politidepartementet (2006) Stopp menneskehandelen. Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel [2006-2009] s. 4.

³⁴ Op.cit. s. 4.

Hvorfor er det da slik at mange av ofrene som har vært utsatt for menneskehandel slett ikke ønsker å returnere til sine hjemland? Tvert i mot. Hvordan kan det ha seg at enkelte faktisk "velger" å forbli i en menneskehandelsituasjon framfor retur?

For den store majoriteten av ofre for menneskehandel er svaret å finne i årsaken til at de havnet i en menneskehandelsituasjon. Norsk forskning på området³⁵ og Pro Sentrets erfaring³⁶ viser at svært mange av de kvinnene som har kommet til Norge har hatt et felles motiv til å forlate sine hjemland, enten det nå har vært Nigeria eller ulike østeuropeiske land. Kvinnene forteller om fattigdom, familieforpliktelser, forsørgeransvar og hvordan det er å leve i et utrygt samfunn med sosial og økonomisk uro hvor de har få muligheter og få rettigheter. Mange opplever at de på grunn av disse forholdene ikke har noen framtid i eget hjemland. Med en verden som stadig blir mindre og økende kunnskap om hverandres liv på tvers av landegrenser og kontinenter, blir migrasjon en nærliggende løsning på disse kvinnenes problem. Lengselen etter Europa og de muligheter som finnes her er sterk, så sterk at det kan være vanskelig å advare kvinnene mot de farene som er forbundet med å reise til Europa³⁷. Svært få kvinner som utsettes for menneskehandel forlater altså sine hjemland mot sin vilje. Tvert i mot, migrasjonen er villet og en del av en større livsplan som handler om å skaffe seg og sine et bedre liv gjennom å ta del i både den økonomiske og sosiale velstanden som kommer oss andre til del. Forventningene til å lykkes er store og det samme er presset fra familien om å sende penger hjem. Det er ærefult å komme hjem med mye penger, og tilsvarende skamfullt å ikke gjøre det. Det er derfor nærmest umulig for disse kvinnene å returnere til sine hjemland tomhendt. De erfarer raskt at det å skaffe seg ordinært arbeid i Europa nærmest er en umulighet. Da er prostitusjon for mange det eneste reelle alternativet for å betale den gjeld de har pådratt seg i migrasjonsprosessen, og for å fyllestgjøre drømmene og forventninger til velstand som lå forut for beslutningen om å reise ut.

Så langt har norske myndigheter, og mange med dem, i svært liten grad vært villig til å diskutere handel med mennesker i lys av en bredere migrasjons- og innvandringsdiskurs. På Justis- og politidepartementets egne sider, under innvandrings- og flyktningpolitikken, står det riktig nok at menneskehandel er et fremtredende element både i internasjonal migrasjon og flyktningssituasjoner, men det er symptomatisk at det hele er å finne under avsnittet om ulovlig innvandring og opphold³⁸. Kan det være slik at vesteuropeiske lands strikte innvandringspolitikk faktisk bidrar til å øke folks sårbarhet og bidrar til å legge til rette for menneskehandel?

Den restriktive innvandringspolitikken og rigide grensekontrollen som føres i Norge og i andre vesteuropeiske land bidrar til å skape et rom for både menneskesmuglere og menneskehandlere. Jo færre muligheter den enkelte har for å kunne migrere på lovlig vis, desto mer avhengig vil vedkommende være av hjelp til å organisere reisen ut av eget land og inn i ønsket destinasjonsland.

³⁵ Se for eksempel Brunovskis og Tyldum 2004, Skilbrei, Tveit og Brunovskis 2006, Skilbrei og Polyakova 2006 og Skilbrei og Tveit 2007.

³⁶ Se for eksempel Norli (2006) og årsrapportene.

³⁷ Skilbrei, Tveit og Brunovskis (2006) s. 21.

³⁸ Se http://www.regjeringen.no/dep/jd/tema/innvandringspolitikk/utvisning_og_bortvisning_fra_norge/ulovlig-innvandring-og-opphold.html?id=574960,

I denne prosessen er migrantene svært sårbare for utnyttning. Årets Human Development Report³⁹ er nettopp viet både den nasjonale og internasjonale migrasjonens betydning for økt menneskelig utvikling. Rapporten viser hvordan migrasjon ikke bare kan føre til økonomisk utvikling, men også demokratisk og sosial framgang i både vertsland og opprinnelsesland. Med bakgrunn i denne vinn-vinn-situasjonen argumenterer rapportens forfattere for en radikal kursendring i migrasjonspolitikken verden rundt, med nedbygging av grensehindre og byråkratiske barrierer for mobilitet, grunnleggende rettigheter for migranter og økt fokus på integrering. Norge, som i år er listetopp på Human Development Index⁴⁰, ble ved lansering av rapporten utfordret til å være et foregangsland og legge til rette for enklere migrering som vil gi gode langtidseffekter. Lite tyder på at dette er en utfordring som norske myndigheter har tenkt å ta. Norge har en svært restriktiv politikk når det gjelder arbeidsinnvandring for personer utenfor EU/EØS-området. Det finnes muligheter for faglærte og spesialister, men for ufaglærte er det nærmest umulig å få arbeidstillatelse. For majoriteten av de kvinnene som utsettes for menneskehandel, og som ikke kommer fra EU/EØS-land, vil det således ikke være mulig å skaffe seg ordinært arbeid i Norge. Å forbli i prostitusjon og eventuelt i en menneskehandelsituasjon, er da for mange eneste alternativ.

Så lenge Norge fastholder sin strikte innvandringspolitikk, til tross for at dette bidrar til økt sårbarhet og legger til rette for at de multikriminelle bakmennene kan bedrive sin globale og grenseoverskridende organiserte kriminalitet⁴¹, kan vi dessverre ikke si at den norske regjeringen bekjemper menneskehandelen med alle midler. Først når vi ser at myndighetene er villig til å inkludere handel med mennesker i en bredere innvandrings- og migrasjonsdiskurs, hvor nedbygging av grensehindre og byråkratiske barrierer for mobilitet står sentralt, er vi på rett vei hva gjelder å virkelig bekjempe menneskehandel og endre noen av de grunnpremissene som gjør at denne virksomheten kan finne sted. Med trygge og legale migrasjonsmuligheter og mulighet for å få ordinært arbeid i Norge vil betraktelig færre behøve å sette sin lit til agenter i hjemlandet for å komme seg til det forgjettede Europa. Rett til arbeid vil også kunne bidra til at de personene som befinner seg i en menneskehandelsituasjon i Norge i dag vil kunne se seg tjent med å bryte ut av miljøet.

Kilder

Brunovskis, Anette og Tyldum, Guri (2004) Crossing Borders. An empirical study of transnational prostitution and trafficking in human beings. Fafo-report 426

Justis- og politidepartementet (2006) Stopp menneskehandelen. Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel [2006-2009]

Norli, Bjørg (2006) Utenlandsk prostitusjon i Oslo. Pro sentrets kunnskap og erfaringer, Pro entret

Skilbrei, May-Len, Tveit, Marianne og Brunovskis, Anette (2006) Afrikanske drømmer på europeiske gater. Nigerianske kvinner i prostitusjon i Norge. Fafo-rapport 525

³⁹ FNs utviklingsprogram (UNDP) gir årlig ut sin Human Development Report, en analyse av viktige globale utviklingsspørsmål.

⁴⁰ Human Development Index er en statistikk som gjør opp status over verdens menneskelige utvikling.

⁴¹ Det er slik Justis- og politidepartementet beskriver menneskehandel i handlingsplanen for 2006-2009, s. 5.

Skilbrei, May-Len og Polyakova, Irina (2006) My life is too short; I want to live now. Kvinner fra Øst-Europa forteller om veien til og livet i prostitusjon i Norge. Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo

Skilbrei, May-Len og Tveit, Marianne (2007) Facing return. Perceptions of repatriation among nigerian women in prostitution in Norway. Fafo-report 2007:01

KJØNNSLEMLESTELSE

Av Camilla Johannessen og Lee Figenschow

Helseavdelingen ved Pro Sentret har siden høsten 2009 hatt et særskilt fokus på kjønnslemlestelse⁴² hos kvinner fra Afrika. På dette tidspunktet fortalte flere av våre nigerianske pasienter at de ønsket å søke asyl i Norge med den begrunnelse at de fryktet kjønnslemlestelse ved tilbakesending til hjemlandet. Selv hadde vi allerede observert at en del av våre pasienter var kjønnslemlestet og da flere av kvinnene ble mødre til jenter, ønsket vi større åpenhet rundt temaet, slik at vi kan bidra til å stanse en inhuman praksis. Ved å undersøke om kvinnene var kjønnslemlestet og adressere denne praksisen i møte med pasienten, åpnet vi opp for å kunne snakke om kjønnslemlestelse med våre brukere.

Ulike typer av kjønnslemlestelse

Kjønnslemlestelse eller kvinnelig omskjæring er fellesbetegnelser på alle typer inngrep der ytre kjønnsdeler helt eller delvis fjernes eller påføres skade og hvor inngrepet ikke er en del av nødvendig medisinsk behandling⁴³. Det finnes fem ulike typer kjønnslemlestelse som spenner fra symbolsk kjønnslemlestelse hvor små stikk eller kutt blir påført klitoris slik at det kommer noen dråper blod til infibulasjon hvor de ytre kjønnsdelene fjernes og vaginalåpningen sys sammen⁴⁴. Kjønnslemlestelse er knyttet til tradisjonelle forestillinger og foretas i mange tilfelle i forbindelse med overgangsriter av ulike slag, særlig under puberteten. Når inngrepet foretas varierer fra jentebarna er bare et par dager gamle til voksen alder⁴⁵.

Omfang

Kjønnslemlestelse er uløselig knyttet til seksualitet og temaet er av denne grunn tabubelagt mange steder. Det er derfor svært vanskelig å si noe nøyaktig om praksisens utbredelse⁴⁶. I tillegg finnes det svært lite statistikk som bygger på større helseundersøkelser som omfatter store deler av befolkningen. Som regel er de anslagene som gis bygget på undersøkelser av små utvalg kvinner og kan derfor ikke generaliseres⁴⁷.

⁴² I forskningslitteratur og i utredninger utgitt av WHO brukes ulike begreper om kjønnslemlestelse av kvinner, blant annet kvinnelig omskjæring. Det følger imidlertid av den norske handlingsplanen mot kjønnslemlestelse (2008-2011) s. 6 at norske myndigheter kun bruker begrepet kjønnslemlestelse for tydelig å signalisere at dette er et alvorlig overgrep mot jenter og kvinner. For enkelhetsskyld gjøres det samme i denne artikkelen.

⁴³ *Kjønnslemlestelse/kvinnelig omskjæring* av Ragnhild Storstein Spilker (med bidrag av Kirsti Jareg og Eirik Dahl Viggen) s. 1. Artikkel på Mighealthnet, tilgjengelig på <http://mighealth.net/no/index.php/Kj%C3%B8nnslemlestelse>

⁴⁴ For nærmere redegjørelse for de ulike formene for kjønnslemlestelse se Landinfo (2001) Notat – Kjønnslemlestelse av kvinner i Vest-Afrika s. 7, tilgjengelig på http://www.landinfo.no/asset/611/1/611_1.pdf, UNICEF (2005) Changing a Harmful Social Convention: Female Genital Mutilation/Cutting. Firenze: UNICEF Innocenti Research Center. Tilgjengelig på http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/fgm_eng.pdf og WHO's faktaark om kjønnslemlestelse, tilgjengelig fra <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs241/en/>

⁴⁵ Landinfo (2001) Notat – Kjønnslemlestelse av kvinner i Vest-Afrika s. 7, tilgjengelig på http://www.landinfo.no/asset/611/1/611_1.pdf

⁴⁶ Op.cit.

⁴⁷ Op.cit.

WHO anslår imidlertid at mellom 100 og 140 millioner jenter og kvinner i verden i dag lever med konsekvenser av kjønnslemlestelse. Praksisen har blitt dokumentert i 28 land i Afrika og enkelte land i Midtøsten og Asia⁴⁸.

Årsaker til kjønnslemlestelse

Kjønnslemlestelse er en dypt forankret kulturell tradisjon som er knyttet til fundamentale kulturelle verdier. Kjønnslemlestelse er en førkristen og førislamsk skikk. I dag er praksisen spunnet inn i et nett av positiv mening som gir tradisjonen både en moralsk og religiøs begrunnelse, særlig i de landene hvor kjønnslemlestelse er utbredt. I følge Nasjonalt kompetansesenter for vold og traumatisk stress⁴⁹ oppgis følgende grunner til at kjønnslemlestelse praktiseres⁵⁰:

- Hvis ikke klitoris eller skamleppene skjæres vekk vil de fortsette å vokse
- Alle kvinner ser slik ut og det er nødvendig for at det skal være pent og normalt nedentil
- Kjønnslemlestelse innvier jenta til voksen kvinne
- Kjønnslemlestelse beskytter mot promiskuitet og seksuelle lyster
- Kjønnslemlestelse beskytter mot voldtekt og graviditet
- Kjønnslemlestelse må til for at kvinnen er jomfru ved inngåelse av ekteskapet
- Kjønnslemlestelse må til for å bli gift, og menn vil bare gifte seg med kvinner som har gjennomgått inngrepet
- Kjønnslemlestelse fremmer fruktbarheten og en kvinne som ikke er omskåret kan ikke bli gravid
- Klitoris er et farlig eller urent organ og barnet kan dø under fødselen hvis det berører klitoris

Konsekvenser for kvinnenes helse

I følge regjeringens handlingsplan mot kjønnslemlestelse (2008-2011) er praksisen et helseskadelig inngrep på jenter og kvinners kjønnsorgan. Akutte komplikasjoner i forbindelse med selve inngrepet kan bli livstruende og føre til dødsfall. En stor andel av kvinnene utvikler kroniske underlivsplager, får forhøyet risiko for fødselskomplikasjoner, og det rapporteres ofte om at smerter og opplevelser fra inngrepet gir et psykisk traume⁵¹. Andre senkomplikasjoner forbundet med kjønnslemlestelse oppgis blant annet å være sterke menstruasjonssmerter, seksuelle problemer, gjentatte urinveisinfeksjoner, cyster i ytre kjønnsorganer og muligens barnløshet⁵².

⁴⁸ *Kjønnslemlestelse/kvinnelig omskjæring* av Ragnhild Storstein Spilker (med bidrag av Kirsti Jareg og Eirik Dahl Viggen) s. 2. Artikkel på Mighealthnet, tilgjengelig på <http://mighealth.net/no/index.php/Kj%C3%B8nnslemlestelse>

⁴⁹ Nasjonalt kompetansesenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) fikk i forbindelse med lanseringen av ny handlingsplan mot kjønnslemlestelse i 2008 i oppdrag å være et nasjonalt kompetansemiljø på denne tematikken.

⁵⁰ Se NKVTS temaside om kjønnslemlestelse, tilgjengelig på http://www.nkvts.no/tema/Sider/Kjønnslemlestelse_begrunnelse.aspx

⁵¹ Se handlingsplanen mot kjønnslemlestelse (2008-2011) s. 7.

⁵² *Kjønnslemlestelse/kvinnelig omskjæring* av Ragnhild Storstein Spilker (med bidrag av Kirsti Jareg og Eirik Dahl Viggen) s. 3. Artikkel på Mighealthnet, tilgjengelig på <http://mighealth.net/no/index.php/Kj%C3%B8nnslemlestelse>

Det finnes imidlertid akademikere som har forsket på kjønnslemlestelse i Afrika og som har funnet at ovennevnte plager ikke nødvendigvis var mer vanlig hos kjønnslemlestedede kvinner enn hos andre, og at skikken i mange tilfelle er en markering av kvinnelig kraft og ikke en stadfestelse av kvinneundertrykking⁵³. Disse funnene omtales sjeldent og enkelte mener at vestens unyanserte oppfatning av kjønnslemlestelse frarøver kvinnene stolthet over egen kropp og påtvinger dem skam⁵⁴.

Kjønnslemlestelse er et komplisert og sensitivt tema. Det er derfor like vanskelig å studere og tallfeste konsekvensene av praksisen som omfanget, nettopp på grunn av få studier, knapphet på populasjonsbaserte undersøkelser, skjeve utvalg og lite spesifikk informasjon om de ulike komplikasjonene⁵⁵.

Pro Sentrets erfaringer

Kvinner fra Nigeria utgjør helseavdelingens største pasientgruppe. Nigeria er Afrikas mest folkerike land med anslagsvis 140 millioner innbyggere, fordelt på om lag 250 etniske grupper. Kjønnslemlestelse er mest utbredt sør i landet⁵⁶. Yoruba er en av de største etniske gruppene i Vest-Afrika, og blant dem er ca 61 % kjønnslemlestet. Igbo er an annen stor etnisk gruppe, blant disse er ca 45 % kjønnslemlestet⁵⁷. Disse folkegruppene bor bl.a. i statene Abuja, Edo, Enogu, Delta, Rivers, Lagos, Oyo og Ondo. Kvinner som kommer til oss er fra disse statene, hvorav de fleste kommer fra Edo, Ondo og Delta, sørvest i Nigeria.

Statistikk fra Nigeria anslår at kun 4 % av kjønnslemlestedede kvinner er utsatt for infibulasjon⁵⁸, og vi har ikke sett denne varianten hos oss. Det vi ser er klitoridektomi, dvs. at klitoris er skåret vekk. Vi har også sett et par tilfeller der de små kjønnsleppene er skåret vekk. Foreløpig er våre registreringer for begrenset til at vi kan presentere en statistikk, men vårt inntrykk er at over halvparten av kvinnene fra Nigeria som vi kommer i kontakt med, er kjønnslemlestet. De fleste av pasientene husker ikke kjønnslemlestelsen fordi de var spedbarn da den ble utført. Rundt 3/4 får inngrepet gjort før fylte ett år, andre i 5-års alder og noen få i tenårene⁵⁹. Tall fra Nigeria viser at 61 % av inngrepene utføres av tradisjonelle omskjærere, 24 % av sykepleiere og jordmødre og 10 % av tradisjonelle fødselshjelpere⁶⁰.

I Nigeria er det ikke straffbart å kjønnslemleste jenter, men WHO har et generelt forbud mot at helsepersonell utfører inngrepene. I Norge kan personer som utfører kjønnslemlestelse få fengsel inntil 3 år.

⁵³ Se Hege Ulsteins artikkel *Dette vil du ikke lese* i dagsavisen 20.02.2010. Tilgjengelig på <http://www.dagsavisen.no/meninger/article470249.ece>

⁵⁴ Op.cit.

⁵⁵ Se NKVTS temaside om kjønnslemlestelse, tilgjengelig på

http://www.nkvts.no/tema/Sider/Kjonnslemlestelse_komplikasjoner.aspx

⁵⁶ Female Genital Cutting and the Demographic and Health Surveys. Final report 2005, s. 201. Tilgjengelig på www.measuredhs.com/topics/gender/FGC-CD/PDFs/Nigeria2003chapter.pdf

⁵⁷ Op.cit.

⁵⁸ Op.cit. s. 202

⁵⁹ Op.cit. s. 202

⁶⁰ Op.cit. s. 205

Helseavdelingen ved Pro Senteret ønsker å ha et fokus på seksuell helse. Generelt er kunnskapsnivået hos de nigerianske kvinnene lavt når det gjelder kroppens anatomi og ulike funksjoner. Vi bruker mye tid i konsultasjoner på å forklare om kjønnsorganets oppbygning (ytre og indre) og om hormonelle prosesser (ovulasjon, menstruasjon, graviditet). Målet vårt i denne sammenhengen er å bidra til et tabubrudd omkring kjønnslemlestelse. En undersøkelse fra Nigeria viser at 25 % av de spurte oppga at kjønnslemlestelse førte til en sikrere fødsel⁶¹. Denne misforståelsen kan vi som helsearbeidere gjøre noe med gjennom samtaler. Ved å snakke om at vi ser at klitoris er fjernet, kan vi også spørre kvinnene om de har smerter, om de oppnår orgasme og om de opplever traumer knyttet til kjønnslemlestelsen. Flere vi har snakket med forteller at de har smerter, og at de ikke blir tilfredstilt seksuelt, men vi har også hørt at kjønnslemlestelse oppleves som sexy og at man kun er "ren" når man er "cut" som kvinnene selv sier.

Gjennom samtaler med den enkelte kan vi som helsepersonell bidra til å oppklare usannheter om effekten av kjønnslemlestelse, få informasjon om hvordan den enkelte opplever både sin fysiske og psykiske helse relatert til kjønnslemlestelsen og bidra til at pasienten får nødvendig medisinsk oppfølging for eventuelle senskader dersom dette er ønskelig og nødvendig.

Kjønnslemlestelse er et tabubelagt emne blant de grupper som praktiserer denne tradisjonen og blant kvinnene som rammes av den. I vår del av verden er kjønnslemlestelse definert som et alvorlig overgrep med store helsemessige og sosiale konsekvenser for den som rammes og et alvorlig menneskerettighetsbrudd. Faktum er at kjønnslemlestelse vekker sterke følelser hos de fleste, om enn av ulike grunner. Gjennom vårt helsearbeid kommer Pro Senteret i kontakt med kvinner som har vært utsatt for kjønnslemlestelse og er således i en unik posisjon i forhold til å kunne adressere denne problematikken. Gjennom å snakke med disse kvinnene, få innsikt i deres egen forståelse av tradisjonen, og ikke minst få innblikk i hvilke konsekvenser kjønnslemlestelsen har fått for dem, håper vi å kunne bidra med nyansert og erfaringsbasert kunnskap på dette området.

⁶¹ Op.cit. s. 208

DEL II KLINISK ARBEID

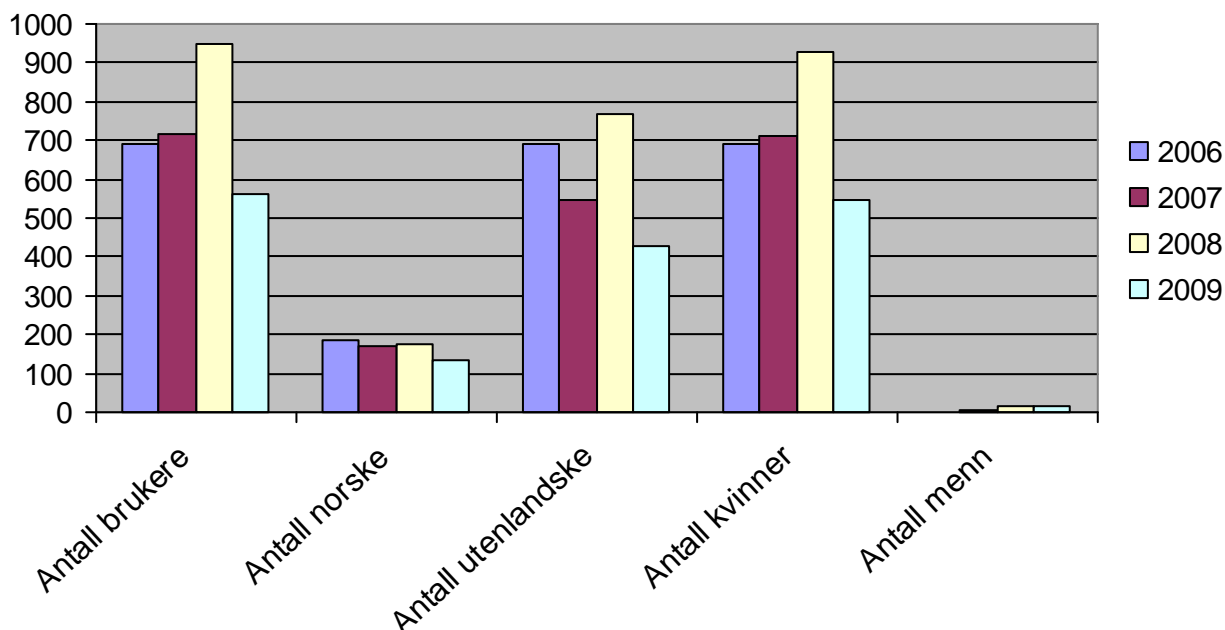
PRO SENTRETS HELSETILBUD

Av Karoline Vågnes

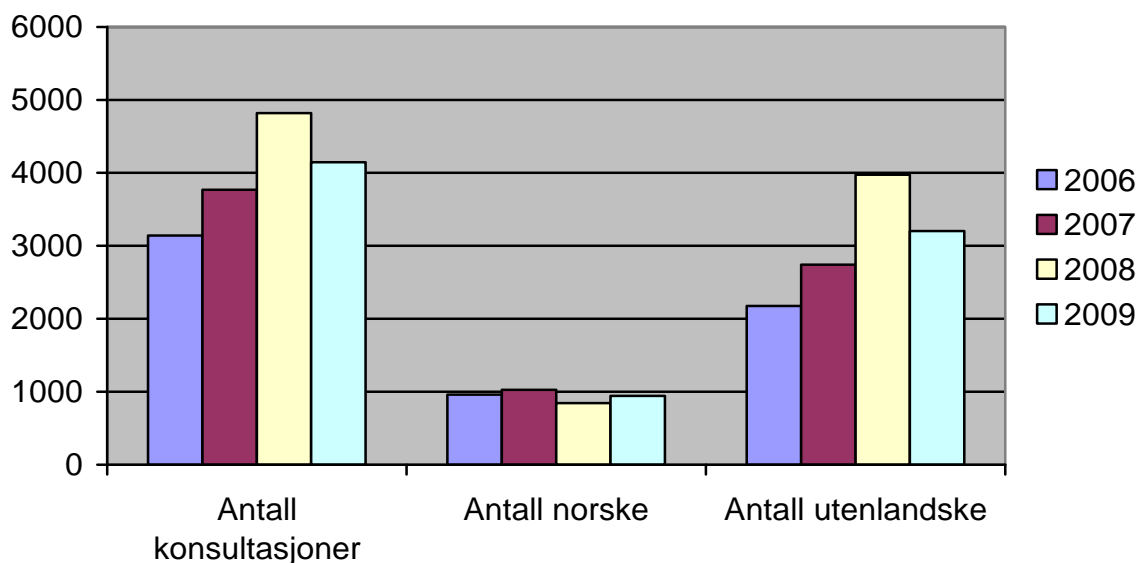
I 2009 har helsetilbudet på Pro Sentret bestått av lege- og sykepleietjenester. Fram til september har lege vært tilgjengelig 17,5 timer pr. uke, mens fra september til desember har vi stort sett hatt lege 12 timer per uke. Denne nedgangen skyldes dårligere økonomi og mangel på faste leger.

Helseavdelingens hovedfokus har vært seksuell og reproduktiv helse og rusrelatert helse. I 2009 har helseavdelingen hatt færre ansatte og større utskifting av leger. Dette har ført til mindre stabilitet for brukerne våre, noe som er svært uheldig for både helseavdelingen og pasientgruppen.

Totalt 562 personer brukte Pro Senterets helsetilbud i 2009. Dette er en nedgang på 41% fra 2008. Av de 562 brukerne var 133 (24%) norske og 429 (76%) utenlandske. Det vil si at andelen norske brukere har gått opp fra 2008, mens andelen utenlandske brukere har gått ned. De utenlandske brukerne har i hovedsak vært fra Nigeria.

Det totale antall konsultasjoner har gått ned fra 4820 i 2008 til 4146 i 2009. Dette er en nedgang på 14 %. Vi har derimot hatt en oppgang fra 2007, med 378 flere konsultasjoner i 2009. De norske brukerne har brukt helsetilbudet flere ganger i 2009 enn i 2008, med 944 konsultasjoner i 2009 mot 847 konsultasjoner i 2008.

Helseavdelingen har i 2009 hatt færre sykepleierstillinger enn i 2008. Med det antallet konsultasjoner som vi har hatt i 2009 vil det si at vi har hatt mer enn nok å gjøre. Norske brukere har i 2009 hatt gjennomsnittlig 7,1 konsultasjoner mot 4,8 i 2008. For de utenlandske brukerne er tallet 5,2 i 2008 og 7,5 i 2009. Utfordringen med mange konsultasjoner per dag kan være å gjennomføre disse med god kvalitet. Det har i foregående år ved helseavdelingen blitt laget nye prosedyrer og revidert gamle prosedyrer for å ivareta kvalitetssikringen. Dette arbeidet er ikke ferdig og vil bli videreført i 2010.

Når det gjelder utenlandske brukere, er nigerianske kvinner fortsatt den største gruppa med 261 personer av totalt 429. Dette er en nedgang på 236 personer. For de andre nasjonalitetene er det ingen store endringer.

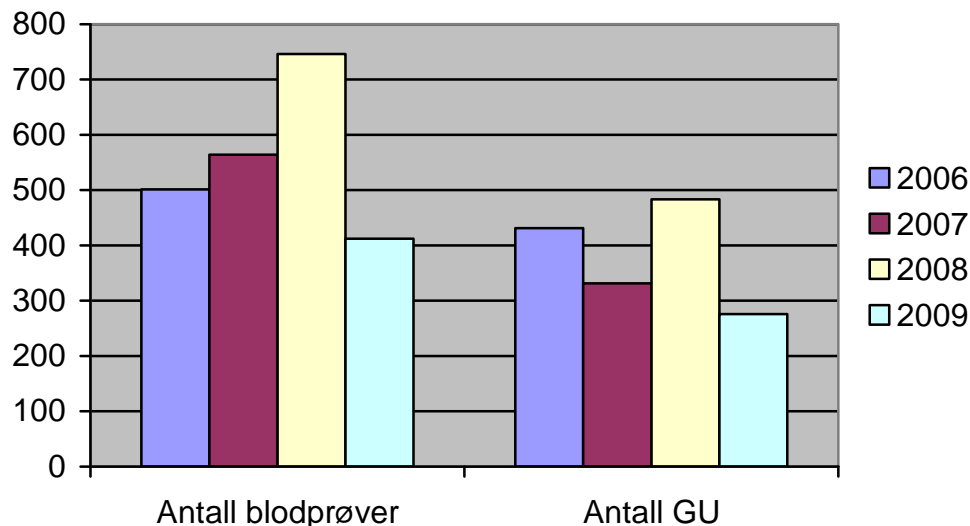
Det knytter seg store utfordringer til å tilby helsehjelp der språk og kultur skaper barrierer. Det at vi har helsepersonell som behersker flere språk utenom engelsk, samt et godt samarbeid med kulturformidlerne som jobber på Pro Senteret, har vært viktig for å kunne gi våre brukere nyttig hjelp og informasjon.

Seksuell helse

Pro Sentrets ansatte driver et omfattende smitteforebyggende arbeid gjennom oppsøkende arbeid på gata, på innemarkedet og blant de som oppsøker helseavdelingen. Vi distribuerer kondomer, glidekrem, hygieneartikler og gir generell rettleiding i sikrere sex og prevensjonsbruk. Mange brukere oppgir at de bruker kondom med kunden, men at dette kan være vanskelig med fast partner. Dette gjelder særlig afrikanske kvinner. En del prostituerte sier at de har sex uten kondom, da dette gjør at de får bedre betalt.

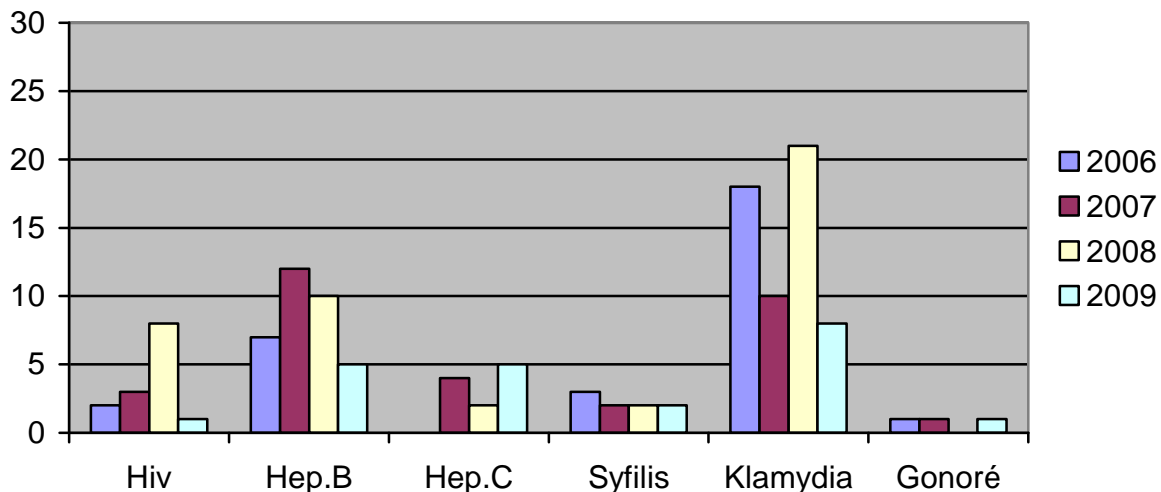
På Pro Sentrets helseavdeling kan brukerne få utført blodprøver med testing for hiv, Hepatitt A, B og C og syfilis. Vi gjennomfører gynekologiske undersøkelser med testing for klamydia og gonoré med rutineprøver fra hals, cervix og anus.

I tillegg tas det prøver for genital herpes og celleforandringer i livmorhals der det er indisert. Brukerne kan få vaksine mot Hepatitt A og/eller B om nødvendig. Det gis også influensavaksine og vaksine mot pneumoni til rusavhengige brukere. Ved positive funn blir behandling gitt på Pro Sentret eller brukeren blir henvist til spesialisthelsetjenesten der det er nødvendig. Smitteoppsporing blir gjort der det er mulig, og kontrollprøve blir tatt dersom pasienten fortsatt befinner seg i landet. Høsten 2009 tilbød vi også vaksiner mot svineinfluensa av rusmisbrukere og av pasienter med kroniske lidelser.

I 2009 ble det tatt 412 blodprøver og gjennomført 276 gynekologiske undersøkelser. Vi har hatt en nedgang i antall blodprøver, og i antall gynekologiske undersøkelser fra 2008 til 2009. Prøveresultatene viser at vi finner lite seksuelt overførbare infeksjoner i brukergruppen ved Pro Senteret. Det forteller oss at våre brukere er opptatt av forebygging. Det formidles også til de ansatte ved helseavdelingen når temaet tas opp. De gode resultatene skyldes et målrettet arbeid over tid der det å formidle kunnskap og å dele ut gratis kondomer står i fokus. Dette arbeidet bør videreføres.

Andelen hepatitt B er omtrent den samme for 2009 som for 2008 (1,3 % i 2008 og 1,2 % i 2009) mens vi ser en økning i andel hepatitt C (fra til 0,3 % i 2008 til 1,2 % i 2009). Det er samtidig en nedgang i andelen positive klamydiaprøver (fra 4,3 % i 2008 til 2,9 % i 2009), og hivprøver (1 % i 2008 til 0,2 % i 2009). Når det gjelder gonore hadde vi ingen positive funn i 2008, mot 0,4 % positive tilfeller i 2009. Helseavdelingen har gjennom hele 2009 utført standardtesting av klamydia også fra anus i tillegg til cervix og hals. Av de 8 prøvene som var positive var 7 av disse også positive i anusprøven. Fire av prøvesettene var kun positive i anusprøven. Det velges derfor å videreføre rutinen med anustesting også i 2010.

Pro Sentrets helseavdeling har også i 2009 hatt et tett og nyttig samarbeid med smittevernoverlegen i Oslo, Olafiaklinikken, Furst, Infeksjonsmedisinsk avdeling på både Rikshospitalet og Ullevål Universitetssykehus og gynekologisk avdeling ved Ullevål Universitetssykehus.

Reproduktiv helse

Forebygging av uønskede svangerskap og abort har også i 2009 vært et viktig satsingsområde. Bruk av prevensjon blir derfor tatt opp i første konsultasjon med alle brukere. Vi tilbyr gratis prevensjon til alle som vil ha det. I tillegg blir det delt ut gratis nødprevensjon.

Vi ser at ulike kulturer har ulike holdninger og kunnskap knyttet til bruk av hormonell prevensjon, noe som skaper store utfordringer i dette arbeidet. Når brukerne har vært i kontakt med oss over tid, ser vi at det er lettere å få til en samtale om bruk av prevensjonsmiddel. Vi erfarer også at besøk til fast partner i hjemlandet/utlandet gjerne motiverer til oppstart med hormonell prevensjon. Til tross for at Pro Sentrets helseansatte bruker mye tid på dette arbeidet erfarer vi at antallet graviditeter er høyt. I 2008 hadde vi 69 graviditeter, i 2009 har vi hatt 59 gravide. Dette betyr at andelen graviditeter i forhold til antall brukere har økt fra 7,3 % i 2008 til 10,5 % i 2009. Dette kan være en konsekvens av den nye sexkjøpsloven som trådte i kraft 01.01.2009, hvor vi opplevde at kvinnene ble mer skeptiske til å ta imot kondomer. Vår erfaring er at de fleste kvinnene blir gravide med fast partner, men noen også med kunder. 13 av de 59 ønsket å gjennomføre svangerskapet, 40 ønsket abort og seks hadde ukjent utfall.

For deler av 2009 hadde Pro Sentret tilleggsmidler fra Sosial- og helsedirektoratet slik at vi kunne tilby våre brukere å betale for svangerskapsavbrudd. Dette gjorde situasjonen mye lettere for kvinner uten helserettigheter i Norge, som ofte gav uttrykk for at det var vanskelig å skaffe til veie de pengene som et svangerskapsavbrudd koster. Før vi fikk disse tilleggsmidlene måtte kvinnene selv betale for aborten. Dette har vært en svært uheldig situasjon da noen kvinner forteller oss at de framprovoserer abort selv. Slike medikamenter er dessverre lett tilgjengelig og kan medføre store helseproblemer for kvinnene.

Land	Reist hjem	Abort, blir betalt	Abort, betalt selv	Abort, betalt av Pro Sentret	Ukjent	Spontan abort	Føder	Totalt
Nigeria		19(2 xu)	6	6	6	1	9	47
Norge		3				1	1	5
Litauen	1		1				1	3
Bulgaria				1				1
Romania		1					1	2
Albania							1	1
Sum	1	23	7	7	6	2	13	59

Samarbeidet med gynekologisk poliklinikk på Ullevål Universitetssykehus er svært bra og kvinnene gir uttrykk for at de blir godt tatt vare på. Alle utenlandske brukere som har blitt innlagt på sykehus har blitt testet for MRSA – multiresistente staphylococcus aureus, med ett positivt funn.

Rus og helse

Misbruk av rusmidler er den faktoren som i størst grad synliggjør skillet i brukergruppen ved helseavdelingen. Norske kvinner uten rusmiddelproblem henvender seg i hovedsak til Pro Sentret med problemer knyttet til seksuell og reproduktiv helse, mens kvinner med rusavhengighet ofte har en mer sammensatt problematikk. Vi har hatt en økning i antall konsultasjoner i denne gruppen fra 2008 til 2009. God tid, kontinuitet, fleksibilitet og god tilgjengelighet er avgjørende for å oppnå tillitt i denne gruppen.

Også i 2009 ser vi at legemiddelassistert rehabilitering (LAR) har gjort helsetilstanden bedre for mange av brukerne. Likevel er problematikken kompleks og det kan være vanskelig å få fullstendig oversikt. En fjerdedel av de norske pasientene våre oppgir at de ikke vet hvem som er fastlegen deres, og at de derfor bruker oss som deres fastlegekontor. Helseavdelingen ved Pro Senteret har ikke som rutine å følge opp kroniske tilstander eller ta del i LAR, fordi vi ønsker at dette skal bli fulgt opp av fastlege. Flere rusavhengige har hatt tilsyn av lege med tanke på problemstillinger som er knyttet til seksuell helse, ukompliserte infeksjoner eller komplikasjoner til intravenøst misbruk.

Hospiteringer/besøk

I løpet av året har det vært tre hospitanter på helseavdelingen, og 15 personer som har fått informasjon om helsetilbudet på Pro Sentret. De tre hospitantene har vært en sykepleier, en psykiatrisk sykepleier, og en høyskolelektor. I tillegg har vi på helse vært på møter, kurs, seminarer, konferanser og hospiteringer. Vi har også hatt undervisning ulike steder, blant annet for kvinneklinikken på Bærum sykehus, Lillestrømklinikken, og for sykepleierstudener på Høyskolen i Oslo.

Tendenser

Helseavdelingen har i 2009 henvist mange kvinner til spesialisthelsetjenesten. Vi har ingen tall på dette, men vi opplever at det er en økning fra 2008 i henvisninger hva gjelder andre tjenester enn abort. Dette kan muligens skyldes flere konsultasjoner per person i 2009 og mer tid til den enkelte pasient. Vi opplever i større grad enn før at vi fungerer som et "allmennlegekontor". Pasienter kommer med alle slags problemer, og ikke bare hva angår seksuell helse og reproduktiv helse, rus og psykiatri.

Som i 2008 opplevde vi i 2009 mange pasienter med psykosomatiske plager. De kommer med en "fysisk" plage, som etter konsultasjon med lege eller sykepleier viser seg å være et symptom på psykiske plager. Tett oppfølging over tid med sterkt fokus på egne følelser, livshistorie og opplevelse av kontroll over eget liv er nødvendig for å kunne imøtekomme disse plagene. Både norske og utenlandske brukere har betydelige utfordringer knyttet til psykisk helse uten å få adekvat hjelp. Norske brukere kan henvises til lokal DPS eller sykehus, men for utenlandske brukere er situasjonen betraktelig vanskeligere. Mange utenlandske kvinner har ikke nødvendigvis krav på bistand fra spesialisthelsetjenesten. Kompetanse på psykiske problemer i helseavdelingen vil derfor kunne være eneste hjelp for mange. Det har vært et stor fokus på mental helse for kvinner utsatt for menneskehandel i året som gikk. Dette har gjort at flere kvinner nå får den nødvendige oppfølging fra personell med riktig kompetanse. Siste del av 2009 har vi hatt gestaltterapeut på Pro Senteret. Dette har vært et viktig tiltak med tanke på å gi kvinnene den hjelp de trenger, og som vil være ønskelig for oss å fortsette med i 2010.

Som nevnt tidligere har vi mange gravide kvinner som vil ta abort. Andelen gravide kvinner er større i 2009 enn i 2008. En av grunnene til at så mange har blitt gravide i 2009 kan være den økte skepsisen blant kvinnene mot å ta imot kondomer pga den nye loven. Barnefaren til disse viser seg å være både kjærester og kunder. For de som har blitt gravide etter kondomsprekk har det i noen tilfeller vist seg at det har blitt brukt to kondomer på en gang. Dette er svært uheldig da to kondomer gir større risiko for kondomsprekk. Dette har gjort oss mer bevisste på skikkelig informasjon om riktig kondombruk. Vi har også vært mer bevisste på å gi ut kondomer til kvinnene, både i resepsjonen, på felt og på innemarkedet. Samtidig ser vi en økning i 2009 av kvinner som ønsker å bli gravide eller som ønsker å beholde barnet.

Fra 2008 til 2009 har vi sett en økning i kvinner som kommer med barna sine til helseavdelingen. Dette gjelder nigerianske kvinner som enten er reflektanter, asylsøkere eller som er gift med norske menn. De tar med seg barna sine til helseavdelingen så legen kan undersøke dem, eller for å få råd av en sykepleier.

I 2009 åpnet vi for sexologisk rådgivning ved helseavdelingen, da vi så at det var et behov for dette. Sexologiske rådgivere ved helseavdelingen har hatt faste klienter hele året.

Konsultasjoner med fokus på sårstell er fortsatt synkende. Feltpleietiltakene i Oslo kommune har god kompetanse på dette og de aktuelle brukerne ser ut til å benytte disse for sårstell.

Det høye antallet konsultasjoner bekrefter at helsetilbudet på Pro Senteret er viktig. For mange av de utenlandske brukerne går Pro Senteret bare under navnet "the hospital". Et stabilt og lett tilgjengelig helsetilbud vil være avgjørende i framtiden for å oppnå og holde kontakten med menn og kvinner som selger seksuelle tjenester i Norge.

POLIKLINISK OPPFØLGING

Av Randi Aasum

En viktig del av Pro Sentrets arbeid siden etableringen i 1983 har vært individuell oppfølging og rehabilitering av kvinner og menn med prostitusjonserfaring. De fleste brukerne ønsker seg ut av prostitusjonen, men trenger hjelp til å greie det. Vår erfaring er at veien ut av prostitusjonen er en lang og kronglete prosess. Ofte skorter det på gode tiltak og støtteordninger i samfunnet. Noen sliter med rusavhengighet og/eller psykiske problemer som må gripes fatt i. De fleste av brukerne har ingen – eller lite utdannelse og mangler erfaring fra det vanlige arbeidsliv. De siste årene har vi også hatt mange utenlandske brukere som har få eller ingen rettigheter i det norske samfunnet. Alternativene til prostitusjon er derfor begrenset. Pro Sentret har de siste årene satset mye på kursing, kvalifisering, arbeidstrening og arbeidsmarkedstiltak (se eget kapittel).

Målsetting for det individuelle arbeidet

Vi skal gi et relevant sosialt oppfølgings – og rehabiliteringstilbud til enkeltpersoner. Vi skal arbeide med enkeltpersoner i forhold til sosiale og helsemessige problemer, samt motivere til endring, personlig vekst og å finne alternativer til prostitusjon.

Metode i det polikliniske arbeidet

I det individuelle arbeidet er det viktig at det er brukeren selv som definerer sine problemer og sine behov. Brukeren har således selv herredømme over hva hun/han ønsker at vi skal bistå med, og i hvilket tempo bistanden skal gis. Det er brukeren som er ekspert i sitt eget liv. Fordi hun/han ofte sees på som et offer, er det helt nødvendig at vi sørger for at hun/han har makten i livet sitt og kan foreta de valg som må gjøres.

Kvinner og menn i prostitusjonen blir også ofte møtt med fordømmende holdninger fra samfunnet. Det er derfor viktig å bygge en god relasjon til den vi ønsker å yte bistand til. Arbeidet med individuell oppfølging er en samarbeidskontrakt mellom to parter som skal etterstrebe likeverdighet.

Det å få styrket sin selvtillit og oppleve at man mestrer nye ting er et viktig ledd i forhold til å våge å gjøre ytterligere endringer i livet. Vår rolle i det individuelle oppfølgingsarbeidet er å klargjøre de alternativer til prostitusjon som foreligger og diskutere de konsekvenser det ene eller det andre valget vil innebære. Uansett hvilke valg vedkommende tar, vil vi gi vedkommende hjelp og støtte til å bedre sin livssituasjon.

I forhold til de utenlandske brukerne samarbeider sosialkonsulentene tett med kulturformidlerne som er fra samme land som brukeren, en som kan språket og kulturen i opprinnelseslandet. Samtidig har de bodd så lenge i Norge at de også kjenner det norske språket, samfunn og kultur.

Statistikk for 2009 sammenlignet med de to foregående år

År	Totalt antall enkeltpersoner på Pro Sentret	Antall enkeltpersoner i poliklinisk oppfølging	% av total	Derav utenlandske enkeltpersoner	Derav norske
2007	1258	224	18%	113 (50 %)	111 (50 %)
2008	1575	287	18%	191 (67 %)	96 (33 %)
2009	1024	299	29%	201 (67 %)	98 (33 %)

Tallene viser at det i 2009 har vært en økning av brukere som har benyttet seg av det polikliniske oppfølgingstilbudet, både når det gjelder antall personer og når vi ser på prosentandelen av den totale brukermassen vi har vært i kontakt med i de respektive år.

Antall utenlandske som har benyttet seg av poliklinisk oppfølging de tre siste årene

2007	2008	2009
18 land	23 land	21 land
1. Nigeria 53 pers.	1. Nigeria 134 pers.	1. Nigeria 136 pers.
2. Thailand 12 pers.	2. Thailand 14 pers.	2. Thailand 28 pers.
3. Bulgaria 10 pers.	3. Romania 7 pers.	3. Romania 5 pers.
4. Romania 9 pers.	4. Bulgaria 6 pers.	4. Litauen 5 pers.
5. Brazil 6 pers.	5. Estland 4 pers.	5. Bulgaria 4 pers.
6. Litauen 4 pers.		

Når det gjelder de resterende land dreier det seg om 1 – 3 personer.

Kommentarer til statistikken

2009 var et spesielt år i og med at loven om forbud av kjøp av sex ble effektuert. Vi mener den forholdsvis store økningen av personer som har benyttet seg av poliklinisk oppfølging i dette året, har en klar sammenheng med den nye loven. Det betyr at de søker hjelp til å finne alternativer til prostitusjon og/eller få en bedre hverdag for å takle de negative konsekvensene loven har medført.

Når det gjelder de utenlandske, er det oppsiktsvekkende at den kontingenten også i 2009 har vært høy.

Hvem er de polikliniske brukerne?

Nigerianske

De nigerianske kvinnene prostituerer seg stort sett på gata. Vi hadde en forventning om at de ville dra ut av landet etter kriminaliseringa, ettersom de i utgangspunktet har få rettigheter i Norge. Den antagelsen har bare delvis slått til. Selv om vi har færre nigerianske i prostitusjon i Oslo i 2009, er de fremdeles den største gruppa i gateprostitusjon. De ønsker nå, som før, i hovedsak å få hjelp til opphold i Norge og en "vanlig" jobb. De søker refleksjonsperiode, ny midlertidig arbeids- eller oppholdstillatelse, asyl og familiegjenforening. Pro Sentret har bl.a. et vidstrakt samarbeid med advokater og UDI i forhold til dette.

Enkelte har fått innvilget refleksjonsperiode, og med dette har de også fått noen rettigheter, som bl.a. rett til sosialhjelp og arbeidstillatelse for de 6 månedene refleksjonsperioden varer. De samme rettighetene gjelder for personer som får innvilget ny midlertidig arbeids- eller oppholdstillatelse.

Mange av de nigerianske kvinnene som kommer til Norge har oppholdstillatelse i Italia eller Spania. Dersom de søker asyl her vil de fleste bli returnert til Italia/Spania i henhold til Dublinkonvensjonen. Som asylanter får de penger fra UDI og norskkurs med samfunnskunnskap, men det gjelder bare for de som bor på et asylmottak. De fleste av våre asylsøkere bor ikke på asylmottak. De bor privat. Dermed faller disse rettighetene bort.

Noen har fått oppholdstillatelse i Norge ved familiegjenforening.

Mange av de nigerianske har benyttet seg av diverse kurs som Pro Sentret har arrangert (se eget kap. om arbeidsmarkedsprosjekter).

Thailandske

Det er verdt å merke seg en fordobling av antall thailandske som har fått poliklinisk oppfølging i 2009. De fleste har oppholdstillatelse i Norge og mange er norske statsborgere. De har stort sett kommet til Norge ved å ha giftet seg med norske menn. Likevel vet de lite om sine rettigheter og hvordan det norske samfunnet fungerer. Derfor har mange av dem ikke visst om andre alternativer enn prostitusjon for å livnære seg og sin familie etter en skillsmisse.

Pro Sentret har gjennom det oppsøkende arbeidet på innemarkedet jobbet i mange år med denne gruppen. Samtidig har vi hatt et spesielt fokus på de thailandske m.h.t. skreddersydde kurs og kvalifiseringstilbud dette året. Sammen med de negative konsekvensene av den nye loven, har dette sannsynligvis ført til at de thailandske i større grad enn før har ønsket seg poliklinisk oppfølging. Den polikliniske oppfølgingen har stort sett bestått i å gi informasjon om deres rettigheter og hvordan det norske samfunnet fungerer, samt å bistå dem i å ta kontakt med det øvrige hjelpeapparatet, og eventuelt følge dem til sosialkontor/NAV og lignende. Mange trenger også hjelp i forbindelse med skillsmisseoppgjør. De thailandske prostituerer seg på innemarkedet.

Østeuropeiske

Det har blitt færre av disse som har benyttet seg av tilbudet om poliklinisk oppfølging i 2009.

Noen fra de nye EU - landene har fått ordinert arbeid i Norge og derfor også oppholdstillatelse. Mens andre har reist hjem eller til et annet land etter lovforbudet. Av dem vi tross alt har jobbet poliklinisk med i 2009, har det kommet fram at flere av dem er utsatt for menneskehandel. Virksomheten er organisert. Bistanden vi gir blir derfor mye lik den vi gir de nigerianske som har vært utsatt for menneskehandel. Bl.a. hjelpe dem med søknader om oppholdstillatelse. Noen av dem har fått innvilget refleksjonsperiode.

Ellers går mye av det polikliniske arbeidet ut på å svare på spørsmål om rettigheter og opphold i Norge.

De fleste vi har vært i kontakt med prostituerer seg på gata. Ellers finner vi denne gruppa også på innemarkedet.

Norske

De norske er tross alt den nest største gruppen etter de nigerianske med 98 personer som har benyttet seg av det polikliniske tilbudet.

De fleste av dem har med rusproblematikk å gjøre.

De kan i store trekk inndeles i følgende kategorier:

- Aktive i rus og prostitusjon.
- Psykiatri og rus (dobbeltdiagnose).
- LAR – pasienter med og uten sidemisbruk.

Ellers er det noen norske fra innemarkedet, som ikke har et rusproblem, men sliter bl.a. med dårlig økonomi og stor gjeld.

Det er også noen vi har hatt kontakt med over lengre tid, som stort sett ikke lenger er i prostitusjonen, og som heller ikke ruser seg, men som likevel ønsker å ha jevnlig kontakt med Pro Sentret. Dette fordi de mangler et vanlig nettverk og er ensomme. For disse representerer Pro Sentret noe trygt. Noen som vet om deres prostitusjonserfaring/deres hemmelighet.

Når det gjelder de som er i aktiv rus og/eller har psykiatiske problemer, er det mye krisearbeid. De lever et kaotisk liv. De trenger bistand her og nå enten det dreier seg om tak over hodet, økonomisk hjelp og/eller medisinsk behandling.

De fleste norske som har poliklinisk oppfølging prostituerer seg på gata eller har gjort det.

Mange har funnet andre metoder for å få kontakt med kundene etter at de utenlandske mer eller mindre overtok gatemarkedet og nå også p.g.a. det nye lovforbudet. Vi har fått flere tilbakemeldinger fra de norske brukerne dette året om at politiet har jaget dem bort fra prostitusjonsstrøket og truet med å straffe dem for oppfordring til straffbare handlinger.

Mange har skaffet seg faste kunder, som de gjør avtaler med på mobiltelefon istedenfor å møte dem på prostitusjonsstrøket. Noen har sett seg nødt til å finansiere sitt rusmiddelforbruk på en kriminell måte.

Problemområder

Når det gjelder alle våre polikliniske brukere er problematikken oftest sammensatt og mangfoldig.

De mest vanlige problemområdene vi arbeider med er økonomi, juridiske spørsmål, seksualitet, overgrepssproblematikk, rusmestring og behandling, psykiske problemer, boligspørsmål, familie - og parproblematikk, prostitusjon og hjelp til å finne alternativer til prostitusjon. Vi samarbeider mye med det øvrige hjelpeapparat, og fungerer ofte som en brobygger i så måte.

De vi har mest samarbeid med er sosialsentre/NAV, barnevern, Rusmiddelstaten, advokater, fastleger og spesialister i helsevesenet, sykehus, asylmottak og krisesentre, ROSA, distriktpsikiatriske poliklinikker (DPS), politi og UDI m.m.

Oppsummering av situasjonen

Etter sexkjøpsloven trådte i kraft har vi sett at det har vært en økning av vår totale brukermasse som har benyttet seg av det polikliniske oppfølgingstilbudet.

Den nigerianske kontingenten, som har benyttet seg av poliklinisk oppfølging, har overraskende nok også økt. Selv om mange har forlatt Norge, har vi hatt et tilsig av nye brukere fra Nigeria.

Det er gledelig at antallet thailandske som har benyttet seg av det polikliniske tilbudet har fordoblet seg.

De norske har hatt en svak økning fra 2008, men en nedgang i forhold til 2007. Dette kan skyldes at vi i 2007 observerte flere norske både på prostitusjonsstrøket og i vår varmestue, som er arenaer for å etablere kontakt og motivere for endring og dermed også poliklinisk oppfølging. 2008 var et spesielt år i forhold til det store innrykket av utenlandske særlig kvinner fra Nigeria. De norske ble derfor i en viss grad "utkonkurrert".

Utfordringer framover

Pro Sentret må fortsatt følge med på utviklingen i forhold til konsekvenser av sexkjøpsloven. Hvordan vil prostitusjonsmarkedet se ut i framtida? Hvilke nasjonaliteter vil være i prostitusjon? Hvordan gjøre vårt tilbud kjent for potensielle brukere dersom markedet blir mer og mer skult? Dette er spørsmål vi må stille oss.

Fortsatt er vår antagelse at de uten rettigheter i Norge, som for eks. de nigerianske, vil dra ut av landet etter hvert. Enten frivillig fordi de vil forstå at de ikke kan få en "vanlig" jobb her, eller at mange vil bli sendt ut av landet av myndighetene etter de har fått avslag på søknadene om opphold i Norge.

For de som har - eller får lovlig opphold, må vi fortsatt gi den bistand de trenger for å bli integrert i det norske samfunnet, og hjelp til å finne alternativer til prostitusjon. Vi antar at etter hvert vil de norske utgjøre hovedvekten av våre brukere, som i gamle dager.

I løpet av dette året har vi, som forventet, observert at sexkjøpsloven har hatt en innvirkning på omfanget av prostitusjonsvirksomheten. Vi registrerer en halvering av gateprostitusjon og en nedgang på 16 % på innemarkedet i Oslo. Vi kan muligens forvente at prostitusjon på sikt blir mer skult. Det blir derfor en utfordring å finne riktige metoder for å komme i kontakt med kvinner og menn i prostitusjonen framover.

Pro Sentret skal i år 2010 ha et spesielt fokus på kvinner og menn på innemarkedet. Eventuelt i samarbeid med NAV Grünerløkka (ProNav), som har fått penger fra Justisdepartementet til et byomfattende prosjekt for å gi et individuelt tilrettelagt tilbud til denne målgruppa. Det kan bli spennende å se hvordan dette utvikler seg.

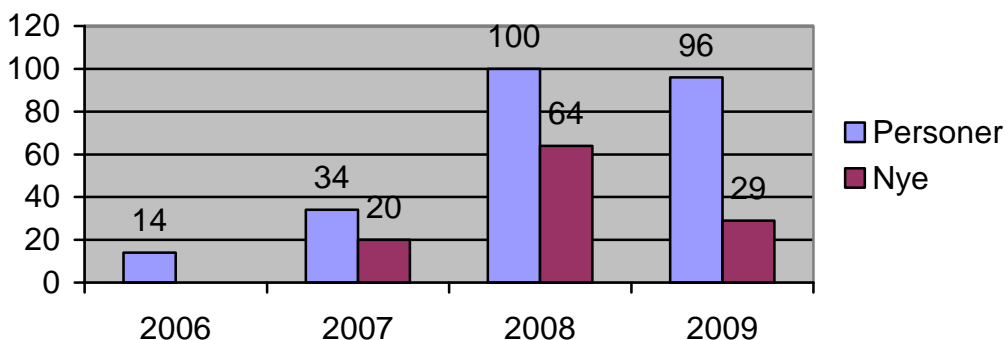
Ellers har Pro Sentret gitt vår høringsuttalelse til Stoltenbergutvalget angående mer individuell tilrettelegging av behandlings – og rehabiliteringstilbudet til rusmiddelbrukere. (Se eget kapittel). Det gjenstår å se om noen av våre synspunkter blir tatt hensyn til i de kommende år.

VÅRT ARBEID MED PERSONER UTSATT FOR MENNESKEHANDEL

Av Berit Bulien Johansen

I 2009 har vi arbeidet med omtrent like mange personer utsatt for menneskehandel som vi gjorde i 2008, men andelen nye personer har gått betraktelig ned. Tabellen under viser at mens vi i 2008 arbeidet med 100 personer hvorav 64 var nye, har vi i 2009 arbeidet med 96 personer hvorav 29 er nye for oss. Nedgangen i nye personer kan ha flere årsaker. En av årsakene er at antall nigerianske prostituerte i Oslo har gått betraktelig ned. Nigerianske kvinner utgjør den store majoriteten av personer utsatt for menneskehandel som vi arbeider med. En annen årsak til at færre nye personer forteller om menneskehandel kan være at det har blitt kjent i miljøet at hjelpen man får stort sett er midlertidig. Enkelte frykter faktisk mer for egen situasjon etter å ha tatt i mot midlertidig hjelp enn hva de gjorde tidligere. Dette fordi de opplever å befinne seg i en enda mer utrygg situasjon når hjelpen opphører. Et eksempel på dette er personer som får seks måneders refleksjonsperiode, de anmelder bakmenn, men saken kan av ulike grunner ikke etterforskes, og personen får da ikke videre opphold eller tilrettelagt bistand.

Av de 96 personene vi arbeidet med i 2009 var 12 menn og av de 29 nye kom vi i kontakt med 10 av dem i januar. Dette kan ha en sammenheng med at gatene tømtes da den nye sexkjøpsloven kom, og personene der befant seg i en vanskeligere situasjon en tidligere.

Den store majoriteten vi har kontakt med er fra Nigeria, men vi har også arbeidet med personer fra Romania, Bulgaria, Brasil, Thailand, Albania, Russland, Estland, Somalia, Ghana, Sierra Leone og Litauen. Felles for de fleste av disse personene er at de kommer til Norge for å skape et bedre liv for seg og sine. Mange har barn i hjemlandet som de har hovedforsørgeransvaret for, og det store flertallet forsørger også foreldre, søsken og øvrig familie. Majoriteten har således mye ansvar og store forpliktelser som går langt utover egne behov.

Pro Sentrets arbeid

Henvendelsene Pro Sentret får fra personer som er mulige ofre for menneskehandel er svært ulike. For noen få er situasjonen så akutt at de umiddelbart forteller sin historie. For majoriteten er imidlertid henvendelsene i første omgang knyttet til spørsmål rundt helse, bolig og arbeid. Først når tillit er etablert, kommer det fram at situasjonen er mer sammensatt enn hva de tidligere har gitt uttrykk for. Alle de personene Pro Sentret har jobbet med, har fortalt historier som tilsier at de er ofre for menneskehandel⁶². De har ønsket hjelp for å bedre sin situasjon. Hva slags ønsker og behov de har hatt i denne forbindelse varierer sterkt. Hvilken rett de har på bistand og beskyttelse i Norge varierer også. Dette er avhengig av den enkeltes oppholdsstatus. Som oftest oppholder personene seg i Norge ulovlig, eller de har søkt asyl når vi kommer i kontakt med dem.

For de som ønsker det, er det viktig å få formalisert sitt opphold i Norge, dersom det ikke er i orden. Dette nettopp fordi hvilken rett de har på bistand og beskyttelse er avhengig av oppholdsstatus. Ofre for menneskehandel kan søke refleksjonsperiode. Dette er en seks måneders midlertidig arbeids- og oppholdstillatelse, spesielt rettet mot ofre for menneskehandel som ikke har lovlig opphold i Norge og som ønsker å bryte med miljøet bak menneskehandelen. Ved utgangen av 2009 hadde 5 av våre brukere refleksjonsperiode. Personer som er innvilget refleksjonsperiode har krav på økonomisk og sosialfaglig bistand fra sosialtjenesten. I Oslo har Grünerløkka sosialsenter ansvar for å tilby slik hjelp til de som oppholder seg i kommunen. Pro Sentret samarbeider tett med sosialtjenesten i disse sakene.

Før refleksjonsperiodens utløp må vedkommende ta stilling til hvorvidt hun/han ønsker å anmelde personene som står bak menneskehandelen. Dersom dette blir gjort og politiet starter etterforskning eller innleder straffeforfølgning, samt at politiet/påtalemyndighetene anser vedkommendes tilstedeværelse som nødvendig i Norge, kan hun/han innvilges midlertidig arbeids- og oppholdstillatelse i inntil ett år. Selv om vi vet at majoriteten av saker som anmeldes blir henlagt, hadde 5 av våre brukere dette oppholdet ved utgangen av 2009, 4 hadde søkt og ventet på svar.

Flere av de personene vi møter som er mulige ofre for menneskehandel har søkt asyl, gjerne ved ankomst til Norge. De aller fleste har imidlertid forlatt mottaket og mange har ikke oppgitt ny bostedsadresse til utlendingsmyndighetene. Asylsakene er derfor i flere tilfeller lukket når vi kommer i kontakt med dem, og de har følgelig ikke lovlig opphold i landet. For de som ønsker det bistår Pro Sentret vedkommende med kontakt med UDI for å gjenåpne asylsaken. 28 av personene vi følger opp med menneskehandelsbakgrunn har status som asylsøkere og det er UDI som har ansvar for økonomisk, sosial- og helsefaglig oppfølging av disse.

Pro Sentret følger opp mulige ofre for menneskehandel før, under og etter et eventuelt brudd med bakpersoner og prostitusjonsmiljøet. I vårt arbeid samarbeider vi med flere ulike instanser. Advokat kobles nesten alltid inn i saken dersom vedkommende ønsker det. Advokaten kan bistå i forhold til å få avklart oppholdsstatus og med en eventuell anmeldelse av bakpersoner. Dersom anmeldelse er aktuelt settes personen i kontakt med politiet.

⁶² Å definere hva som er menneskehandel og identifisere hvem som har vært utsatt for dette er komplisert. I vårt arbeid tar vi utgangspunkt i personenes egne historier og deres ønske om bistand fra oss.

I Oslo er det hovedsakelig politiets STOP-gruppe som har koordinert arbeidet rundt anmeldelse av bakpersoner. I det sosialfaglige arbeidet med kvinner og menn utsatt for menneskehandel samarbeider vi også med Nadheim Kvinnesenter⁶³ og ROSA prosjektet⁶⁴. I tillegg til sosialfaglig oppfølging på Pro Sentret, får de som ønsker det oppfølging av sentrets helsetjeneste, samt tilbud om ulike arbeidsmarkeds- og kvalifiseringstiltak.

Nytt i 2009

Ofre for menneskehandel sikres opphold

Høsten 2008 sendte Arbeids- og inkluderingsdepartementet en instruks til Utlendingsdirektoratet (UDI) som sa at ofre som har vitnet i alvorlige straffesaker om menneskehandel, som hovedregel skulle få permanent oppholds- og arbeidstillatelse i Norge. Bakgrunnen for denne instruksen var at departementet vurderte det som både viktig og nødvendig å legge til rette for at ofrene skulle tørre å stå fram i en rettsprosess uten frykt for represalier i hjemlandet. Ofrenes vitnemål er i mange tilfeller helt avgjørende for å få reist straffesak og dømt bakpersonene. Dersom ofrene risikerer å bli sendt ut av landet etter at straffesaken er over, kan de bli utsatt for ytterligere trakassering og mishandling i hjemlandet. Instruksen finner du på Pro Sentrets hjemmeside www.prosentret.no

Det har siden instruksen kom vært noe uklart hvem den ville omfatte og hvilke krav som stilles til bl.a. vitnets status og tiltalen som tas ut. En mer spesifikk forklaring på hvem denne instruksen skal gjelde for finner vi nå i UDIs faktaark om ny utlendingsforskrift, i forbindelse med ny utlendingslov fra 1. januar 2010

Vitner i saker om menneskehandel

Forskriften inneholder en ny bestemmelse om oppholdstillatelse for vitner i saker om menneskehandel. Etter innspill i høringsrunden fra blant annet Riksadvokaten, går bestemmelsen noe lenger enn gjeldende instruks på området, ved at den blant annet åpner for at opphold kan gis ut fra en konkret vurdering selv om det aktuelle vitnet ikke har avgitt vitneforklaring i en retts sak, og at opphold også skal kunne gis selv om det reises tiltalebeslutning for hallikvirksomhet, og ikke for menneskehandel.

Utfordringer i 2010

I det kommende vil vi kort skissere hvilke utfordringer vi står overfor i vårt arbeide med mulige ofre for menneskehandel.

Mangel på differensiert botilbud

Det er fortsatt en stor utfordring å finne botilbud med tilpasset oppfølging til personer som av ulike grunner ikke passer inn i ROSA prosjektet, dvs. at de ikke kan bo på krisesenter og finner asylmottak uegnet. Mangel på egnede boliger har i enkelte tilfelle ført til at personer som ikke kjenner hverandre eller som ikke ønsker å dele bolig med andre, ender opp i ulike privatdrevne kollektiv/hybelhus finansiert av sosialtjenesten.

⁶³ Nadheim Kvinnesenter er Kirkens Bymisjons tilbud til kvinner med prostitusjonserfaring.

⁶⁴ ROSA prosjektet er et tiltak opprettet som en del av regjeringens handlingsplan mot menneskehandel. De tilbyr bistand og beskyttelse til offer for menneskehandel.

Dette er svært uheldig. Pro Sentret, og andre, har jevnlig meldt fra om dette problemet til KOM⁶⁵ som har brakt det videre til den interdepartementale arbeidsgruppen mot menneskehandel uten at vi har kommet noe nærmere en løsning.

Ulik oppholdsstatus gir ulike rettigheter

Det ble i 2007 slått fast at sosial- og helserettighetene til ofre for menneskehandel avhenger av deres oppholdsstatus og ikke av deres "status" som offer for menneskehandel⁶⁶. Vi mener at dette er høyst problematisk, da det fører til store skjevheter i bistands- og beskyttelsestilbudet til personer som faktisk har vært utsatt for det samme. Et eksempel på dette er retten til norskundervisning. Asylsøkere som bor i mottak eller på krisesenter har rett på norskopplæring. Vi synes det er uheldig at ikke alle som har blitt utsatt for menneskehandel har denne rettigheten og vil særlig peke på at dette bør være en rettighet knyttet til refleksjonsperioden. Vi har i 2009 sett at noen reflektanter har fått rett til og plikt til å delta på norskkurs, men det fremstår som uavklart hvor dette er forankret. Et annet eksempel er støtte til livsopphold. Asylsøkere som bor på krisesenter mottar et basisbeløp fra UDI som utgjør ca. kr. 3.000,- kroner i måneden. I Oslo mottar personer som har refleksjonsperiode ca. kr. 5.000,- i livsopphold fra sosialtjenesten. Dette skillet framstår som urimelig.

Overgangen mellom systemer

Det er fortsatt store utfordringer når personer utsatt for menneskehandel endrer oppholdsstatus og da særlig fra å ha refleksjonsperiode til å bli asylsøker. Ansvar for å skaffe bolig går fra å være sosialtjenestens til UDIs. I verste fall må vedkommende flytte fra egen leilighet til asylmottak, samtidig som hun/han får en betydelig inntektsreduksjon ved at livsoppholdet endres fra sosialtjenestens til UDIs satser. Videre innebærer refleksjonsperioden en arbeidstillatelse, noe asylsøkere ikke automatisk får. Dersom reflektanten har arbeid, kan en risikere at arbeidsforhold må avsluttes fordi vedkommende ikke får arbeidstillatelse som asylsøker. Dette framstår som både urimelig og uhensiktsmessig

Retur til hjemlandet

Det er IOM (International Organization for Migration) som har fått i oppdrag av regjeringen å bistå personer utsatt for menneskehandel som ønsker frivillig retur og bistand til reintegrering i hjemlandet. Det er etter Pro Sentrets oppfatning ikke samsvar mellom myndighetenes fokus på og mål om at flere ofre for menneskehandel skal returnere til sine hjemland og behovene til de det gjelder. Det store flertallet gir uttrykk for at de ønsker bistand og beskyttelse i Norge. Dersom de likevel må returnere, ønsker de som oftest ikke bistand til dette i frykt for at slik hjelp skal føre til at noen i hjemlandet får vite at de har vært i prostitusjon. Det er også et problem at personer som vil returnere gjennom IOMs prosjekt må registreres hos politiet. De fleste vi bistår er svært skeptiske til dette og takker på grunn av dette nei til returbistand.

⁶⁵ KOM er koordineringsenheten for ofre for menneskehandel. KOM koordinerer arbeidet mot menneskehandel på landsbasis og ligger under POD.

⁶⁶ Det har i 2008 vært mange diskusjoner og spørsmål rundt hvilke rettigheter som er knyttet til hvilken oppholdsstatus, og da særlig til refleksjonsperioden. Det blir nå arbeidet med en veiviser/handbok for dette.

Vi har allikevel de siste par årene sett at noen velger å returnere ved hjelp av IOM og at de mottar oppfølgingen de er lovet, noe vi forsøker å formidle til de som er skeptiske til å ta imot tilbudet pga frykt for korrupsjon og liten tro på at de vil motta reell hjelp i hjemlandet. Man mottar via IOMs prosjekt et visst beløp når man returnerer, slik at man skal ha mulighet til å starte på nytt, og i 2009 har det i tillegg blitt slik at mødre som returnerer med barn får noe ekstra midler per barn.

Advokatbistand

Ofre for menneskehandel har krav på advokatbistand for å vurdere eventuell anmeldelse. Pro Sentrets erfaring er at advokatene ofte har problemer med å få utredet sin klients situasjon på den tiden de har til rådighet. Det er derfor gledelig at det i 2009 ble åpnet for at man kan søke Fylkesmannen om utvidelse av antallet timer fri rettshjelp i denne forbindelse.

Stortinget vedtok i 2008 at fornærmede og etterlatte i straffesaker skal få styrket sine rettigheter. Dette innebærer blant annet at bistandsadvokatordningen utvides til å gjelde flere sakstyper. Menneskehandel, i motsetning til tidligere, er konkret nevnt her. Dersom saken blir ført for retten, oppnevnes bistandsadvokat og ofrene får god hjelp.

Anmeldelser, straffeforfølgning og utfordringer knyttet til dette

Vi har i 2009 erfart at det er mindre ventetid på å anmelde saker hos STOP enn det har vært i de foregående årene, noe vi anser som en positiv utvikling. Det er imidlertid ikke mange saker som blir etterforsket. Politiet sier selv at de av ulike årsaker henlegger omtrent 90 % av sakene som anmeldes.

Det er fortsatt slik at vi registrerer at den bistanden ofre for menneskehandel får fra hjelpeapparatet, varierer avhengig av om vedkommende anmelder bakpersoner eller ikke. Hjelpeapparatet har fortsatt en tendens til å være mer velvillig innstilt til de som anmelder og særlig til de som blir sett på som "viktige/gode" vitner.

Avslutning

Et stort flertall av de personene vi følger opp i forhold til menneskehandel er ikke lenger i prostitusjon. Flere befinner seg i Norge på andre, tredje og fjerde året, men deres videre situasjon her er fortsatt uavklart. Noen går på skole, og noen få arbeider. At situasjonen rundt oppholdsstatus forblir uavklart over lang tid, er vanskelig for de fleste. Alle ønsker å ha kontroll over egne liv og å ha stabile rammer rundt seg.

VARMESTUA OG MILJØARBEID

Av Kristin Egeberg

Målsetting

Vi ønsker å være et lavterskeltilbud til alle kvinner i prostitusjonen. Vi skal legge vekt på brukermedvirkning og miljøarbeid og motivere den enkelte til endring.

Miljøarbeid på varmestua

Varmestua er et lavterskeltiltak for kvinner med prostitusjonserfaring. Tilbudet på varmestua er basert på omsorg og motivasjon, med stor grad av tilgjengelighet og høy toleranse for rus og psykiske problemer. I tillegg står "brobygging" og "brannslukking" sentralt i arbeidet her. Med brobygging mener vi opprettelse av kontakt brukere imellom samt kontaktetablering og gjenoppsettelse av kontakt med familie/hjelpeapparat. Vår styrke i forhold til hjelpeapparatet er at vi kjenner kvinnene godt, vi ser dem jevnlig, ofte over mange år og er med dem gjennom nedturer og oppturer. Derfor kan vi bidra med et helhetlig eller utfyllende bilde av brukerne og deres behov. På denne måten kan andre offentlige instanser få et mer nyansert bilde av den enkelte kvinnes sak.

Personalet på varmestua bistår kvinnene med det de har av akutte behov – "brannslukking". Her kan den enkelte få mat, vaske tøy, slappe av, låne PC, sove, få kontakt med Pro Sentrets helsepersonell, hjelp til å kontakte akutte overnattingstilbud og øvrig hjelpeapparat, eller noen å snakke med om sin situasjon. Hygieneartikler, kondomer og glidekrem deles ut gratis. De ansatte arbeider også med å motivere og bevisstgjøre brukerne. Bevisstgjøring og evne til å se alternativer er motiverende for å kunne velge noe annet og for å få til de endringene den enkelte ønsker i livet sitt. Har kvinnene behov for langvarig og mer systematisk oppfølging får hun tilbud om poliklinisk oppfølging av en fast sosialarbeider.

På varmestua registrerer vi ubehagelige hendelser kvinnene har hatt med kunder slik at andre kan bli advart mot disse kundene. Brukerne forteller om episoder de har vært involvert i og sammen skriver vi et oppslag som skal varsle andre. På denne måten kan andre kvinner unngå å komme opp i ubehagelige situasjoner med samme person. Dette fremmer solidaritet og gruppetenkning i tillegg til den preventive funksjonen.

Det er viktig for Pro Sentret å ha et godt mattilbud. Vår kjøkkenansvarlig legger vekt på å tilberede ernæringsrik kost. Vi serverer brødmat, frukt og vafler mandag, onsdag og fredag. Tirsdag og torsdag, når vi har langåpent, serverer vi middag og frukt. Fokus på riktig ernæring er viktig fordi noen av brukerne våre spiser uregelmessig og er feilernært og/eller underernært. I tillegg er et felles måltid rundt et bord en god måte å bryte ned kulturbarrierer og å skape samkvem og forståelse brukerne imellom. Mye godt miljøarbeid gjøres over en matbit.

Hjelp til selvhjelp står sentralt i arbeidet, blant annet gjennom brukermedvirkning i arbeidet på varmestua. Vi ønsker å sette fokus på ressursene hos våre brukere og å la varmestua være en arena for å øke selvtillit.

I 2009 har vi hatt flere brukere som har arbeidet på varmestua. Fem har jobbet på kjøkkenet, og en lagde en flott invitasjon til julebordet for brukerne. Enkelte kan forplikte seg til å ta ansvar over tid, andre bidrar ad hoc. Gjennom denne type tiltak får vi satt fokus på alle ressursene som finnes blant brukerne. Det kan være en motiverende faktor i forhold til å få andre i gang med ulike oppgaver.

Frivillige, studenter mv

I tillegg til brukere som har arbeidspraksis hos oss, har varmestua og Pro Sentret flere frivillige som jobber hos oss regelmessig. I 2009 har det vært seks personer som har hjulpet oss med driften av varmestua. Vi er svært takknemlige for den jobben de utfører. Vi hadde ikke klart å gi det tilbudet vi gir i dag uten dem.

Pro Sentret og varmestua er et populært sted for studenter og i løpet av 2009 har vi tatt i mot tre politistudenter. Dette er færre enn vi tradisjonelt har tatt i mot. Det har sin årsak i usikkerhet knyttet til antall brukere på varmestua etter lovendringen i januar.

Møter og aktiviteter

I og med at vi er opptatt av brukermedvirkning forsøker vi å ha brukermøte en gang i måneden. Dette er møter som er åpne for alle brukerne våre der de kan komme med innspill, ønsker, kommentarer eller de kan diskutere aktuelle temaer. I 2009 har det blitt avholdt syv ordinære brukermøter.

Det har vært høy aktivitet på varmestua i 2009; det har vært syv filmkvelder hvor vi har servert litt ekstra; is, kake og godteri attåt maten og en musikk-kveld hvor stemningen sto i taket. Vi har også avviklet sommerfest og et fantastisk julebord, også med musikalske innslag og kulinariske godbiter. Vi har videre arrangert to velværekvelder hvor brukerne fikk sminket seg og stelt negler, skravlet og tøyset og kost seg skikkelig. Det har vært frisører i varmestua fire ganger i 2009, og dette har vært et veldig populært tilbud. Bingokvelder har vi hatt jevnt og trutt gjennom hele året, men hele høsthalvåret på ukentlig basis da etterspørselen har vært stor fra mange av våre brukere. Lydnivået har vært høyt og iveren etter å få BINGO, og deretter en presang stor. Videre har det tradisjonen tro vært feiret et utall av brukernes bursdager der de får kake etter eget ønske.

I tillegg til å fungere som praksisplass for flere av våre brukere på arbeidstrening, har det vært gjennomført mange datakurs og kantinekurs på varmestua i 2009. Kvinnene har også blitt aktivisert til å lære å bruke symaskin selv, til å reparere klær eller sy nye klær. De har fått bistand av en ansatt til dette.

På varmestua har vi tre datamaskiner tilgjengelig for kvinnene. Disse blir aktivt brukt av alle brukerne våre.

Vi har i mange år praktisert en ordning som går ut på at brukerne kan ta med seg fem klesplagg. Dette er klær vi får av ansatte, studenter og frivillige som jobber hos oss osv. Høsten 2009 hadde vi en frivillig som gikk engasjert til verks; hun greide via mail og facebook å få aktivisert svært mange studenter på Høyskolen i Oslo til å gi bort en vinterjakke. Dermed begynte snøballen å rulle. Vi fikk inn sekk på sekk med jakker, mange hundre jakker. Dette var populært blant kvinnene, særlig når gradestokken sank mot -20.

Gatejuristen var på plass i vår varmestue gjennom fem torsdagskvelder høsten 2009. Vi har også hatt advokatene Trine Rjukan, Linn Schilling og Ingrid Bakken tilknyttet oss fast hver tirsdag gjennom 2009. De er fortsatt knyttet til oss på ukentlig basis.

I desember 2009 ble gestaltterapeut Kathrine Bille ansatt hos oss. Hun skal være tilgjengelig for brukerne hver torsdag ettermiddag gjennom hele 2010.

Antall besøk og brukergruppas sammensetning 2009

Prostitusjonsmiljøet har endret seg betraktelig de siste årene. Dette er spesielt synlig i gateprostitusjonen hvor antallet utenlandske kvinner er stort og blant disse er det stor turn-over. Dette gjenspeiles i varmestuas brukergruppe. 574 ulike kvinner har benyttet varmestua i 2009. Av disse var hele 401 kvinner av utenlandsk opprinnelse.

Varmestua	2007	2008	2009
Antall besøk totalt	6742	4985	4031
Ulike brukere totalt	784	834	574
Antall norske	223	194	173
Antall utenlandske	561	640	401

Selv om det er flere utenlandske brukere av varmestua, bruker de norske kvinnene oss mer. Varmestua har i 2009 hatt 4031 besøk. 2157 besøk av utenlandske kvinner og 1874 besøk av norske. De norske kvinnene utgjør i underkant av 30 % av brukerne, men står for nesten halvparten av besøkene totalt sett.

I 2009 har vi sett at det til tross for hard konkurranse om kundene ute, har utviklet seg en viss toleranse mellom de ulike brukergruppene på varmestua. Noen norske kvinner opplyser at de holder seg unna på grunn av det høye innslaget av nigerianske brukere.

Situasjonen nå og arbeidet videre i 2010

Den sammensatte brukergruppa er en utfordring i varmestua. Selv om vi opplever en viss toleranse for hverandre er det en del norske som trekker seg unna. Av den grunn har det vært færre norske kvinner på besøk i varmestua i 2009, men som nevnt står de for nesten halvparten av besøkene totalt sett. Vi trodde i fjor at mange av de utenlandske kvinnene ville forsvinne fra varmestua og Pro Sentret, for å reise til prostitusjonsmarkeder i andre land. Dette viste seg ikke å være tilfelle. Snarere tvert imot, det er overraskende mange av de utenlandske kvinnene som fortsatt bruker oss.

I 2010 vil Pro sentret starte opp et prosjekt kalt ProStart. Prosjektet består av tre moduler: Athene-skolen, Bikuben og Humlebo. Humlebo vil erstatte dagens varmestue, men vil fortsatt være et lavterskeltilbud med omsorg og motivasjon som viktige faktorer.

Pro Sentret vil forsøke å registrere og videreformidle de strukturelle problemene kvinnene står overfor, og vi vil påvirke beslutningstakere og hjelpeapparat som tidligere. Vi vil bestrebe oss på å kunne yte akutt og langsiktig bistand til de kvinnene som ønsker hjelp til å bedre sin livssituasjon og/eller finne alternativer til prostitusjon.

OPPSØKENDE ARBEID PÅ GATA

Av Andreas Pedersen Kikvik

Målet med vårt oppsøkende arbeid på gata er å opprette og opprettholde kontakt med kvinner og menn som selger seksuelle tjenester der, og gi dem et tilbud om sosial- og helsefaglig hjelp, informasjon og veiledning. For mange er møtet med Pro Sentrets oppsøkende team første kontakt med Pro Sentret. Dette arbeidet er derfor viktig for oss for å informere om vårt tilbud.

Metode

Pro Sentrets oppsøkende arbeid i gateprostitusjonsmiljøet i Oslo tilpasses markedet fortløpende. Geografisk er det konsentrert i Oslo sentrum i områdene Kvadraturen, Akershus festning, Akershusstranda, Jernbanetorget, Karl Johansgate, Egertorget og Rosenkrantzgate. I 2009 har hovedområdet vært Kvadraturen.

Vi går oppsøkende i gateprostitusjonsmiljøet minst to dager i uken. På tirsdager og torsdager går vi fra kl 21.00 til kl 24.00. Vi forsøker også å gå en fredags- eller lørdagsnatt i måneden, fordi det da ofte er flere å treffe enn det vi gjør på ukedagene. Vi har tidligere år også oppsøkt strøket på formiddager, men dette har vi ikke prioritert i 2009. Årsaken er at det har vært svært stille på strøket på dagtid.

De oppsøkende teamene består normalt av to og enkelte ganger tre personer. Teamene er sammensatt av ulike profesjoner så som sosialarbeidere, kulturformidlere, sykepleiere, lege samt studenter og praktikanter. Vi har i 2009 hatt kulturformidlere fra Russland, Bulgaria og Nigeria. Bruk av kulturformidlere skaper et godt grunnlag for både det helsefaglige og det sosialfaglige arbeidet.

Når vi oppsøker kvinnene på gata, krever det en bevissthet om at vi beveger oss på deres arena. For at våre tilnærminger skal være hensiktsmessige, må vi respektere kvinnenens "arbeidsplass". Dette innebærer at vi kun tar kontakt med kvinnene dersom de ikke er i kontakt med en kunde eller på andre måter ser opptatte ut. Kontakten avbrytes dersom vi opplever at møtet ikke er ønsket. I det oppsøkende arbeidet er vi kortfattede og konkrete og ikke påtrengende. Ved behov inviteres vedkommende til våre lokaler. Utenom å informere om tilbudet vårt, deler vi ut kondomer, glidemiddel og intimservietter. I tillegg til en positiv helseeffekt, er dette en praktisk måte å komme i kontakt med kvinnene og informere dem om Pro Sentrets øvrige tilbud på.

I tillegg til kontaktetablering, er observasjon og registrering av endringer og utviklingstrekk i gateprostitusjonen viktige mål for arbeidet. Vi har et særlig fokus på "nyrekruttering", det vil si tilfanget av kvinner under 25 år. Overfor denne gruppa forsøker vi å forebygge at prostitusjonskarrieren videreutvikles på et så tidlig stadium som mulig.

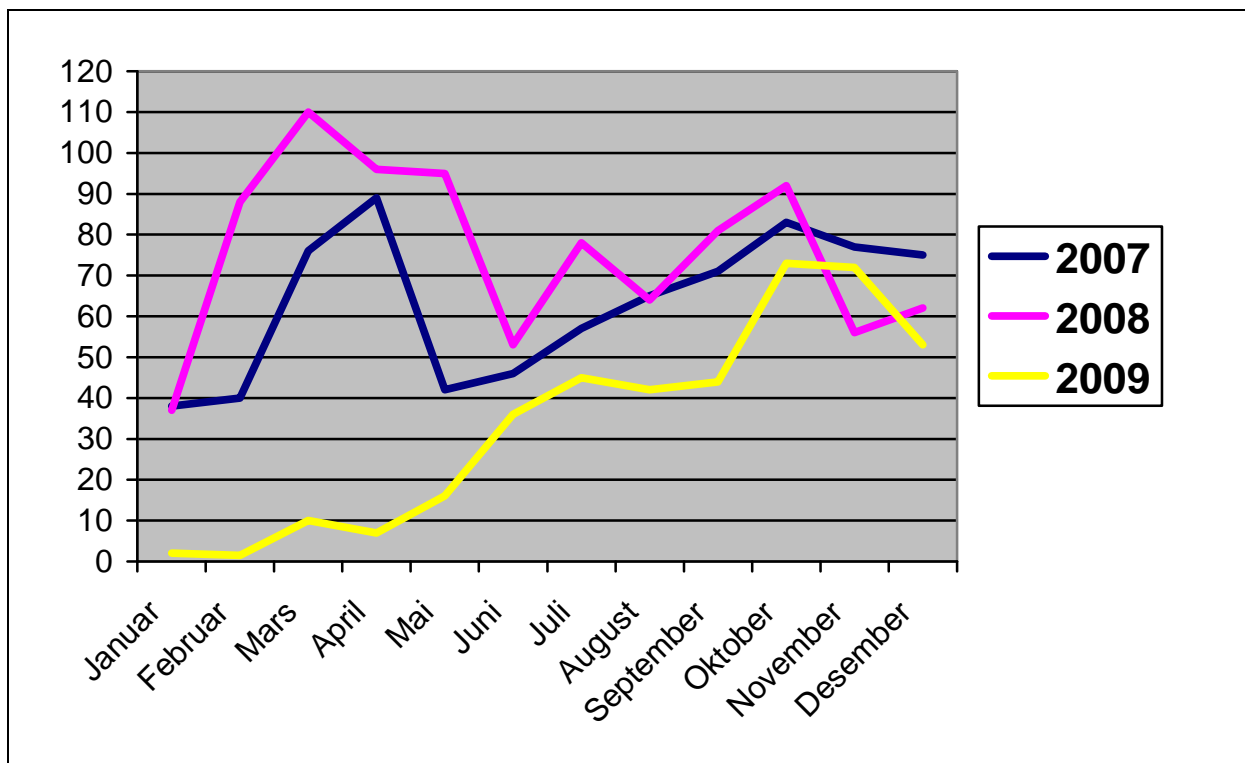
Dialog og samhandling med andre som oppholder seg på prostitusjonsstrøket som vektere, forretningsdrivende, politi og andre kommunale og private hjelpetiltak, er også prioritert når vi arbeider oppsøkende i Oslo sentrum.

Statistikk og endringer

På grunn av lovendringen var det store endringer på strøket i 2009 i forhold til tidligere år. Tidligere år har vi gjennomsnittlig truffet rundt 70 ulike personer hver kveld. I fjor traff vi gjennomsnittlig i underkant av 30 stykker hver kveld. Årsaken til denne nedgangen handler i stor grad om sexkjøpsloven som førte til at det var lite aktivitet på gata frem til mai.

For å dokumentere utviklingen på gata i etterkant av effektiviteten av sexkjøpsloven gikk vi daglig oppsøkende i begynnelsen av januar. Vi observerte at loven hadde en umiddelbar effekt, fordi vi traff svært få kvinner (og kunder) på gata i denne perioden. I fra et gjennomsnitt per kveld i desember 2008 på 62 personer, traff i januar 2009 ikke mer en 2 personer per kveld. Utover sommeren og høsten var det likevel en jevn økning tilsvarende 2007 og 2008 nivå. Tabellen under viser gjennomsnittlig hvor mange vi har truffet på hvert oppsøkende felt per måned fra 2007 til 2009.

Gjennomsnittlig truffet på felt per kveld per måned

Personer fra Nigeria var i 2009 fremdeles den største gruppa. Deretter kommer bulgarere, rumenere og norske kvinner. Videre treffer vi kvinner fra Baltikum og andre østeuropeiske land. Vi har generelt truffet færre kvinner enn det vi har gjort tidligere, men den største nedgangen ser ut til å ha vært blant de norske. En annen grunn til at vi har truffet få norske kvinner ute på gata kan være at mange av dem bruker kortere tid på gata enn de utenlandske kvinnene. De utenlandske jobber gjerne flere timer hver gang de er ute, noe som skiller seg fra mange av de norske.

”We knew you before, but we don’t know you now”

I det oppsøkende arbeidet bruker vi mye tid på kontaktetablering og på å gi informasjon om Pro Sentret og våre tilbud. Vi ser at når de blir kjent med oss på gata, kommer de lettere til Pro Sentrets lokaler og kan få den hjelpen de trenger der. En utfordring vi fikk i fjor, var at vi måtte reetablere kontakt med kvinner vi kjente i fra før. Vi opplevde at flere av kvinnene vi traff, spesielt utenlandske, var kritiske til oss. En rumensk kvinne sa til oss *“we knew you before, but we don’t know you now”*. De ville ikke snakke med oss og ikke ta i mot kondomer. Vi fikk inntrykk av at de trodde at vi samarbeidet med politiet. Andre har kommet med kommentarer som *“we don’t fuck. We’re just strolling around, enjoying the beauty of the city”*. Vi måtte derfor bruke mye tid på reetablering i forbindelse med lovendringen. Heldigvis var dette en tendens som gikk over ut på året.

Annet som har vært spesielt med kontakten med kvinnene i 2009 er at mange vi har møtt har vært desperate fordi det har vært lite jobb og i tillegg har prisene gått ned. Lite jobb til tross, så mener flere av de nigerianske kvinnene at det er bedre med lite jobb i Norge enn alternativet som er å dra tilbake til Italia eller Spania uten jobb. Mange samtaler har dreid seg om loven og bøter, og informasjon om kvinnenes rettigheter har stått sentralt.

Selv om det har vært lite jobb til kvinnene har ikke alle kundene forsvunnet. Tilbakemeldingene vi har fått er at kundene har vært redde for å bli tatt av politiet. De kjører derfor lengre unna strøket for å ta turen, noe som fører til at møtet med kunden tar lengre tid og i tillegg blir mer utrygg siden man ikke vet hvor man skal. Noen rapporterer om at kundene er hyggeligere etter loven fordi de er redde for politi og ikke ønsker problemer. Andre sier de ”snille” kundene har dratt og at det er mye ”rart” igjen.

Det har til tider vært mye politi i gatene, som har hatt fokus på strøket. Dette har ført til at det er vanskeligere for kvinnene å få jobb fordi kundene har forsvunnet. Vi har derfor snakket mye med kvinnene om hvordan dette påvirker deres hverdag og fremtidsutsikter.

Som i 2008 var det mye presse på strøket i 2009. oppførselen til pressen har også i år opptatt kvinnene. De synes ikke noe om å bli filmet uten å bli spurt først. I tillegg har de blitt trakasserte av personer som har kjørt på strøket og ropt ukvemsord til dem. Dette har ført til at mange synes det er ubehagelig å være på strøket, og mange har begynt å jobbe senere enn det de har gjort tidligere.

2010

Vi vil fortsette vårt arbeid på strøket i 2010 på samme måte som i 2009. Det vil si at vi skal gå oppsøkende to ganger i uka. I tillegg skal vi månedlig gå oppsøkende i nettene i helgene. Vi har i 2009 nedprioritert oppsøkendevakter på dagtid, men vi mener det er viktig å være tilgjengelig på dagtid også, og vi skal derfor gjeninnføre dette tilbudet i 2010.

OPPSØKENDE ARBEID PÅ INNEMARKEDET

Av Inger Tangen

Markedet

Pro Sentret har i mange år hatt en aktiv tilnærming til prostitusjonen som foregår på innemarkedet. Den har hele tiden utspilt seg på forskjellige arenaer. Definisjonen av innemarkedet blir dermed mangfoldig. Aktivitetene kan være i tilknytning til institutter og i leiligheter, samt på klubber, restauranter og hoteller. Fenomenet "mobil prostitusjon" foregår også innendørs, men med angitte reiseruter spredt utover hele landet. Enkelte av dem vi møter er aktive på flere av disse arenaene samtidig. Vårt arbeid har i hovedsak rettet seg mot institutter og private leiligheter. Instituttene har en forretningsfasade og det er vanligvis ikke nødvendig å avtale besøk på forhånd. Antallet har vært relativt stabilt de siste årene. Fra år til annet legges noen ned og andre kommer til. I 2009 har vi gått oppsøkende på 15 forskjellige institutter og i 6 forskjellige leiligheter.

Tabellen nedenfor viser hvor mange ulike brukere vi har registrert og hvor mange ganger vi har møtt dem.

År	Ulike brukere	Antall treff
2005	179	396
2006	79	152
2007	121	337
2008	130	436
2009	133	366

Vårt oppsøkende arbeid på innemarkedet har foregått i Oslo. De fleste steder er sentralt beliggende, men godt fordelt på både vest- og østkanten av byen. Det er store variasjoner i forhold til miljø, nasjonaliteter og antall personer som til enhver tid jobber på hvert enkelt sted. I 2008 var litt over 2/3 av personene vi traff på innemarkedet utenlandske. I 2009 var under 10 % av dem vi traff etnisk norske. De aller fleste med utenlandsk bakgrunn er av thailandsk opprinnelse.

Målsetting

Målsettingen med arbeidet har vært å gi kvinner og menn som selger seksuelle tjenester på innemarkedet et tilgjengelig tilbud om sosial- og helsefaglig hjelp, informasjon og veiledning. Den enkelte definerer selv sitt behov og er styrende i prosessen.

- Vi ønsker å gi konkrete helsetilbud samt adekvat veiledning om helsespørsmål
- Vi ønsker å gi råd og veiledning om sosiale, økonomiske og juridiske spørsmål
- Vi ønsker å innhente kunnskap om miljøene og holde oss à jour med eventuelle endringer

Arbeidet vi utførte i 2009

Vi har oppsøkende arbeid på innemarkedet 1 ettermiddag/kveld i uka. Teamet har som tidligere hovedsakelig bestått av en sosialarbeider og en sykepleier. Hovedfokus i det helsefaglige arbeidet har vært forebygging og testing av seksuelt overførbare infeksjoner (SOI), rådgivning og formidling til annet helsetilbud. Vi tilbyr time hos lege på Pro Sentret, hjelp til å skaffe fastlege eller akuttmedisinsk hjelp. Videre gir vi tilbud om gratis vaksine mot Hepatitt A og B og vi tar blod- og urinprøver for å sjekke for ulike seksuelt overførbare infeksjoner. Det er stor interesse for disse tilbudene. Vi har også, som tidligere år, delt ut gratis kondomer, glidekrem og angrepiller samt vedlikeholdt og fulgt opp grunnprevensjon for de som ønsker det.

De fleste på innemarkedet har liten kontakt med det offentlige hjelpeapparatet utover Pro Sentret. Det oppsøkende arbeidet følges derfor opp med mer individuell poliklinisk bistand for dem som ønsker det. Kontinuiteten i arbeidet og etter hvert opparbeiding av tillit, gjør det mulig for oss å komme inn på andre aktuelle temaer og problemstillinger enn helseplager og prevensjon. Generelle spørsmål om ekteskap/kjæreste/familie/barn, økonomi/jobb/utdanning, prostitusjon/ seksualitet, vold, rus og psykiatri er vanlige tema. Hvilke spørsmål og problemer den enkelte tar opp, varierer og avhenger av vedkommendes nasjonalitet, oppholdsstatus og sosiale situasjon. Spesielt aktuelle temaer i året som gikk, var også knyttet til økende angst og uro. Mange reagerte med sinne og frustrasjon over hvordan situasjonen deres var blitt. Utenlandske kvinner med stor forsørgerbyrde i hjemlandet følte seg selvsagt ekstra presset.

Omfanget av individuell oppfølging har fortsatt å øke sterkt i 2009. År med oppsøkende virksomhet har gitt økt tillit til Pro Sentret og vår virksomhet. Enkelte opplever at innføringen av sexkjøpsloven har bidratt til å forverret deres situasjon, og de trenger mer bistand fra hjelpetiltakene som en følge av dette.

Utvikling og tendenser på innemarkedet

Uro og politiaksjoner

Politiet intensiverte sin innsats overfor innemarkedet gjennom den såkalte "Operasjon Husløs" i 2008. Formålet med aksjonen var klar; politiet skulle "knuse markedet" gjennom å gjøre det vanskelig for aktører å drive prostitusjonsvirksomhet innendørs. Politiet brukte utlendingskontroll og avdekking av hallikvirksomhet eller menneskehandel som lovmessig grunnlag. Deres aktivitet på innemarkedet fortsatte med uforminskert styrke i 2009. På instituttene sjekket de bl.a. ut arbeidstillatelser og at stedet ble driftet forskriftsmessig. Dessuten henvendte de seg til utleiery og gjorde disse oppmerksom på at dersom de tillot prostitusjonsvirksomhet i sine lokaler, vil de bli tiltalt for hallikvirksomhet. Politiets aktivitet har vært, og var fortsatt i 2009, rettet mot både utenlandske og norske aktører. Flere har således blitt kastet ut fra leiligheten sin, for noen den boligen de har hatt i mange år. Noen har også blitt oppsøkt av styret i eventuelle borettslaget, som har forsøkt å presse vedkommende ut, uten noen holdbar grunn til å handle på denne måten. Det har likeledes blitt stadig vanskeligere for kvinner med utenlandsk opprinnelse å få leid et nytt sted å bo, da utleiery i utgangspunktet er skeptiske på grunn av frykten for at det skal foregå prostitusjon der og dermed fare for en halliktiltale.

Pro Sentret har mottatt mange henvendelser fra engstelige eller sinte kvinner. Vi har etter beste evne gitt råd og veiledning ut fra gitt situasjon, og samtidig opplyst om hvilke rettigheter og plikter den enkelte har. Pro Sentret tilbyr hjelp til å kontakte advokat og/eller bistår kvinnene med rettsråd. Imidlertid er mye, og ofte uopprettelig, skade skjedd for den enkelte og noen kvinner opplever aksjonene som særs krenkende.

Flytting og stadig omorganisering

Innemarkedet har i 2009 spesielt vært preget av flyttevirksomhet og omorganiseringer etter besøk fra politiet. Virksomhetsstrukturer har blitt lagt om og lokaler har fått nye aktiviteter. Det typiske institutt finnes ikke lenger. Enkelte har etablert formidlingsentraler, slik at kunden blir møtt på andre steder. Andre har lagt om driften, slik at det kun er vanlig massasje som tilbys. Vi har i flere sammenhenger fått henvendelser fra kvinner som har ønsket råd i forbindelse med kjøp av selveierleiligheter eller tilsvarende, slik at salget av seksuelle tjenester kan foregå på kvinnenens egen eiendom. Færre har jobbet sammen, for å bli mindre synlig og flere har leid seg inn på Apartments Hotell, kun for korte opphold, for så å reise videre til neste sted. Brukere av Pro Sentret har rapportert at kundene ønsker så høy grad av diskresjon som mulig, noe kvinnene dermed har tilpasset seg, både lokalmessig og i forhold til eget utseende.

I stedet for å annonsere tjenestene, har flere beholdt et visst antall faste kunder. På mobil har det blitt avtalt å møtes på stadig nye forskjellige steder. Mange har uttrykt hvordan angsten, stresset og den stadige omorganiseringen har slitt på dem.

Økt sårbarhet

Med de omorganiseringene og endringene som skjedde på innemarkedet i 2009, ble kvinner og menn i prostitusjonen også mer utsatte og sårbare. Det ble stadig vanskeligere for de som jobbet å skulle ta i mot og oppbevare kondomer og glidekrem. Dersom politiet ved en aksjon skulle finne dette, ble det ansett som bevis på at prostitusjon foregikk i lokalene, med de konsekvensene det fikk. Nedgangen i etterspørsel av kondomer kom samtidig som vi opplevde en økning i etterspørsel av angrepiller. Denne økte sårbarheten i forhold til smitte er bekymringsfull. At kunder ønsker tjenester utført uten kondom har vært et vedvarende problem. Vår erfaring fra mange år har imidlertid vært at selgere av seksuelle tjenester har vært veldig påpasselige med bruk av kondom, både av hensyn til egen og andres sikkerhet og helse. Vi frykter derfor konsekvensene av at funn av kondomer og glidekrem brukes aktivt i politiets underbygging av saker. Samtidig har vi blitt informert om at flere kunder stadig krever mer spesielle tjenester, og da også helst for mindre betaling. Det har blitt rapportert om økt aggresjon fra kundene. Vi vet at kvinnene nå i mindre grad har anledning til å jobbe i fellesskap med andre. Mange drar alene til ukjente steder for å møte kunden, uten å kunne sjekke ut forholdene først. Virksomheten må fylle kravene til diskresjon og anonymitet og holdes mest mulig bort fra offentlighetens skue. Et økende press på markedet, både på pris og tjenester, men også fra samfunnet for øvrig, bidrar til økt sårbarhet og utsatthet for ubehageligheter, ran, trusler og vold.

Utfordringer i videre arbeid

Vi må være forberedt på at innemarkedet kan "lukke seg" enda mer, med stadige flyttinger og skiftninger. Raske endringer vil stille større krav til fleksibilitet i det oppsøkende arbeidet. Det kan bli en utfordring å få ivaretatt kontinuiteten og tilliten i miljøene. Samtidig må vi opprettholde et faglig godt helse- og sosialtilbud.

Vi har i 2009 hatt et spesielt fokus på de thailandske kvinnene, bl.a. ved å tilby egne tilrettelagte kurs for denne gruppen. Dette vil vi videreutvikle og fortsette med. Vi vil også videreføre arbeidsmarkedsprosjektene våre, samt formidle informasjon og kontakt med andre aktuelle offentlige aktører, som for eksempel NAV. Alternativer til prostitusjon for de som har valgt dette som sin løsning på en vanskelig økonomisk situasjon, håper vi vil bli styrket ved øremerkede tilskudd til denne gruppen i 2010.

Vi opplever at mange norske kvinner på innemarkedet er veldig sinte og opprørte over det de beskriver som en umyndiggjøring av dem fra samfunnets side. Få velger imidlertid å gi uttrykk for dette i den offentlige debatt. Stigmaet av personer med prostitusjonserfaring er for tiden kanskje enda sterkere enn før kriminaliseringen av kunden. Det oppsøkende arbeidet på innemarkedet har vært drevet ut fra et rettighetsperspektiv, som bygger på empowerment. Det vil si at vi ønsker å bidra til at kvinnene får mer makt og kontroll over egne liv. Dette vil vi også ha fokus på i det videre arbeidet.

Det er ønskelig å fortsette kontakten med de miljøene vi allerede kjenner, men det blir også viktig framover å innrette det oppsøkende arbeidet slik at vi stadig når nye aktuelle grupper og miljøer. Innemarkedet har stadig vært utsatt for reguleringer og aksjoner, men samtidig har vi også sett hvor raskt markedet tilpasser seg nye forhold. Dette krever at Pro Sentret følger markedsutviklingen nøye, slik at vi stadig kan opprettholde adekvate tiltak og tilbud til våre brukere.

ARBEIDSMARKEDSTILTAK

Av Ann Carin Dam

I 2006 startet Pro Sentret et arbeidsmarkedsprosjekt. Foranledningen for dette var at Pro Sentret stadig kom i kontakt med kvinner som hadde betydelig restarbeidsevne, men som likevel ikke klarte å komme inn på arbeidsmarkedet. Videre erfarte Pro Sentret at mange østeuropeiske kvinner kom til Norge med ønske om ordinært arbeid, men var ute av stand til å skaffe seg dette. Pro Sentret på sin side hadde lenge hatt et ønske om å styrke egen innsats overfor kvinner som ville prøve seg på det ordinære arbeidsmarkedet og derigjennom øke vår kompetanse på området. Arbeidsmarkedsprosjektet har vært videreført hvert år siden oppstarten i 2006.

Målsetting

Målsettingen for arbeidsmarkedsprosjektet har også i 2009 vært å bistå Pro Sentrets brukere med å komme inn på det ordinære arbeidsmarkedet. Dette har vært gjort ved å:

- Tilby kompetansehevende kurs og utdanning
- Tilby arbeidstrening på Pro Sentret
- Skaffe til veie arbeidsplasser og bygge nettverk

Målgruppe

Prosjektet har rettet seg mot alle Pro Sentrets brukere, men med et særlig fokus på:

- Kvinner som har legemiddelassistert behandling
- Kvinner fra de nye EU-landene
- Kvinner med uførepensjon som ønsker noe sysselsetting
- Kvinner fra Nigeria med rett til jobb i Norge

Metoder

De kvinnene Pro Sentret møter har svært ulik kompetanse. Noen har høy utdanning, andre har lang arbeidserfaring og enkelte mangler både utdanning og erfaring fra arbeidslivet. Kvinnenes varierte bakgrunn, kompetanse og erfaring gjør det nødvendig både å arbeide individuelt og i grupper. Det individuelle arbeidet består i å følge en og en til ulike arbeidsgivere, være med på intervju, forklare norske arbeidsforhold, lage CV og bistå med å tilrettelegge på ulike arbeidsplasser. Grupper benyttes når det er viktig å nå så mange kvinner som mulig og det er forenlig med en god innlærings situasjon. I grupper kan kvinnene lære å bistå hverandre.

I tillegg til profesjonelle lærere har vi valgt å bruke enkeltklienter som hjelpelærere på kursene. Fordelen med å bruke kvinner fra prostitusjonsmiljøet som hjelpelærere er at man raskt kan oppklare "kulturelle" misforståelser. De som arbeider som lærere framstår som en rollemodell for resten av gruppen, noe som kan bidra til å forsterke motivasjonen hos kursdeltagerne. Læreren selv får økt selvillit av å bli tildelt ansvar og får en unik erfaring i å veilede andre. Pro Sentret kommer fortsatt til å tilby ulike tiltak i grupper da gevinsten ved å arbeide på den måten er stor.

Resultat 2009

Arbeidsmarkedstiltakene har satt sitt preg på mye av Pro Sentrets drift i 2009. Vi har brukt Pro Sentret som en arbeidstreningssbedrift hvor ulike brukere har hatt praksis. Videre har Pro Sentret stilt sine lokaler til disposisjon når vi arrangerte ulike kurs og aktiviteter. Informasjon og rekruttering til kursene har også preget det oppsøkende arbeidet på gata og på innemarkedet. Når det gjelder ressurser, styrket vi tiltaket i 2007 med å bruke flere av våre ansatte på prosjektet. Primus motor har vært en ansatt som er velferdsviter. Velferdsviter er en 3-årig bachelor i velferdsfag, en relativt ny utdanning designet nettopp for vårt formål. Velferdsvitere har bred oversikt over velferdsordninger og hjelpetiltak, og de er særlig kvalifisert for jobber i den nye arbeids- velferdsforvaltningen.

84 enkeltpersoner har deltatt på kurs og alle har fått kursbevis. Etterspørselen er imidlertid større enn det Pro Sentret med dagens rammer kan tilby av kurs, utdanning og arbeidstrening. Med økte ressurser kunne Pro Sentret ha tilbudt flere av kvinnene å delta på de ulike tiltakene.

Nedenfor følger en oversikt over kursene vi har arrangert, samt antall fullførte kursforløp. Totalt er det 93 kursforløp i 2009. 84 enkeltpersoner har gjennomført kurs og det vil si at 9 personer har deltatt på mer enn ett kurs.

Kurs våren 2009	Fullført
Norskkurs del 1	12
Norskkurs del 2	9
Norskkurs thai	8
Kantinekurs	8
Kantinekurs thai	7
Datakurs	8
Engelskkurs	2
Svømmekurs	2
Totalt	55

Kurs høsten 2009	Fullført
Norskkurs nivå 1	8
Datakurs thai	6
Kantinekurs thai	6
Kantinekurs	7
Totalt	38

Tidligere år har kursene vart i 6 uker, mens dette året varte alle kurs i 12 uker eller mer. Dette ble gjort av pedagogiske hensyn, fremdrift og effektiv læring.

1 person har jobbet som hjelpelærer på datakursene. 4 personer har blitt hjulpet til ordinært arbeid. Vi er fornøyd med dette resultatet. Det å skaffe kvinnene jobb, og å følge opp når de har fått jobb, tar tid. Mange har ikke vært i arbeid på flere år. De trenger mye tid til å bygge selvtillit nok for en slik utfordring.

3 personer har fått hjelp til å etablere kontakt med NAV og har fått innvilget yrkesrettet attføring. Disse tre er under utdanning. Pro Sentret følger opp alle avtaler de har med NAV og er som oftest med på møtene.

Da det viste seg vanskelig å finne praksisplass til våre brukere, benyttet vi Pro Sentret som arbeidstreningsbedrift ved å involvere brukere i vår daglige virksomhet. 4 ulike kvinner har i løpet av 2009 hatt arbeidspraksis på Pro Sentret.

I det følgende vil de ulike kursene Pro Sentret arrangerte i 2009 bli beskrevet nærmere. Selv om kursene har hatt et svært variert innhold har alle hatt som mål å bidra til at kvinnene lettere skal kunne få innpass på det ordinære markedet. Følgelig har alle kursene, i tillegg til den konkrete læringen, hatt som mål å:

- Bevisstgjøre kvinnene i forhold til egne ressurser
- Styrke kvinnenes kompetanse
- Styrke kvinnenes mestringsfølelse
- Øke kvinnenes selvtillit

Pro Sentret stiller ingen krav om at kvinnene skal holde seg borte fra prostitusjonen under deltagelse på kurs og aktiviteter. Kvinnene er i en slik økonomisk situasjon at mange da ville være avskåret fra å delta på eller fullføre et påbegynt kurs.

Norskkurs

Det er en forutsetning for å få innpass på det norske arbeidsmarkedet at man behersker norsk, særlig muntlig, men også skriftlig. Da det var stor pågang på fjorårets norskkurs arrangerte vi to nye kurs våren 2009. Vi startet med nybegynnerkurs nivå 1 og fulgte opp med nivå 2. Dette var veldig populært og kursdeltagerne kunne ikke komme fort nok i gang med nivå 2.

På høsten hadde vi et nybegynnerkurs nivå 1. Norskkursene gikk over to ettermiddager i uka, tirsdag og torsdag. Dette fordi mange av kvinnene arbeider om natten og følgelig har vanskelig for å stille på kurs tidlig om morgenen.

Kursene ble holdt tett etter hverandre, men vi erfarte likevel at noen falt fra. Dette var som oftest på grunn av reisevirksomhet eller av økonomiske årsaker. Årsaken til at det bare ble holdt et norskkurs på høsten var fordi vi startet et samarbeid med Oslo Voksenopplæring Rosenhof. Oslo VO Rosenhof er norskopplæringsssenter for region sentrum/vest i Oslo. På Rosenhof er det norskkurs på dag og kveldstid. I tillegg til ordinær opplæring i norsk tilbys kurs i samfunnskunnskap og basiskompetanse. Våre brukere er meget fornøyd med denne undervisningen, og de sier de føler seg som "ordentlige studenter". Høsten 2009 gikk 8 kvinner på norskopplæring på Rosenhof. De har hatt undervisning 4 timer pr. dag 4 dager i uken. Vi fortsetter det gode samarbeidet med Rosenhof i 2010.

Datakurs

Pro Sentret arrangerte ett datakurs på våren og tre datakurs høsten 2009. Målet for kurset var å gi deltagerne trygghet og grunnleggende innføring i praktisk bruk av en PC. Kurset skal bidra til at deltagerne får et viktig redskap både i privatliv og i arbeidsliv. Det ble gitt opplæring i dokumentbehandling, opprette, skrive og lagre brev samt innføring i bruk av Internet og e-post. Kursene var svært populære og alle ble raskt fulltegnet. Ansvarlig for undervisningen var Industri Lambertseter AS (ILAS). Vi fikk hjelp av en bruker som hjelpelærer.

På disse kursene ble det tydelig at kvinnene var på svært ulikt nivå. Noen hadde med seg egen bærbar pc for å lære mer data, mens andre hadde knapt sittet foran en datamaskin. Enkelte kunne heller ikke lese og skrive. Fellesundervisning i en gruppe hvor deltagerne hadde så ulikt utgangspunkt bød på vanskeligheter. For å sikre at alle fikk maksimalt utbytte av kurset ble flere av Pro Sentrets frivillige tilkalt på kort varsel slik at hver enkelt deltager fikk egen hjelpelærer og individuell undervisning.

Til tross for ulike utgangspunkt var lærerne imponert over deltagerens innsats. De uttalte at de "aldri har hatt mer motiverte studenter, kvinnene er som svamper som suger til seg kunnskap". Dette sier noe om at kvinnene besitter mange ubrukte ressurser og at motivasjonen for å lære mer er stor.

Kantinedrift

Målet for kurset var å gi deltagerne trygghet og grunnleggende innføring i praktisk arbeid på kjøkkenet. Kurset skal bidra til at deltagerne får viktig kunnskap om hygiene og mat både privat og i arbeidsliv. Det ble gitt opplæring i IK-mat (mattilsynets standard for kantinedrift) som omfatter opplæring i hygiene og tilberedning, behandling og oppbevaring av næringsprodukter. Kurset var en kombinasjon av teori og oppgaveløsning, individuelt og i gruppe. Det ble gitt individuell tilrettelegging og oppfølging. Det å samles "rundt grytene" på et kjøkken er kontaktskapende, og på dette kurset ble det en god stemning med godt samhold, både for deltagerne og kursholderne. Først planla man dagens gjøremål, så laget man maten, for så å samles rundt bordet og spise middag i fellesskap. Til slutt ble det ryddet, vasket og ellers alt som må gjøres før man stenger en kantine for dagen.

Kontakt med arbeidsmarkedet

I 2009 har vi arbeidet videre med å bygge nettverk, få kontakt med potensielle arbeidsgivere og bli videre kjent i NAV systemet. Dette har vært energikrevende og tatt mye tid. Det har vist seg å være meget vanskelig å få respons fra arbeidsgivere både når det gjelder praksisplasser og ordinært arbeid for kvinnene. Vi har tidligere sendt ut brev med forespørsel om praksisplass/arbeid til ulike bedrifter og arbeidsplasser i Osloregionen. Vi fikk liten respons på disse henvendelsene. Vi er redd vi kan tolke den manglende responsen dit hen at prostitusjon som fenomen fortsatt er så tabubelagt at få arbeidsgivere ønsker å involvere seg i denne problematikken og engasjere kvinner med prostitusjonserfaring.

Etter denne erfaringen bestemte vi oss for å oppsøke aktuelle arbeidsgivere direkte. På den måten får man senket barrieren og gitt mer faktisk informasjon om kvinnene og deres livssituasjon. Det forebygger stigmatisering og fordommer. Per i dag har vi kontakt med flere ulike firmaer som vil gi kvinnene praksisplass/arbeid.

Dette har vi fått til gjennom et personlig engasjement hos ledere som tør å se utover kvinnenens nåværende livssituasjon og anerkjenne de ressursene kvinnene besitter. For å bevare kvinnenens anonymitet ønsker vi imidlertid ikke å opplyse om hvilke bedrifter dette dreier seg om.

Vi har i 2009 fortsatt kontakten med NAV, en instans vi opplever som stor og uoversiktlig og hvor kunnskapsoverføringen fremstår som noe tilfeldig. Vi har også fortsatt samarbeidet med NAV Intro som driver arbeidsopplæring av innvandrere. På slutten av året etablerte vi kontakt med NAV Tiltak Oslo som tilbyr kvalifiserende og kompetansegivende kurs i ulike bransjer. Disse samarbeidsprosjektene vil vi fortsette med i 2010.

I tillegg til de strukturelle og holdningsbaserte vanskelighetene personer med prostitusjonserfaring møter, er det en del individuelt relaterte, men felles utfordringer som vanskeliggjør situasjonen deres på arbeidsmarkedet.

Utfordringer for både norske/utenlandske

- Lav utdanning og liten arbeidserfaring
- En ufullstendig CV og få attester
- Manglende datakunnskaper som resulterer i vanskeligheter med å søke arbeid på nettet
- Dårlig selvtillit
- Ikke fast bosted
- Økonomien i prostitusjonen, kvinnene kan tjene mye penger
- Lite informasjon om rettigheter
- "Lever i nuet" og urealistiske forventninger til det å ha arbeid
- Lite nettverk og familie, kun prostitusjonsmiljø
- Autonomien i prostitusjonen, kvinnene er vant til å styre egen arbeidsdag
- Psykiske og fysiske helseproblemer

Utenlandske spesifikt

- Arbeidserfaringer og utdanning er ikke godkjent i Norge
- Behersker lite engelsk eller norsk
- Trenger arbeidsinntekt med en gang fordi inntekt er en forutsetning for opphold i Norge
- Betaler for høy husleie
- Press om å sende penger hjem til familien
- Sårbar overfor svart arbeid
- Noen er her kun i svært korte perioder
- Kulturelle barrierer

Arbeidstrening

Som nevnt i innledningen har Pro Sentret brukt sin egen virksomhet som arbeidstreningssbedrift. Totalt har 4 kvinner hatt arbeidstrening hos oss. De fleste har hatt praksis på kjøkkenet, hvor de har tilberedt måltider og utført forefallende kjøkkenarbeid. Etter endt praksisperiode har alle fått skriftlig attest. Pro Sentret kan være et fint sted å starte når man er på vei tilbake til yrkeslivet. Kvinnene kjenner de ansatte og opplever at de har trygge rammer. Det ligger imidlertid en utfordring i å møte gamle kjente fra miljøet i en ny rolle.

Der det har vært aktuelt, har kvinnene fått veiledning fra oss. Et par av kvinnene har også hatt arbeidstrening utenom varmestuas åpningstid for å forhindre slike rollekonflikter. For de kvinnene som har vært utsatt for menneskehandel har det vært et poeng å forhindre at de blir gjenkjent. Etter endt opplæring har kvinnene vært en stor ressurs som har bistått Pro Sentret i den daglige driften.

Arbeidsprosjektet i 2010

Når det gjelder den utenlandske delen av målgruppen for prosjektet i 2010 er vi usikre på hvem og hvor mange som blir igjen i landet. Vi kommer fortsatt til å satse på norskkurs og andre ulike kompetansegivende kurs. Hver enkelt person følges opp individuelt så langt vår kapasitet rekker.

De utenlandske personene som har fått opphold permanent eller midlertidig via ekteskap eller gjennom aksept av refleksjonsperiode, vil være en åpenbar gruppe å arbeide videre med i 2010. Her vil målsetningen være å få ordinære jobber for dem som kan og ønsker det. For brukere som ikke har rett til arbeid i Norge vil vi allikevel tilby kurs og skolering. Dette vil kunne komme til nytte på sikt. Vi sørger for å skrive kursbevisene på engelsk, slik at de også kan benyttes i utlandet. Vår erfaring er at kvinnene verdsetter disse bevisene. For mange er dette et av de få papirer de har som viser at de har gått på skole. Som regel har ikke kvinnene tatt med seg eller fått papirer fra hjemlandet. Kursbevisene blir et symbol på et ønske om en annen fremtid, det gir håp og motivasjon.

Når det gjelder de bulgarske og rumenske kvinnene er det få eller ingen av dem som har deltatt på våre kurs. Dette til tross for at begge landene ble medlem av EU høsten 2007, og de har rett til arbeid i Norge. Vi opplever dette miljøet som svært lukket og strengt organisert. Det ser ut som kvinnene kvier seg for eller ikke har tillatelse til å ha for mye kontakt med hjelpeapparatet. Vi arbeider aktivt for å få innpass i miljøet, men ser allerede nå at lovendringen gjør at kvinnene trekker seg ytterligere vekk fra det offentlige Norge. Mange av kvinnene fra disse landene kommer fra Rom-folket som sammen med andre ser ut til å være godt kontrollert av bakmenn. Pro Sentret tar gjerne utfordringen det er å få bedre kontakt i dette miljøet.

En del kvinner fra Litauen, Estland og Latvia har etablert seg i Norge. Overfor denne gruppen vil vi bygge videre på det arbeidet vi allerede har satt i gang. Disse kvinnene kan ta ordinært arbeid i landet. Pro Sentret skal fortsette å kontakte ulike arbeidsgivere og følge opp kvinnene individuelt. Flere fra denne gruppa har fått arbeide. En utfordring i forhold til noen av disse kvinnene er at de tjener så mye penger i prostitusjonen, at de synes det er vanskelig å motivere seg for å ta en relativt sett dårlig betalt ordinær jobb.

Vi søkte og fikk midler til et eget arbeidsmarkedsprosjekt for thailandske kvinner i 2008. Arbeidet med gruppa fortsatte i 2009. Kvinnene har i stor grad oppholdsstatus som gir dem rett til å arbeide i Norge, men de finner det vanskelig å komme inn på arbeidsmarkedet. I 2009 arrangerte Pro Sentret et norskkurs, et datakurs og to kantinekurs for thaikvinner, hvor vi blant annet hadde med tolk. Kvinnene har ofte et sterkt ønske om å gå på kurs. Mange er imidlertid økonomisk presset med stort forsørgelsesansvar og føler at de først og fremst må tjene penger. Det er derfor gledelig at flere har deltatt på både datakurs og kantinekurs spesielt for thailandske kvinner.

I tillegg til ulike kurstilbud i 2010, ønsker vi å tilrettelegge individuelt for flere av thaikvinnene som har rett til mange norske arbeidsmarkedstiltak gjennom NAV systemet.

Når det gjelder norske kvinner, ser vi at både kvinner som arbeider på innendørsmarkedet og ute på gata vil trenge vår støtte og hjelp i 2010. De norske kvinnene som arbeider på gata kjenner godt til Pro Sentrets tilbud. Mange av disse har ytret ønske om å få en "oppfriskning" av sine lese- og skriveferdigheter. Videre ønsker de mer informasjon om samfunnsnyttige tema, samt øvelse i å skrive CV. Vi tror også at vi må bruke mer tid på kontaktskapende tiltak som ikke nødvendigvis har direkte kursform, slik at barrieren for deltagelse bli lavere. Gruppa trenger god tid og stor grad av fleksibilitet fra personalet.

Vi vil fortsette med å benytte Pro Sentret som arbeidsmarkedsbedrift. Vi har svært gode resultater med dette, og kvinnene uttrykker at de er glade for at tiltaket foregår i et kjent miljø.

For de norske kvinnene på innemarkedet vil vi fortsette vårt oppsøkende arbeid og selvsagt informere om aktuelle kurs. Vår erfaring er imidlertid at det ikke er mange i dette miljøet som mener de trenger særskilt bistand. Når vi for eksempel orienterer om mulighetene i NAV eller kursene på Pro Sentret mv er det ikke sjelden slik at disse alternativene framstår som uaktuelle – vanligvis fordi stønadsnivåene hos NAV er for lave og/eller kvinnene allerede har en utdanning eller et yrke ved siden av prostitusjonen.

Ikke desto mindre. Nå som sexkjøpsloven har trådt i kraft, ser vi tydelig behov for å fortsette vårt kurs- og arbeidsmarkedsprosjekt og å videreutvikle det i tråd med endringene i markedet.

Som omtalt i del 1 er Pro Start et stort satsningsområde for oss i 2010. Pro Start er et toåring prosjekt bygget opp av tre moduler – Bikuben, Humlebo og Atheneskolen. Spesielt Bikuben og Atheneskolen vil være et spennende prosjekt for nytenkning når det gjelder kurs, kvalifiseringstiltak og sysselsetting for kvinner og menn med prostitusjonserfaring.

DEL III DIVERSE

BRUKERUNDERSØKELSEN 2009

Av Ulla Edith Bjørndahl

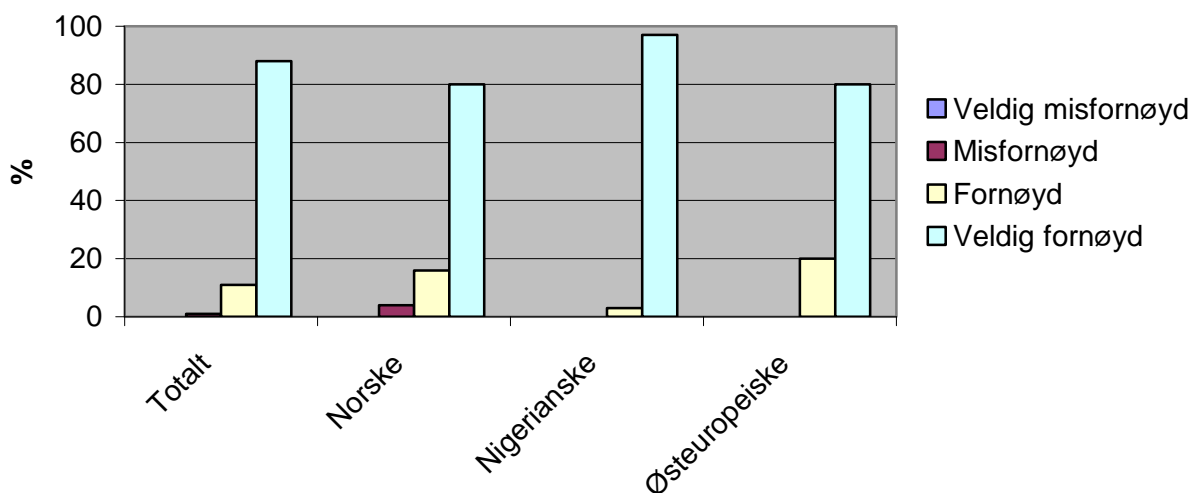
"Mesteparten av min frykt og forvirring forsvant da jeg kom hit"

"Sentret er som et hjem der du kan snakke om det som foregår. Takk for all hjelp"

"Det er det beste tilbudet for kvinner i Oslo"

"Pro har betydd mye for mitt liv"

For fjerde år på rad har Pro Sentret i samarbeid med Storbyavdelingen gjennomført en brukerundersøkelse. Blant de 65 kvinnene som har deltatt i undersøkelsen har hele 80 % av de norske, 80 % av de østeuropeiske og 97 % av de nigerianske svart at de er veldig fornøyd med hjelpen de får når de kommer til Pro Sentret. Kun en svarer at hun er misfornøyd med tilbudet vårt og ingen svarer at der er veldig misfornøyd. Vi som jobber på Pro Sentret setter stor pris på de positive tilbakemeldingene!

Første gang vi gjennomførte en slik undersøkelse var i 2006. Siden den gang har vi benyttet oss av de samme spørsmålene, hatt de samme tre målgruppene (norske, nigerianske og østeuropeiske) og spørreskjemaene har blitt delt ut av de ansatte på sentret. De nigerianske brukerne fikk spørsmål på engelsk, mens de østeuropeiske kunne velge mellom russisk og engelsk. Gjennomgående var spørsmålene de samme, men de utenlandske brukerne fikk noen spørsmål tilpasset deres situasjon i Norge. Til sammen fikk vi inn 65 svar, 10 fra østeuropeiske brukere, 25 fra norske og 30 fra nigerianske.

JURIDISK 1. HJELP PÅ PRO SENTRET

Av Camilla Hammergren

Pro Sentret mottok ultimo august 2008 midler fra Justisdepartementet til et prøveprosjekt med tilbud om "juridisk 1. hjelp". Prosjektperioden løp fra oktober 2008 til og med august 2009.

Midlene skulle dekke en enkeltkonsultasjon der personens situasjon vurderes juridisk og saken skulle deretter henvises til andre eksisterende ordninger for rettshjelp (fri rettshjelp, oppnevning av bistandsadvokat mv). Pro Sentret sto relativt fritt i utformingen av prosjektet rent praktisk, men man skulle ha et særlig fokus på vold/voldtektssaker, menneskehandel mv.

Praktiske forhold

Det ble besluttet å etablere en advokatvaktordning to timer en ettermiddag i uka i Pro Sentrets lokaler. Vi ønsket imidlertid også å ha mulighet til å ta direkte kontakt for bistand til brukere som oppsøkte Pro Sentret med behov for juridisk hjelp utenfor vaktordningen. I saker hvor det har vært hensiktsmessig, har det derfor blitt tatt direkte kontakt med advokat og konsultasjonen har foregått på advokatens kontor.

Vi kontaktet et utvalg kvinnelige advokater som er kjent for Pro Sentret og på hvert sitt vis har særlig kompetanse av betydning for Pro Sentrets brukere, så som vold/voldtekt, utlendingsrett og menneskehandel. Disse ble orientert om prosjektets innhold og rammer.

Oppslag med orientering om tilbudet ble sendt til de andre prostitusjonstiltakene i Oslo samt distribuert til ulike steder som kvinner i prostitusjon oppsøker, de har hengt godt synlig i Pro Sentrets resepsjon og varmestue og tilbudet har vært annonsert på Pro Sentrets hjemmesider.

Advokatene har fylt ut et registrerings skjema utarbeidet av justisdepartementet ved hver konsultasjon. De har fakturert i hht den offentlige salærsats. Det har forekommet at det ikke har kommet saker i løpet av en vakt, og advokatene har da fakturert for oppmøte. I tillegg til skjemaet har advokatene notert i stikkordsform (og anonymt) hva konsultasjonen har dreid seg om.

Målgruppe og type henvendelse

Det har vært gjennomført 71 konsultasjoner i prosjektperioden. Alle klientene har vært brukere av Pro Sentret. 67 var kvinner og fire var menn. Klientene har etnisk tilhørighet i Norge, Danmark, Russland, Baltikum, Thailand og Nigeria. De fleste oppgir å ha blitt kjent med tilbudet gjennom venner og bekjente eller ansatte på Pro Sentret.

Fem saker er oppført som rene menneskehandelsaker. En betydelig andel av sakene har dreid seg om utlendigerett. Det er rimelig å anta at mange av disse personene også er i en situasjon som på et aller annet tidspunkt vil kunne komme inn under menneskehandelsbegrepet.

Det er tre saker registrert som seksualisert vold. Andre strafferettslige saker har vært vold i nære relasjoner, sjikane, bedrageri og forfalskning hvor advokatene har bistått i utforming av anmeldelser.

De øvrige sakene handler om familiespørsmål (samboerkontrakt, barnefordeling, arv mv), sak mot offentlig myndighet (sosialtjeneste) og bolig (husleie/depositum). Det har vært gitt råd i forbindelse med innføringen av sexkjøpsloven 01.01.09. Advokatene har videre ytt bistand i skatte- og ligningsspørsmål samt tvangsfravikelse og etablering av enkeltmannsforetak.

I stor grad oppgir klientene at de ikke ville ha oppsøkt advokat uten dette tilbudet. Over halvparten av sakene ble avsluttet etter første konsultasjon, de øvrige ble henvist til videre juridisk bistand.

Vurdering

Vaktordningen har fungert svært godt. Det har også fra Pro Sentrets synspunkt fungert godt å ta direkte kontakt med enkeltadvokater for konsultasjon utenfor Pro Sentrets lokaler. Pro Sentrets brukere har fått rask og god juridisk bistand. Prosjektmidlene har vært kostnadseffektivt benyttet til direkte rettsråd for en mangfoldig og sårbar gruppe i samfunnet.

På bakgrunn av de gode erfaringene søkte Pro Sentret Justisdepartementet om midler til å videreføre ordningen, og har mottatt midler til dette også for året 2009/2010.

DEN OFFENTLIGE DEBATTEN

Av Ulla Bjørndahl

De siste årene har prostitusjon hatt en stor plass i mediebildet og den offentlige debatten i Norge. Mange av de samme temaene går igjen år etter år, mens noen nye vinklinger kommer til. I 2009 har de største debattsakene har vært:

- Konsekvenser av kriminalisering av sexkjøp
- Politiets kontrollpolitikk
- Menneskehandel og utnytting i prostitusjon
- Mannlig prostitusjon

Konsekvenser av kriminalisering av sexkjøp

Kriminaliseringen av sexkjøp har definitivt vært det temaet som har dominert den offentlige prostitusjonsdebatten i Norge i 2009. Lovendringen har fått stor oppmerksomhet og konsekvensene av loven har vært diskutert på flere områder; både i forhold til utviklingen i markedets organisering, antall prostituerte, straffeforfølgelse av kunder, hjelpetiltakenes utfordringer, politiets håndhevelse, deprostituertes alternativer og situasjonen til de som selger sex.

De temaene som har fått særlig stor oppmerksomhet i media har vært antall kunder som har blitt tatt av politiet for brudd på sexkjøpsloven, satsene på bøtene kundene må betale og hvor stort antall kvinner som fortsatt befinner seg i gateprostitusjonen.

En drøfting av lovens konsekvenser og hvilke diskusjoner som har vært dominerende etter at loven ble innført kan leses på side 18 i denne rapporten.

Politiets kontrollpolitikk

De siste årene har det vært en økende oppmerksomhet i media og i den offentlige debatten rettet mot politiets kontrollpolitikk. Dette må ses i sammenheng med en økende rettsliggjøring av prostitusjonsfeltet og at myndighetene i større grad en tidligere benytter seg av politiet i sitt arbeid med å regulere og forebygge prostitusjon.

I 2008 var det mye oppmerksomhet rettet mot politiets håndheving av "hallikparagrafen" i forbindelse aksjon "husløs" og aksjonens konsekvenser for de som solgte sex. I 2009 er det politiets håndheving av sexkjøpsloven som har fått mest oppmerksomhet. Politiaksjoner som retter seg mot kunder i de største byene har fått store oppslag i pressen, og i perioder hvor det har vært mange prostituerte på gaten har politiet fått kritikk for manglende tilstedeværelse. Høsten 2009 var det mange avisoppslag i forbindelse med at politiet i Oslo hevet bøtesatsen for sexkjøp fra 9000 til 25 000 og at politiet i Trondheim ønsket å informere de bøtelagte mennenes arbeidsgivere om forholdet.

Politiets behandling av kvinner som selger sex i forbindelse med sexkjøpsloven har også vært oppe til debatt, særlig i forbindelse med deres oppfordring til eiere av utesteder om å være restriktive med å slippe inn kvinner som solgte sex og i forbindelse med politiets praksis om å beslaglegge de prostituertes mobiler for å ta kunder.

Menneskehandel og utnyttning i prostitusjon

I takt med økningen av antallet utenlandske prostituerte i Norge har både politiet og hjelpetiltakene styrket innsatsen i arbeidet mot menneskehandel og utnyttning i prostitusjon. I 2009 har politiets, rettsvesenets og hjelpetiltakenes arbeid mot menneskehandel og hallikvirksomhet fått stor oppmerksomhet i media. Mye av fokuset har vært på konkrete saker som har vært oppe til doms på ulike steder i landet. De involverte partene har vært fra ulike land, blant annet Norge, Russland, Thailand, Nigeria, Brasil, Slovenia, Romania og andre Østeuropeiske land. Både kvinner og menn har vært tiltalt i disse sakene, men ofrene har kun vært kvinner.

Pro Sentret har merket en markant økning i henvendelser fra både journalister, studenter, hjelpeapparat, frivillige organisasjoner og andre som ønsker å fokusere på denne problematikken. De som henvender seg til oss har ofte blitt oppmerksomme på problematikken gjennom media og ønsker å lage alt fra skoleoppgaver til bøker og teaterforestillinger

Mannlig prostitusjon

Gutter og menn som selger sex har vært et tema i media gjennom hele 2009. Fokuset har i hovedsak vært på at man har lite kunnskap om menn som selger sex og at det finnes få tiltak i Norge som jobber aktivt med mannlig prostitusjon. I forbindelse med en konkret sak rullet opp i Bergen, har det vært rettet særlig oppmerksomhet mot gutter under 18 år som selger/bytter sex til eldre menn. Her har både politiet, hjelpetiltak og politikere vært aktive i debatten om nettopp dette.

Høsten 2009 ble det vist en dokumentar på NRK Brennpunkt om menn som selger sex i Norge. I etterkant møttes ulike aktører på prostitusjonsfeltet til et møte i Helsedirektoratet, hvor det ble konkludert med at en feltbeskrivelse er nødvendig for å samle kunnskapen på området. Videre ble det understreket at konkrete tiltak med øremerkede midler er nødvendig for å lage gode og målrettede tilbud til denne gruppen. I forbindelse med dette ble Pro Sentret intervjuet av www.gaysir.no om våre konkrete planer for å øke fokuset på menn. Vi informerte om vårt ønske om å utarbeide en feltbeskrivelse, samt opprette et eget tiltak (Pro Mann) for menn som selger sex. Pro Sentret har i januar 2010 mottatt penger fra Helsedirektoratet for å lage en feltbeskrivelse om mannlig prostitusjon. Denne skal være ferdig 15.mai 2010. Vi har søkt om penger for å kunne starte "Pro Mann", men svar foreligger p.t. ikke.

FOREBYGGENDE KUNNSKAPSKAMPANJE PÅ VIDEREGÅENDE SKOLER

Av Ulla Bjørndahl

Bakgrunn

I 2006 lanserte Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) en treårig holdningskampanje "Stopp menneskehandel". Kampanjen var forankret i tiltak 3 i regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2006-2009) og formålet var å begrense og forebygge kjøp av seksuelle tjenester med informasjonstiltak. Kampanjen ble koordinert av PR- og kommunikasjonsbyrået Gambit Hill & Knowlton og skulle ha unge menn mellom 18 og 40 år som målgruppe. Informasjonstiltakene skulle rette seg mot ulike segmenter i samfunnet, blant annet forsvaret, reiselivet, næringslivet, utelivet, taxinæringen og videregående skoler.

Prosjektet har i 2007 og 2008 vært finansiert av Barne- og likestillingsdepartementet. I 2009 stod Justis- og politidepartementet for finansieringen av prosjektet i Oslo, Bergen, Tromsø og Trondheim, mens Albertine i Stavanger fikk tildelt midler fra Stavanger kommune.

Pro Sentrets oppdrag

I 2007 fikk Pro Sentret ansvaret for satsingen mot videregående skole på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet. I samarbeid med BLD og Gambit Hill & Knowlton utformet vi prosjektet som i første omgang rettet seg mot skoler i Oslo. Bestillingen fra BLD var følgende:

- Undervisning skulle foregå i 3. klasse på videregående skole
- Undervisning skulle foregå i en dobbelttime per klasse
- Undervisningen skulle ha fokus på etisk refleksjon
- Vi skulle utvikle et materiale elever og lærere kunne benytte seg av etter besøket

Videre ønsket BLD at undervisningen skulle gi kunnskap om 4 ulike områder:

- Bakgrunnen til menneskehandel/ofre for menneskehandel
- Dagliglivet til de som er i prostitusjon og utsatt for menneskehandel
- Forestillinger om hvem selgeren av seksuelle tjenester er
- Forestillinger om hvem kjøperen av seksuelle tjenester er

Gjennomføringen av undervisningen

Kampanjen ble lansert på Elvebakken videregående skole med daværende Barne- og likestillingsminister Karita Bekkemellem, Utdanningsetaten i Oslo, Ulla Bjørndahl fra Pro Sentret og Karl Fredrik Tangen fra Sosioraster. Lanseringen var vellykket og fikk mye oppmerksomhet i pressen.

Undervisningsprosjektet startet i Oslo høsten 2007 og har siden oppstart pågått ut 2009. Våren 2008 ble det bestemt at kampanjen skulle utvides til Stavanger.

Der fikk Kirkens Bymisjon sitt prostitusjonstiltak, Albertine, ansvar for gjennomføring av undervisningen med opplæringsbistand fra Pro Sentret. I 2009 har prosjektet blitt utvidet til Tromsø, Bergen og Trondheim. I Tromsø har Pro Sentret stått for undervisningen alene, mens vi har samarbeidet med Røde Kors i Bergen og Ung Pro ved Kirkens Bymisjon i Trondheim.

Siden kampanjens oppstart i 2007 har det blitt undervist i cirka 65 klasser. Undervisningen har i hovedsak foregått i fagene etikk og religion og politikk og menneskerettigheter. Vi har fått gode tilbakemeldinger fra lærere og elever ved skolene vi har undervist. Gjennom evalueringsskjemaer har vi fått tilbakemeldinger om at undervisningen fungerer bra, at elevene synes temaene er interessante og at elevene blir mer bevisste på forholdet mellom kjøp av sex og menneskehandel.

Den største utfordringen i prosjektperioden har vært å få skolene/lærerne til å ta seg tid til å benytte seg av tilbudet i undervisningen. Skolene får mange tilbud fra ulike aktører og har et stort pensum de skal gjennom i løpet av det siste året på videregående. For oss som har undervist har prosjektet vært en positiv opplevelse. Pro Sentret har stor tro på at kunnskap fører til gode valg, og vi tror at dette prosjektet er med på å øke bevisstheten omkring prostitusjon, sexkjøp og menneskehandel blant unge i Norge. Elevene og lærerne vi har møtt har med stort engasjement tilnærmet seg tematikken på en reflektert, modig og nyansert måte. Vi kan med sikkerhet slå fast at det finnes gode holdninger og stor interesse for å lære mer om menneskehandel på videregående skoler her i landet!

Pro Sentret har i 2009 bistått lærer og lærebokforfatter Ole Andreas Kvamme ved Oslo katedralskole i forbindelse med et undervisningsopplegg som er knyttet til læreverket *I samme verden*, i faget religion og etikk.

Stil - og filmkonkurranse 2009

Høsten 2009 lanserte vi i forbindelse med prosjektet en nasjonal stil- og filmkonkurranse som rettet seg mot elever i 3. klasse på alle videregående skoler i Norge. Konkurransen ble lansert på Tiller videregående skole i Trondheim 3. september 2009 med justisminister Knut Storberget, Trondheims ordfører Rita Ottervik, forfatter Bjarte Breiteig, Anne Grytbakk fra Kirkens Bymisjon i Trondheim og Ulla Bjørndahl fra Pro Sentret.

Konkurransens mål var at ungdom gjennom kreative virkemidler skulle bidra til økt samfunnsbevissthet om prostitusjon og menneskehandel og oppgaveteksten lød som følger:

Skriv en tekst/ lag en film om et eller flere av følgende temaer: prostitusjon, menneskehandel og sexkjøp. Formålet med teksten/filmen skal være å skape refleksjon og bevissthet om denne problematikken. Konkurransen er et ledd i oppfølging av tiltak 3 i regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2006-2009), som lyder:
Gjennomføre informasjonstiltak for å begrense etterspørsel og kjøp av seksuelle tjenester. Målet er at man gjennom økt kunnskap, forståelse og holdningsdannelse skal bidra til å redusere etterspørselen.

I forbindelse med konkurransen er det satt sammen en jury som skal bedømme bidragene. Juryens sammensetning er: Nina Grünfeld (filmskaper), Bjarne Breiteig (forfatter), Jan Austad (Justis- og politidepartementet) og Ulla Bjørndahl (Pro Sentret).

Juryen skal sammen kåre en 1. plass, 2. plass og 3. plass, hvor premiene er på henholdsvis 20 000 kroner, 15 000 kroner og 10 000 kroner. Premiene gis ikke til enkeltpersoner, men til hele klasser. Fristen for innlevering i konkurransen var 1. desember 2009 og vinnerne i konkurransen blir kjent i begynnelsen av 2010.

Videreføring av prosjektet i 2010

Den treårige holdningskampanjen "Stopp menneskehandel" varte i utgangspunktet fra 2006 og ut 2008. Prosjektet ble imidlertid forlenget ut 2009 som en del av tiltak 3 i regjeringens handlingsplan mot menneskehandel. Pro Sentret ønsker å fortsette prosjektet i 2010 og har derfor sendt en felles søknad til Barne- og likestillingsdepartementet og Justis- og politidepartementet om å fortsette med undervisningen. Vi ønsker også å arrangere en ny stil- og filmkonkurranse høsten 2010 som retter seg mot elever på alle de 3 klassetrinnene på videregående skoler i Norge.

KOMPETANSESENTERARBEID

Av Arne Randers Pehrson

Pro Sentret har hatt oppdraget som nasjonalt kompetansesenter siden 1994. Kort beskrevet handler oppdraget om å samle dokumentasjon på prostitusjonsområdet nasjonalt og internasjonalt og å gi informasjon og råd til berørte parter og publikum. Kompetansesenteret er beskrevet i en avtale mellom staten og Oslo kommune.

Oppgavene på området har jamt over økt siden vi fikk oppdraget. I 2009 så vi for første gang en nedgang i antall enkeltoppdrag på dette feltet (noe i underkant av 20%).

Antall oppdrag	2008	2009
Undervisning høgskoler/studenter	111	82
Veiledning til hjelpeapparat, politi og lignende	70	66
Foredrag til ideelle organisasjoner, politiske partier og lignende	51	49
Foredrag/orienteringer til skoleelever	26	35
Deltakelse i råd og utvalg	45	43
Kontakt med presse	260	198
Reiser/foredrag/studieturer til utlandet eller besøk fra utlandet	58	32
Totalt	621	505
Derav utenbys oppdrag	134	96

Pressehenvendelser var høyt i årets første måneder i forbindelse med gjennomføringen av forbudet mot kjøp av sex. Også i år har politiets håndtering av prostitusjonsmarkedet vært et tema i nyhetsbildet. Det har vært noe mindre fokus på utenlandsk prostitusjon. Det har også vært stor medieinteresse for våre arbeidsmarkedstiltak. Pressedekningen er nærmere beskrevet i denne årsmeldingens kapittel "Den offentlige debatten"

Pro Sentret har også ansvaret for å gjennomføre et undervisningsopplegg for Barne- og likestillingsdepartementet i videregående skoler i Oslo. Dette er et ledd i BLDs kampanje **Stopp menneskehandelen** som avsluttes i 2010. Skoleprosjektet vil fortsette.

Det er fortsatt interesse for de norske erfaringene internasjonalt. Naturlig nok har mye av interessen knyttet seg til hvilke erfaringer Norge gjør med den nye loven. Likevel har vi hatt en nedgang i henvendelser i år.

Det kan ha sammenheng med at det har vært mindre norsk økonomisk støtte til utenlandske (baltiske/russiske) prostitusjonstiltak siste år.

Pro Sentret har hatt mindre praktikanter fra høyskolene i år. Dette har vært en nødvendig prioritering av kapasitetshensyn. Det viser seg i en nedgang i samarbeid med høyere utdanningsinstitusjoner. Vi har hatt 5 studenter fra Politihøgskolen og en Kaospilotstudent. I tillegg en rekke kortere hospiteringer fra andre tiltak, og også NAV hospitanter.

Som et ledd i Oslo kommunes handlingsplan mot menneskehandel og prostitusjon har senteret gjennomført en undersøkelse om hjelpeapparatets kunnskap om arenaer der ungdom selger sex i Oslo, kartlagt de norske kvinnenes situasjon og gitt en vurdering av vedtak 5 i handlingsplanen som omhandler tiltak rettet mot barn og unge i prostitusjon. Vi har også gitt høringsuttalelse til endring av Barnevernsloven på området menneskehandel, samt til veilederen om Helsetjenestens tilbud til asylsøkere og flyktninger.

NY DOKUMENTASJON

Av Ulla Bjørndahl

Fra Norge

Kriminalisering av sexkjøp

En foreløpig kartleggingsrapport om: kortsiktige effekter for kvinnene, markedet og lokalmiljøet i Bergen.

Utekontakten, Bergen kommune

Rapporten presenterer foreløpige resultater fra et større kartleggingsprosjekt. Kartleggingens målsetting er å belyse de lokale konsekvensene av sexkjøpsloven i Bergen, samt ved endelig rapport i 2010, foreslå tiltak eller justering av hjelpeapparatets innsats overfor personer som selger seksuelle tjenester.

Kartleggingens målgruppe er kvinner i prostitusjon, norske og utenlandske, begrenset til personer over 18 år. Den retter seg mot alle identifiserte arenaer for formidling og salg av seksuelle tjenester i Bergen sentrum og sentrumsnære områder. Det fokuseres på lovgivningens effekt for kvinnene selv, for prostitusjonsmarkedet lokalt og for lokalsamfunnet. Rapporten belyser den nye lovgivnings konsekvenser for kvinner på følgende områder: helse, rus, kriminalitet, inntekt, sikkerhet/ stress/ vold, kontakt med hjelpeapparatet, arenaer, organisering av eget sexsalg og menneskehandel.

I kartleggingen benyttes metoden som kalles hurtig kartlegging og handling (HKH). (Opprinnelig kalles metoden Rapid Assessment & Response (RAR) og er utviklet av Verdens Helseorganisasjon).

En kartlegging av norske kvinner i prostitusjon

Björg Norli, Pro Sentret

Rapporten presenterer resultatene fra en spørreundersøkelse Pro Sentret gjennomførte fra november 2008 til mars 2009. Undersøkelsen rettet seg mot norske kvinner i prostitusjon og fokuserte på 3 ulike grupper:

- Norske kvinner som selger seksuelle tjenester på gata i Oslo
- Norske kvinner som har forsvunnet fra gateprostitusjonen i Oslo
- Norske kvinner som selger seksuelle tjenester fra innemarkedet

75 ulike kvinner som benyttet seg av Pro Sentret, Nadheim og Natthjemmet deltok i undersøkelsen. Blant disse var 23 fra innemarkedet, 28 aktive i gateprostitusjon og 24 hadde forsvunnet fra gateprostitusjonen.

Undersøkelsen viste at nesten alle norske kvinner som selger seksuelle tjenester i den etablerte gateprostitusjonen er rusavhengige. Livene til disse kvinnene er preget av store sosiale problemer som bostedsløshet, dårlig fysisk og psykisk helse, overgrepssproblematikk, voldsutsatthet, og økonomiske problemer i tillegg til rusavhengighet.

Selv om mange av kvinnene har hatt en tidlig prostitusjonsdebut oppleves problemene i prostitusjonen ofte som sekundære. For majoriteten av kvinnene er det rusavhengigheten som er vanskeligst. Den er styrende for hvordan kvinnene lever sine liv og hverdagen er organisert rundt det å skaffe tilstrekkelig med penger til stoff. Kvinnenes mangfoldige og sammensatte problemer gjør veien ut av prostitusjonen lang og vanskelig.

Videre viste rapporten at majoriteten av kvinnene som har forsvunnet fra gateprostitusjonen har sluttet å selge seksuelle tjenester. Avgjørende faktorer for å kunne slutte i prostitusjon har vært rusfrihet gjennom behandling eller Metadon/Subutex, god og tett oppfølging, samt reetablering av nære relasjoner. På tross av dette er livssituasjonen til mange av disse kvinnene preget av store utfordringer. De sliter med dårlig fysisk og psykisk helse, dårlig sosialt nettverk og en vanskelig økonomisk situasjon. Ensomhet og isolasjon er ikke uvanlig, kvinnene strever med å finne noe meningsfylt å fylle dagene med og ikke minst finne sin plass i samfunnet. Videre opplever mange av kvinnene at de har behov for mer helsehjelp enn de får, både for fysiske og ikke minst psykiske helseplager. Så til tross for at kvinnene har jobbet seg ut av en livssituasjon preget av rus- og prostitusjon, har de fortsatt et stort bistandsbehov på en rekke områder.

Når det gjaldt de norske kvinner på innemarkedet understreket rapporten at dette på ingen måte er en homogen gruppe, men at denne gruppen består av kvinner med svært ulike bakgrunn og ulike livsbetingelser. Det som i hovedsak skiller de norske kvinnene på innemarkedet fra sine medsøstere på gata er imidlertid fraværet av rusavhengighet og det mangfoldet av sammensatte problemer som ofte følger med. Rapporten viste likevel at rusbruk forekommer og at mange av kvinnene har problemer knyttet til dette, samt problemer med fysiske og psykiske helse, familie, seksualitet og ikke minst økonomi. De ønsker seg gjerne ut av prostitusjonen, men har vanskelig for å finne gode alternativer. Blant de norske kvinnene som selger sex på innemarkedet viste rapporten at det finnes en gruppe som gir uttrykk for at de er fornøyd med livssituasjonen sin. Dette er kvinner som ofte har eller er i ferd med å ta høyere utdanning og kvinner som har eller har hatt ordinært arbeid ved siden av prostitusjonen. De nyter godt av den økonomiske friheten som prostitusjonen gir og har ikke nødvendigvis et umiddelbart ønske om å slutte å selge seksuelle tjenester.

Kjøp og salg av seksuelle tjenester blant unge i Oslo

En sammenstilling av den kunnskapen som finnes om arenaer der ungdom selger og kjøper seksuelle tjenester.

Ulla Bjørndahl, Pro Sentret

Rapporten er skrevet på bestilling fra Oslo Kommune i forbindelse med tiltak 10 i Oslos handlingsplan mot prostitusjon og menneskehandel (2008-2010). Den inneholder en systematisk sammenstilling av den kunnskapen som finnes om arenaene ungdom selger og kjøper seksuelle tjenester i Oslo.

Det ble benyttet to metoder i arbeidet med å samle kunnskapen som systematiseres i rapporten. For det første ble forskningen som finnes på feltet gjennomgått og for det andre samlet Pro Sentret inn kunnskap fra fagmiljøer som innehar kunnskap om kjøp og salg av seksuelle tjenester blant unge.

Rapporten er tredelt:

- Kunnskapen som finnes om hvor ungdom selger seksuelle tjenester. Her fokuseres det på grupper ungdom: norske statsborgere/hjemmehørende i Norge og utenlandske statsborgere.
- Kunnskapen som finnes om hvor unge kjøper seksuelle tjenester.
- Forslag til eventuelle tiltak.

Rapporten viser at unge selger/bytter sex blant annet på internett, gjennom kontaktannonser, i Oslo sentrum, hos "menn i nabolaget", på kjøpesentre/nærsentre, til eldre kjærester, i rusmiljøer, i innvandrer miljøer, på "strøket", i sosiale miljøer og gjennom andre utnyttings relasjoner.

"Når jeg er med en mann hjem, tegner jeg korsets tegn i det jeg går over dørterskelen"

Religionens betydning for nigerianske kvinner i prostitusjon.
Masteroppgave i globale studier fra MHS av Helge Årsvoll

Oppgavens mål er å undersøke hvilken betydning religionen har i livet til nigerianske kvinner som prostituerer seg i Stavanger. Datamaterialet som oppgaven bygger på er kvalitative intervjuer med 10 nigerianske kvinner fra prostitusjonsmiljøet i Stavanger.

Forfatteren av oppgaven viser hvordan kvinnenenes tro utfordres og endres ved å være migranter i et moderne samfunn og av å være i prostitusjon. I oppgaven får man innblikk hvordan i kvinnene aktivt bruker religionen i forhold til prostitusjonen ved at de ber om tilgivelse fordi salg av sex er synd i forhold til kristen tro og lære. Samtidig ber kvinnene om beskyttelse og noen også om velsignelse fra Gud i når de prostituerer seg. De ber om at de ikke skal bli plaget av onde ånder på nettene og ikke komme ut for farer på strøket. Noen få ber også om at de må få inn mye penger, for på den måten kan de hjelpe seg selv og sin familie.

Menneskehandel – ei sosialkonstruktivistisk analyse av regjeringars handlingsplanar

Masteroppgave i sosiologi fra UiO av Reidunn Håøy Nygård

Fokus i denne oppgaven er å gi en analyse av innføringen av ordet "menneskehandel" i det norske språket gjennom å se på norske regjeringers handlingsplaner mot menneskehandel. Det diskuteres hvordan begrepet menneskehandel er konstruert i norske regjeringers handlingsplaner og hvordan definisjonen av menneskehandel kom inn i handlingsplanene. Analysen ser blant annet på hvordan de ulike aktørene som omtales i handlingsplanene blir presentert, hvordan noen mennesker blir tildelt rettigheter og plikter gjennom handlingsplanene og hvordan menneskehandel blir konstruert i forhold til fenomenet flyktning.

Datamaterialet som blir analysert er 3 handlingsplaner som er utgitt av to ulike norske regjeringer.

Kvinner utsatt for menneskehandel – fremmer regelverket ofrenes rettsstilling?
Masteroppgave i rettssosiologi fra UiO av Sheela Smeby

Avhandlingen bygger på kvalitative intervjuer med åtte personer fra hjelpeapparatet som arbeider med ofre for menneskehandel i Norge, og det er informantenes erfaringer og forståelse som formidles i oppgaven. Oppgaven forsøker å finne ut om det norske regelverket er med på å hjelpe ofre for menneskehandel ut av prostitusjon i Norge og om reglene bidrar til at kvinnene anmelder bakmenn. Den har fokus på de ulike rettighetene til ofrene, særlig i forhold til kvinner som har fått innvilget en refleksjonsperiode i Norge. Oppgaven har spesielt fokus på rettigheter i forhold til helse- og sosialhjelp samt lovens virkninger i forhold til ofre for menneskehandel.

En kritisk analyse av straffelovens § 202A med fokus på menneskerettigheter, håndhevingsproblematikk og virkninger

Masteroppgave i rettsvitenskap fra UiO av Line Meyer Widing

Denne masteroppgaven er en kritisk analyse av straffeloven § 202a. Forfatteren problematiserer loven ut fra generell strafferettslig metode, menneskerettigheter og rettssosiologiske betraktninger.

Oppgaven konkluderer med at Sexkjøpsloven bidrar til å forskyve den prostituertes rettsstilling og setter den prostituerte i en mellomposisjon mellom det å være offer og det å være forbryter. Forfatteren hevder at konsekvensene av generell kriminaliseringen er hardtslående for den som selger seksuelle tjenester, selv om det ikke er straffbart. Videre hevdes det at sexkjøpsloven er en symbollov for å rydde gatene og et forsøk på å endre folks seksualmoral, og at sentrale menneskerettigheter ikke har blitt vurdert i lovprosessen.

Politiets håndhevelse av sexkjøpsloven

Masteroppgave i politivitenskap fra PHS av Rune Solberg Swahn

Oppgaven setter fokus på politiets håndhevelse av sexkjøpsloven. Det blir gjort rede for, systematisert og vurdert noen av de sentrale strategier og metoder politiet kan benytte seg av i håndhevelsen av sexkjøpsloven. Enkelte erfaringer politiet har hatt med disse strategiene og metodene drøftes også. I tillegg antydes det eventuelle nye tiltak og metoder som kan benyttes for å styrke håndhevelsen av loven.

Datagrunnlaget i oppgaven er kvalitative intervjuer med 15 personer, fordelt på 11 intervjuer. Informantene ble valgt ut fra en strategisk vurdering, og er polititjenestemenn, sosialarbeidere og kvinner med prostitusjonserfaring, fra Oslo og Göteborg.

Health behaviour among female migrant sex workers in Oslo, Norway

Masteroppgave i internasjonalt helsearbeid fra UiO av Benedicte Næss Hafskjold

Denne oppgaven har fokus på kvinnelig migrasjonsrelatert prostitusjon og helse. Utgangspunktet for oppgaven er observasjon og intervjuer med helsearbeidere og utenlandske kvinner i prostitusjon i Oslo. Oppgaven drøfter hvordan disse kvinnene definerer helsen sin og sine behov for helsehjelp, hvilke strategier de tar i bruk for å få dekket dette behovet og hvordan dette fungerer i det norske helsesystemet.

Gjennom oppgaven vises det hvordan den sosiale og kulturelle konteksten påvirker og former denne gruppen i hvordan de selv definerer sin egen helse og sykdommer. Det argumenteres for at det, i tillegg til hver enkelt kvinnes egenopplevelse, er svært viktig å fokusere på sosiale relasjoner, interaksjon og strukturer når man skal belyse valgene disse kvinnene tar i forhold til helsen sin og i forhold til hvordan de benytter seg av det eksisterende helsetilbudet.

Mannlig prostitusjon

En studie av fem menn som har erfaring fra salg av seksuelle tjenester
Masteroppgave i sosiologi fra UiO av Trine Møllhausen

Opgavens tema er hvordan menn med prostitusjonserfaring forholder seg til sitt eget sexsalg, samt hvordan de forholder seg til samfunnets syn på prostitusjon. Datamaterialet er hentet fra kvalitative intervjuer med fem, både homofile og heterofile, som alle har solgt eller selger seksuelle tjenester til menn eller kvinner. Mennene som ble intervjuet hadde tre motiver for å selge sex: det økonomiske, det sosiale og det seksuelle. Fire av de fem informanter fremhevet at det seksuelle var et viktig motiv for at de hadde erfaring med salg av seksuelle tjenester.

Et sentralt spørsmål i oppgaven er hvorvidt samfunnet anser mannlig prostitusjon som et sosialt problem på linje med den kvinnelige prostitusjonen eller om det er mannlige prostituertes ønske om anonymitet som skaper denne usynligheten. Oppgaven trekker også inn mannlige prostituertes kunder som en mulig faktor til denne usynliggjøringen.

Ute av syne, ute av sinn?

Et innblikk i livet til ti norske kvinner med erfaring fra gateprostitusjonen i Oslo
Masteroppgave i kriminologi fra UiO av Guro Buseth

Masteroppgavens fokus er norske rusavhengige kvinner som med erfaring fra gateprostitusjonsmiljøet i Oslo. Oppgaven diskuterer kvinnes rusbruk og prostitusjonens rolle knyttet til rusøkonomien, endringene i prostitusjonsmarkedet, kriminalisering av sexkjøp og kvinnes syn på fremtiden.

Metodene som er benyttet i oppgaven er intervjuer med 10 norske kvinner med erfaring fra gateprostitusjonen i Oslo inkludert noen oppfølgingssamtaler, observasjoner på Strøket i Oslo, deltagende observasjon på Natthjemmet, uformelle samtaler med kvinner i miljøet og 6 intervjuer med fagpersoner fra rus- og prostitusjonsfeltet i Oslo.

Prostitusjonsdagbøkene

Erik Holien, Pax forlag

Boka tar utgangspunkt notatene til to kvinner som gjennom ti år levde av å selge sex fra en leilighet i Oslo. I seks av disse årene skrev de loggbøker, fulle av beskrivelser om kunder, om sex, om penger og andre ting de erfarte i årene i prostitusjon. Boka består, i tillegg til et utvalg av de autentiske loggbøkene, av dybdeintervjuer med de to, om livet som prostituerte: debut og forskyving av grenser, om lyst og ulyst, om økonomi og om løgn og forkledning. Boka avrundes med et essay som trekker veksler på de to øvrige delene.

Dokumentasjon fra Norden

Prostitusjon i Norden, Forskningsrapport

Charlotta Holmstrøm og May-Len Skilbrei (red), Nordisk ministerråd

Forskningsrapporten er en sammenstilling av ulike forskningsartikler fra Sverige, Norge, Danmark, Finland og Island som knyttes til forskningsprosjektet "Prostitusjon i Norden". Forskningsprosjektet er gjennomført av NIKK (Nordisk institutt for kunnskap om kjønn) på oppdrag fra Nordisk Ministerråd. I forskningsprosjektet deltok til sammen elleve nordiske forskere med May-Len Skilbrei fra Norge og Charlotta Holmstrøm fra Sverige som prosjektledere.

Forskningsprosjektet pågikk et år og hadde som mål å fokusere på tre områder:

- Forekomst og omfang av prostitusjon og menneskehandel med prostitusjonsformål i Norden.
- Rettslig håndtering og sosiale tiltak som har fokus på prostitusjon og menneskehandel med prostitusjonsformål i Norden.
- Holdninger og tilnæringer til prostitusjon og menneskehandel med prostitusjonsformål i Norden.

Forskningsrapporten har fem deler der hvert enkelt land presenterer sine resultater fra kvalitativ og kvantitativ forskning. Rapporten er fra 2008, men ble ikke omtalt i vår årsrapport for dette året. Den omtales derfor her.

Dokumentasjon fra internasjonale nettverk - TAMPEP 2009

Nettverket TAMPEP er en del av EUs folkehelseprogram. Nettverket avslutter 16 års arbeid i 2010. I løpet av siste sesjon 2007-2009 har TAMPEP laget 4 produkter (Alle kan lastes ned fra TAMPEPs hjemmeside: www.tampep.eu, se venstremenyen under Resources):

Sex work – Migration – Health.

En rapport som presenterer lovgivningen på prostitusjonsområdet i 25 europeiske land. Rapporten analyserer hvorledes prostitusjonslovene innvirker på prostituertes helserettigheter og alminnelige menneskerettigheter i praksis. Rapporten analyserer aktuelle trender i prostitusjonslovgivningen i Europa, fra legaliserings- til forbudspolitik.

Sex Work in Europe

Dette er en kartlegging av prostitusjonsmarkedet i de 25 medlemslandene i TAMPEP. Rapporten beskriver ikke bare markedsutviklingen, men også prostituertes leve- og arbeidsvilkår de siste årene. Problemområder identifiseres og hva som fremmer/svekker prostituertes sårbarhet drøftes. Rapporten gir også konkrete råd for å styrke helse og sosiale forhold både for nasjonale prostituerte og migrerende.

Work Safe in Sex Work

Er en samling med eksempler på gode erfaringer i forhold til helse/sosial-arbeid med prostituerte og deres kunder. Fokuset er Hiv/STI forebygging. Områder som behandles er: oppsøkende arbeid (både innendørs, på internett og gata), peer-education prosjekter, opplysningskampanjer i forhold til kjøpere av seksuelle tjenester og kampanjer for prostituertes rettigheter.

I manualen finnes også en rekke gode råd om hva man bør gjøre og ikke gjøre i arbeid med prostituerte, samt anbefalinger for videre lesning.

www.services4sexworkers.eu

En hjemmeside som presenterer relevante hjelpetiltak på helse og sosial området i de 25 landene. Der ligger også kortfattede beskrivelser av lovgivningen i de forskjellige landene hva gjelder prostitusjon, migrasjon og helse. Målgruppen for hjemmesiden kan både være prostituerte som krysser grensene og helse/sosialarbeidere som trenger kontakter i andre europeiske land.

Pro Sentret er:

et riksdekkende kompetansesenter for prostitusjon. Vi er også Oslo kommunes hjelpetiltak for kvinner og menn med prostitusjonserfaring. Vi er finansiert ved statlige og kommunale midler. Vi har 16 stillinger og flere frivillige medarbeidere. Vi har til en hver tid også prosjekter med midlertidig engasjerte ansatte.

SOM KOMPETANSESENTER SKAL VI HA LANDSDEKKENDE VEILEDNINGS- OG KUNNSKAPSFORMIDLINGSOPPGAVER OM:

- kvinnelig og mannlig prostitusjon og barneprostitusjon
- årsaker og skadevirkninger til prostitusjon
- gode metoder i sosialt arbeid med personer som prostituerer seg

Vi skal tenke forebygging og ha et likestillingsperspektiv, samt holde oss ajour med utviklingen i Norge og internasjonalt.

- Vi skal yte veiledning på forespørsel fra ansatte i hjelpeapparatet
- svare på henvendelser fraprostituerte over hele landet
- bistå universiteter, høyskoler og grunnutdanninger med materiell og undervisning og initiere forskning
- ta imot studenter og hospitanter
- utarbeide dokumentasjon og bibliotek
- drive informasjons- og holdningsarbeid.

SOSIALT HJELPETILTAK:

ARBEID MED ENKELTPERSONER: Et individuelt rettet arbeid står sentralt i vårt tilbud. Utgangspunktet er den enkelte brukers ønske om råd og veiledning, det være seg om økonomiske, juridiske eller sosiale og helsemessige spørsmål. Vi tilbyr også hjelp til endring og personlig vekst. Vi har taushetsplikt.

VARMESTUE: Varmestua er et lavterskeltilbud basert på omsorg og motivasjon. Vi ønsker brukernes medvirkning i driften. Vi initierer miljøtiltak og har fokus på bedret helse. Her har vi skadereduserende profil som utgangspunkt for rehabilitering.

OPPSØKENDE ARBEID I PROSTITUSJONSMILJØENE: Hovedmål er helseopplysning og forebygging, på gata og innendørs. Et særlig fokus på unge i prostitusjonen er viktig.

HELSETILBUD: Hovedfokus er seksuell og reproduktiv helse, samt rusrelatert helsearbeid og smitteforebygging. Tilbudet er gratis.

ARBEIDSMARKEDSTILTAK: Kvalifiserende kurs og individuell oppfølging tilpasset enkeltpersoner eller grupper. Vi har fokus på ressurser og muligheter.

PROSJEKTER/GRUPPEARBEID: Vi er åpne for prosjekter og gruppevirksomhet, både for å undersøke/kartlegge et område eller prøve ut nye metoder.

Pro Sentret tror at:

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd. (fra menneskerettighetserklæringen)

Pro Sentret ønsker å bygge sitt arbeid på det beste i vårt samfunns humanistiske tradisjon. Prostitusjon er ikke en egenskap ved mennesker, men en handling. Vi ønsker å se enkeltmennesket i et helhetlig perspektiv. Samfunnet trenger å vise solidaritet med kvinner og menn som selger sex. Vi må se dem som subjekter i egne liv og ha respekt for deres valg. Vi ønsker å bryte ned myter og fordommer med innsikt og viten og vil arbeide for at samfunnet ikke brennmerker de som deltar i prostitusjonen. Prostitusjon foreligger når minst to parter kjøper, respektivt selger seksuelle tjenester. Samfunnet bør ha en betydelig forebyggende innsats mot prostitusjon og et godt sosialt tilbud til de som vil ut av det. Arbeidet må være basert på en ikke - fordømmende holdning.

Pro Sentret

OSLO KOMMUNE

Tollbugaten 24 / N-0157 Oslo / Norway

Tlf. +47 23 10 02 00 / Telefaks: +47 22 41 05 44 / E-mail:

prosentret@sby.oslo.kommune.no

www.prosentret.no